

**Torhild Andersen, Eivind Merok, Winfried
Ellingsen, Per Olav Lund**

I hele fylket for alle

**Kunnskapsstatus for ny organisering av
etablererstøtte i Innlandet fylke**

Skriftserien 33 - 2019

© Forfatter/ Høgskolen i Innlandet

ISBN elektronisk versjon: 978-82-8380-154-5

ISSN trykt/elektronisk versjon: 2535-5678

Oppdragsgiver: Hedmark Fylkeskommune

Prosjektleder: Per Olav Lund

Emneord: etablererstøtte, evaluering, Hedmark, Oppland,
Innlandet

Dato: Desember 2019

FORORD

På oppdrag fra Hedmark fylkeskommune og Oppland fylkeskommune har Østlandsforskning ved Høgskolen i Innlandet, evaluert satsingen på bedriftsetablerere i de to fylkene. Evalueringen utgjør et kunnskapsgrunnlag for den fremtidige organiseringen av etableringssatsningen til Innlandet fylkeskommune. I evalueringen kartlegges og beskrives dagens ordninger i fylkene og etablerernes behov og virkemiddelkontekst beskrives. På bakgrunn av evalueringen avslutter vi rapporten med anbefalinger til fylkeskommunene om hvordan det nye Innlandet fylket kan organisere etablererstøtten fremover.

Vi vil takke vår hovedkontaktperson Helmik Slora Kristiansen i Hedmark fylkeskommune, og det øvrige teamet i fylkeskommunene ved Torunn Kornstad, Trond Carlson, Dag Arne Henriksen og Espen Køhn. En stor takk rettes også til de ansatte i førstelinjetjenesten i kommunene, næringshagene, bedrifter, Innovasjon Norge, fylkesmannen og andre, som har bidratt med deltakelse på arbeidssamlingene og som respondenter i spørreundersøkelsen og intervjuer.

Hos Østlandsforskning har Per Olav Lund ledet prosjektet. Torhild Andersen, Eivind Merok og Winfried Ellingsen har vært prosjektmedarbeidere. Vi vil takke fylkeskommunene for oppdraget og ønsker dere lykke til med organiseringen av ny etablererstøtteordning i den nye fylkeskommunen.

Lillehammer, januar 2020

Tonje Lauritzen (sign.)

Instituttleder

Per Olav Lund (sign.)

Prosjektleder

INNHold

1	Innledning	8
1.1	Bakgrunn for evalueringen	8
1.2	Rapportens oppbygning	8
2	Metode	10
2.1	Kunnskapsgrunnlag – motivasjon, behov og kontekst	10
2.1.1	Hva vet vi fra før?	11
2.2	Evaluerings spørsmål og datakilder	14
2.2.1	Statistikk	14
2.2.2	Spørreundersøkelse	15
2.2.3	Dokumentstudier	16
2.2.4	Dialog.....	16
2.3	Prosessen.....	16
3	Etablererstøtteaktører i Innlandet.....	19
3.1	Innledning.....	19
3.2	Det regionale virkemiddelapparatet.....	19
3.2.1	Kommunene	20
3.2.2	Fylkeskommunene	20
3.2.3	Nasjonale virkemiddelaktører	24
3.2.4	Øvrige aktører.....	25
3.3	Nasjonale rammevilkår under endring.....	25
4	Etablererne i Innlandet.....	29
4.1	Innledning	29
4.2	Etablereraktivitet i Innlandet	30
4.3	Deltakelse på etablererkurs.....	31
4.4	Hvor mange etablerere kontakter førstelinjen?	33
4.5	Hvilke tjenester etterspør etablererne?	37
4.6	Behov for næringsspesifikk kompetanse.....	39
4.7	Vekstambisjoner og vekstevne blant etablererne	40
4.8	Regionale tjenester og regionale behov.....	43
4.9	Oppsummering	46
5	etableringstjenesten.....	47
5.1	Innledning førstelinjetjenesten.....	47
5.2	Rammevilkår for etableringsstøtte.....	47
5.3	Formidling til andre aktører og spesialiserte kompetansmiljøer.....	48
5.4	Digitalisering	50
5.5	Nettverkssamlinger.....	51
5.6	Etablererkurs	52
5.7	Oppsummering	53

6	Konklusjon	54
6.1	Innledning	54
6.2	Sammenfatning av kunnskapsgrunnlaget	54
6.3	Anbefalinger til videreutvikling av etablererstøtteordningene	57
6.3.1	Robuste veiledningsmiljøer i alle regioner	58
6.3.2	Investeer i samordning av etablererveiledningen	59
6.3.3	Investeer i veiledernes kompetanse	59
6.3.4	Tydligere oppdrag og felles rapportering	60
6.4	Innlandets etablererstøtte	61
6.4.1	Møre og Romsdal: Hoppid.no – modellen	61
6.4.2	Rogaland fylkeskommune: Skape	62
6.4.3	Vestland fylkeskommune: Vestlands koordinerte entreprenørskapsreise	63
6.5	Anbefalinger i 8 punkter	64
7	Referanseliste	66
8	Vedlegg	69
	Vedlegg 1: Deltakere workshop 1	69
	Vedlegg 2: Spørreskjema	70

Figurer

Figur 2.1	Etablererbedrifters kontekst av virkemidler	11
Figur 2.2	Skisse over utredningens prosessorganisering med workshops og analyser	17
Figur 2.3	Oppsummering WS2	18
Figur 3.1	Kategorisering av næringsrettede virkemidler	27
Figur 4.1	Nye foretak i Innlandet – med og uten ansatte 2001 - 2018	30
Figur 4.2	Nye foretak i Innlandet med ansatte 2001-2018	31
Figur 4.3	Antall brukere av etablerertjenester per måned (prosent)	34
Figur 4.4	Antall nye brukere av etablerertjenester per måned (prosent)	35
Figur 4.5	Førstelinje som første kontaktpunkt for etablerere, (n=43)	36
Figur 4.6	Andel i førstelinjen som oppgir at de opplever at brukerne forventer bistand	38
Figur 4.7	Antall brukere av etablerertjenesten per måned	39
Figur 4.8	Nyetablerte foretak 2013 (3kv) – 2019 (2kv) etter næring (%)	40
Figur 4.9	Mikroforetak (1-4 ansatte) som andel av alle bedrifter med ansatte	42
Figur 4.10	Lokalisering av brukerne av etablerertjenestene, prosent, (n= 41-42)	43
Figur 4.11	Foretaksetableringer 2014-2018, gruppert på økonomiske regioner	44
Figur 4.12	Nye foretak per 1000 innbyggere (2018), gruppert på økonomiske regioner.	45
Figur 5.1	Andel av arbeidsuke på etablererstøtte (prosent, typisk arbeidsuke, n=43)	47
Figur 5.2	Antall årsverk som arbeider med etablererstøtte i organisasjonen (n=41)	48
Figur 5.3	Type tjenester som ytes av førstelinje, prosent (n=44)	49
Figur 5.4	Videreformidling til andre tjenester (flere alternativer) (n = 34)	50
Figur 5.5	Næringsmedarbeidernes Vurdering av nettverkssamlingene (n=44)	51
Figur 5.6	Egnethet av etablererkurs (n=43)	52
Figur 6.1	Elementer i videreutviklingen av etablererstøtteordningen	58
Figur 6.2	Hoppid.no modellen	62
Figur 6.3	Hjemmesiden til Skape	63
Figur 6.4	Postulater for Vestlands koordinerte entreprenørskapsreise	64

Tabeller

Tabell 2.1	Evalueringsspørsmål og datakilder	14
Tabell 4.1	Svarprosent og estimat på antall deltakere på etablererkurs	32
Tabell 4.2	Estimat på antall kursdeltakeres etablering/ ikke etablering av virksomhet	32
Tabell 4.3	Estimat på andel nyetablerte foretak der etablerer har deltatt på etablererkurs .	33
Tabell 4.4	Økonomiske regioner i Oppland og Hedmark Fylke.....	44

OPPSUMMERING

Fra 1. januar 2020 blir Hedmark og Oppland fylkeskommuner til Innlandet fylkeskommune. Begge fylkeskommunene har hatt samfunnsutvikling med tilrettelegging for næringsliv og utvikling av dette, som strategisk satsningsområder. Som tilrettelegger for næringsutvikling har de to fylkeskommunene ulik tilnærming til både virkemidler og organisering av arbeidet. Ett av områdene der fylkeskommunen har valgt ulike ordninger er satsingen rettet mot bedriftsetablerere. Fylkeskommunene har derfor i fellesskap ønsket en evaluering av de ulike ordningene, der hensikten med evalueringen er å få et kunnskapsgrunnlag for arbeidet med fremtidig organisering av etableringssatsningen til Innlandet fylkeskommune.

Evalueringen berører

- fylkeskommunenes egne tilbud direkte til etablererbedrifter
- tilbud til målgruppen via andre aktører støttet av fylkeskommunene
- den samlede konteksten av virkemidler lokalt, regionalt og nasjonalt

Evalueringen har hatt et gjennomgående fokus på sluttbrukernes behov. Grunnlaget for analysene er eksisterende kunnskap og undersøkelser, informasjon fra førstelinjetjenesten og andre aktører med god kunnskap om potensielle etablererbedrifters behov.

Det ble definert ti evalueringsspørsmål for studien. Det ble samlet inn kvantitativt og kvalitativt datamateriale for å besvare spørsmålene. Datamaterialet har bestått av dokumenter og rapporteringer fra første-linjetjenesten, spørreundersøkelse rettet mot førstelinjetjenesten, innhentet statistikk og intervjuer med utvalgte aktører. Prosess og dialog med oppdragsgiver og førstelinjetjenesten er også en viktig del av kunnskapsgrunnlaget som rapporten og anbefalingene bygger på.

Organisering av tjenestene

Felles for begge fylkeskommunene er at de overlater en del av det regionale næringsutviklingsarbeidet til Innovasjon Norge. Basert på oppdragsavtaler fastsettes hvilke oppgaver som Innovasjon Norge skal utføre på vegne av fylkeskommunen. Utoer dette har fylkeskommunene organisert næringsarbeidet på ulike måter. Det gjør det vanskelig å sammenligne ordningene når de er forskjellige på flere områder. Hedmark har valgt en løsning der fylkeskommunen tilbyr etablererkurs, i motsetning til Oppland som i større grad enn Hedmark, støtter mobiliseringsarrangementet i regionen.

Etablererne i Innlandet

Næringsmessig ligger hovedvekten av etablerte foretak i næringer som bygg og anlegg, varehandel, motorvognreparasjon, faglig/vitenskapelig/ teknisk tjenesteyting og offentlige tjenesteytere. Dette er næringsområder som i mindre grad er prioritert i den regionale næringspolitikken. Veiledere i etableringstjenesten oppgir at hovedvekten av de som kontakter førstelinjetjenesten har som målsetting å etablere mikroselskaper (1-4 ansatte), at de ønsker bistand til generell bedriftsutvikling, til å søke økonomisk støtte og å bli veiledet videre til relevante kompetansemiljøer. Få ønsker økonomiske bidrag for å sikre finansieringen. Få veiledere mener at bedriftsetablererne oppfatter den kommunale førstelinjen som første

kontaktpunkt. Det er få brukere per måned, og antallet nye henvendelser fra etablere per måned er relativt lavt.

Etableringstjenestene

Veiledningstjenesten består i stor grad av ansatte med små stillingsprosenter, og har andre oppgaver utover næringsutvikling som sitt arbeidsfelt. Dette virker inn på antall brukere per måned. I en del regioner samarbeider kommunene regionalt om oppgavene. Dette tydeliggjør behovet for nettverkssamlinger som også etableringstjenesten verdsetter som en arena for samarbeid og koordinering. Med små stillinger er det ikke rom for spesialisering. Det gjør at spesialiserte tjenester ikke er tilgjengelig for etablererne. Etableringstjenesten etterlyser derfor mer ressurser til både individuelle rådgivningstimer, mer midler i de kommunale næringsfondene og øvrige finansieringstiltak som samlet vil gi både veilederne og etablererne økt handlingsrom.

Konklusjon og anbefalinger

Evalueringen viser at veilederne er veldig tilfreds med tilrettelegging av både nettverkssamlinger for veilederne, og tilbudet om etablererkurs rettet mot grundere og andre som vurderer å starte virksomhet. En utfordring er at mange veiledere har små stillingsprosenter, noe som medfører at det både er kapasitetsproblemer og manglende spisskompetanse. Nettverkssamlingene er viktige møteplasser for veilederne, som også ønsker at denne arenaen i større grad kan brukes til faglig utvikling. Små miljøer i kommunene er også sårbare, noe som underbygger behovet for å styrke og samordne førstelinjetjenesten i regionene. Et digitalt kundestyringssystem vil gjøre det enklere å både følge opp etablererne i utviklingsprosessen, samtidig som det legger til rette for oversikt over spesialistkompetanse hos veiledere i andre miljøer. Det er naturlig at fylkeskommunen tar ansvaret for tilrettelegging av felles digitale løsninger.

Etablererne uttrykker tilfredshet med både etablererkursene og det generelle etablerertilbudet. Etablererkurs er et populært tiltak som har økende interesse, og flere av kursene har stor deltakelse. Samtidig synes det å være relativt lav andel av de som etablerer selskap som deltar på et etablererkurs, noe som underbygger et behov for andre løsninger til etablerere. Veilederne har uttrykt et ønske om at det legges til rette for digitale læringsplattformer som et supplement til etablererkurs, noe som både øker kapasiteten og gir økt fleksibilitet både med hensyn til når etablererne tar kurset og at innholdet kan rettes mot både ulike næringer og etablerergrupper. Det er ulike behov i landbruket og for eksempel industrien. Evalueringen gir ikke grunnlag for å hevde at det er et stort behov for etablererkurs rettet mot etablere med innvandrerbakgrunn, men ved tilrettelegging av digitale læringsplattformer bør det også vurderes et flerkulturelt tilpasset kurstilbud. Evalueringen viser behov for samordning mellom virkemiddelapparatet på nasjonalt- og regionalt nivå, og mot førstelinjetjenesten. Som bindeledd mellom nasjonalt nivå og førstelinjetjenesten bør Innlandet fylkeskommune benytte posisjonen og legge til rette for løsninger som sikrer god samordning.

Basert på vår gjennomgang og eksisterende kunnskap, anbefaler vi følgende prinsipp for Innlandets entreprenørskapsstøtte: 1) Omfatte en helhet av eksisterende og nye supplerende tilbud om:

- Kurs og kompetanseprogram
- Rådgivning og mentoring
- Finansiering og tilgang til investorer
- Nettverk og co-workingsteder

2) Bygge på modeller utprøvd og evaluert i andre fylker

3) Utvikle en felles merkevare

4) Gi et likt tilbud og lik tilgang over hele fylket

5) Ta i bruk et felles digitalt verktøy for dialog og forretningsutvikling

6) Utdanne og sertifisere veiledere med basis i en felles faglig plattform fundert på oppdatert kunnskap om entreprenørskap og innovasjon

7) Være tilpasset og tilgjengelig for både levebrødsbedrifter, mikroprenører og vekstbedrifter

8) Bygge på regionale partnerskap, med robuste veiledermiljø på regionnivå

I påvente av den endelige utformingen av det nasjonale virkemiddelapparatet kan arbeidet med å sikre god regional tilstedeværelse for førstelinjen starte med alle punktene ovenfor.

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for evalueringen

Fra 1. januar 2020 blir Hedmark og Oppland fylkeskommuner til Innlandet fylkeskommune. I begge fylkeskommuner er samfunnsutvikling et strategisk satsningsområde, der tilrettelegging for næringsliv og utvikling av dette, står sentralt. Som tilrettelegger for næringsutvikling har de to fylkeskommunene ulik tilnærming til både virkemidler og organisering av arbeidet. På noen områder har fylkeskommunene samarbeidet om både strategi og organisering av virkemidler, mens det på andre områder ikke har vært særlig grad av samarbeid. Ett av områdene der det er valgt ulike ordninger er satsingen rettet mot bedriftsetablerere. Fylkeskommunene har derfor i fellesskap ønsket en evaluering av de ulike ordningene. Evalueringen er et kunnskapsgrunnlag for den fremtidige organiseringen av etablerings-satsningen til Innlandet fylkeskommune

I evalueringen kartlegges dagens ordninger, og ulikheter i ordningene beskrives. Med *satsing på bedriftsetablerere* forstår vi

- fylkeskommunenes egne tilbud direkte til etablererbedrifter, og
- tilbud til målgruppen via andre aktører støttet av fylkeskommunene

Etablererne befinner seg i en kontekst av en rekke andre offentlige og private aktører, samarbeidsparter og virkemidler lokalt, regionalt og nasjonalt som det er relevant å berøre i denne evalueringen.

Oppdragsgiver etterspør effekter av satsingene fram til nå, dvs. en *summativ evaluering* der resultatene av gjennomførte tiltak evalueres i etterkant. Evalueringen peker også fremover mot organisering av etablererstøtten i nye Innlandet fylkeskommune og har også hatt form som en *formativ prosessevaluering*, med dialog og innspill underveis. Evalueringen har hatt et gjennomgående fokus på sluttbrukernes behov, belyst gjennom eksisterende kunnskap og undersøkelser, informasjon fra førstelinjetjenesten og andre aktører med god kunnskap om potensielle etablererbedrifters behov. Effektmålene er belyst ved både kvantitative og kvalitative metoder, og evalueringsprosessen har omfattet arbeidsmøter og dialog med relevante aktører underveis.

1.2 Rapportens oppbygning

I kapittel 2 beskrives teoretisk bakteppe, eksisterende kunnskap og den metodiske tilnærmingen beskrives og drøftes.

I kapittel 3 beskrives kunnskapsstatus for etablerere og etableringsstøtteaktørene i Innlandet. Videre beskrives det nasjonale næringsrettede virkemiddelapparatet og det regionale

apparatet i Innlandet og pågående endringer i rollefordelingen. I dette kapitlet presenteres også ressursbruken til førstelinjetjenesten i kommunene og øvrig virkemiddelapparat.

I kapittel 4 ser vi nærmere på etablererne i Innlandet: Hvilke næringer er det etableringer innenfor og hvordan har de lyktes, er sentrale tema som belyses her. Vi ser også om det er kjennetegn ved de som bruker førstelinjetjenesten og hvilke behov de har.

I kapittel 5 presenteres og analyseres resultatet fra spørreundersøkelsen til næringsmedarbeidere i Hedmark og Oppland.

Kapittel 6 starter med en sammenfatting av kunnskapsgrunnlaget for evalueringen, før vi presenterer tre modeller for fylkeskommunale etablerersatsinger. På bakgrunn av erfaringer med modellene i Innlandet gis fire råd om målsettinger for videreutvikling av etablererstøttetiltakene i Innlandet og åtte konkrete anbefalinger for den nye modellen.

2 METODE

2.1 Kunnskapsgrunnlag – motivasjon, behov og kontekst

Det etableres årlig om lag 60 000 nye bedrifter her i Norge, og erfaringsmessig blir to tredjedeler av disse avviklet innen fem år. For den siste tredjedelen er det mindre enn 10 prosent som kommer opp i en størrelse med ti ansatte eller flere på sikt (Espelien et al, 2018). Samtidig har etablering av nye bedrifter betydning for økonomisk vekst og økt sysselsetting regionalt. Det er et mål at det etableres enda flere nye bedrifter i Innlandet, at de overlever og at en del av dem vokser.

Å etablere en bedrift krever både en god ide og sterk motivasjon. Etablerere kan være drevet av ulike former for motivasjon. Basert på empiri identifiserer Dahle m.fl. (2019) fire typer motivasjon for å starte bedrift:

GET: Man starter bedrift for å tjene penger

GIVE: Sosialt entreprenørskap, bedrifter etableres for samfunnsnyttige formål

MAKE: Etablerer drives av behovet for å “skape noe selv”

LIVE: Levebrødsbedriftene etableres som arbeidsplass for en selv

I mange tilfeller vil etablereren være motivert av en kombinasjon av disse.

I tillegg til sterk egen motivasjon, vil de fleste etablerere ha behov for støtte og hjelp fra omgivelsene, både fra privatpersoner, næringsliv og det offentlige virkemiddelapparatet. Med bakgrunn i egen og andres forskning, har vi oppsummert etablereres behov langs fire akser (bl.a. Andersen, Ibenholt og Hauge, 2018):

Finansiering: En etablerer vil ha behov for kapital til etablering av bedriften, markedsavklaring, investering og utvikling i flere faser.

Kompetanse: Etablerere trenger faglig kompetanse innenfor sitt felt, og det har de ofte. I tillegg trengs kompetanse på det å utvikle bedrift av ideen; om markedet, om tilgang til finansiering, om forretningsplanlegging m.m.

Mentor og rådgiver: For mange etablerere vil det være avgjørende å ha tilgang til kompetente sparringspartnere over tid, både for råd i konkrete situasjoner og for å holde motivasjon over tid

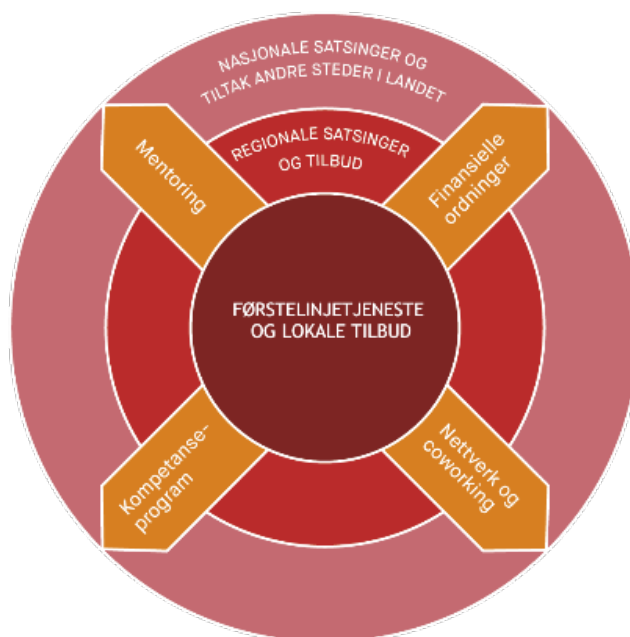
Nettverk og samarbeid: Å starte bedrift er ofte en ensom prosess. Det er behov for faglige og sosiale nettverk og samarbeid på fysiske arenaer som coworkingsteder, næringshager og kontorfellesskap eller i andre nettverk og møteplasser, både fysiske og digitale.

Etablererbedrifter befinner seg i en kontekst av lokale, regionale og nasjonale virkemidler, tilbud og satsinger – offentlige og private – som søker å svare opp etablerernes behov. I

denne evalueringen har det vært et mål å kartlegge hvordan dette aktørkartet ser ut for Innlandet, hvilke type bedrifter virkemidlene og tilbudet treffer, og hvor det evt. finnes mangler.

Tilbudet av virkemidler og bedriftsetablererens behov konkretiseres slik modellen nedenfor illustrerer. Kjernen i tilbudet for bedriftsetablereren er førstelinjetjenesten. Det er stedet der de som har en ide og vurderer å starte næringsvirksomhet, kan henvende seg for å få hjelp og bistand. Bistand kan knytte seg både til de fire behovsområdene, og veiledning i konglomeratet av lov og regelverk, og ulike tilskudds- og støtteordninger på både lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Den regionale og nasjonale konteksten er for tiden i stor endring som følge av bl.a. regionreformen, ny distriktmelding og pågående nasjonal virkemiddelgjennomgang initiert av regjeringen.

Figur 2.1 Etablererbedrifters kontekst av virkemidler

2.1.1 Hva vet vi fra før?

Næringsrettede virkemidler og ordninger både nasjonalt, regionalt og kommunalt evalueres med jevne mellomrom, og det gjøres undersøkelser om etableres behov. Eksisterende kunnskap er med på å danne utgangspunkt for våre anbefalinger.

Behov nummer 1 er penger

Etablerere som oppsøker "hjelpeapparatet" har behov for, og forventninger om, å få hjelp, råd og videreformidling til økonomiske støtteordninger og finansieringskilder. Dette var bl.a. et funn i en tidligere undersøkelse om førstelinjetjenesten i Hedmark (Arnesen, 2009). Bedriftenes forventninger til økonomisk støtte kommer klart til uttrykk i rapporten og bedriftene rapporterer at de gjennomgående ikke får sine forventninger til økonomisk støtte innfridd. Dette bekreftes også i flere nyere undersøkelser (bl.a. Ericsson og Andersen, 2016).

Det er behov for at tilskudds- og finansieringsordninger kompletterer hverandre med hensyn til målgrupper og at de koordineres. Mange kommuner har egne kommunale næringsfond og program hvor det kan søkes økonomisk støtte. Et eksempel på det er Næringsprogrammet i Gjøvikregionen, evaluert i 2019 (Flatnes, 2019). Dette retter seg mot tidligfase prosjektutvikling, hvilket i liten grad støttes gjennom Innovasjon Norges virkemiddeltilbud. I Gjøvikregionen er dessuten kommunene Gjøvik og Østre Toten definert utenfor det distriktpolitiske virkeområdet, noe som innebærer høy terskel for tilsagn fra Innovasjon Norge til bedrifter lokalisert i disse kommunene. Det er derfor behov for slike supplerende midler. Prosjektsøknader mobiliseres delvis gjennom næringsrådgivernes proaktive arbeid med næringslivet i egen kommune, og delvis gjennom nettverket til programledelsen. Næringsprogrammet supplerer verktøykassen til rådgiverne.

Etablererkurs oppleves nyttig

Etablererkurs er et viktig verktøy. Det er en effektiv og rasjonell måte å organisere kompetanseoppbygging og ideavklaring på. Evalueringene fra deltakerne på kursene i Hedmark viser stor grad av tilfredshet hos deltakerne. Dette støttes også av andre evalueringer av andre etablererkurs (eks. Kobro og Leikvoll, 2014).

Evaluering av kompetansetiltak må imidlertid skje på flere nivå og tidspunkt, for å kunne vise til varige endringer. Kirkpatrick (1959) sin klassiske modell for evaluering av opplæringstiltak omfatter fire slike nivå: 1. Reaksjoner 2. Læring 3. Atferd 4. Resultater. For eksempel vil evalueringsskjema etter kursslutt bidra med målinger av reaksjoner. Læring kan måles ved tester og eksamen. Vurdering av adferd er en mer omfattende prosess. I tilfellet etablererkurs kan det handle om å etablere virksomhet, og hvordan man håndterer ulike sider ved drift av virksomheten. De varige resultatene vil handle om hvordan disse virksomhetene utvikler seg på sikt. Vi har i dette arbeidet funnet kunnskap om evaluering på nivå 1 og 2, men ikke på nivå 3 og 4.

Eksisterende evalueringer peker på viktigheten av at etablererkurs er en integrert del av en helhet, som også omfatter oppfølging og introduksjon til nettverk. Enehaug m.fl. (2009) peker i sin evaluering av etablereropplæring (for innvandrere) på at det, i tillegg til etablererkurs, er nødvendig å veilede og introdusere etablererne videre til nye nettverk. Kobro og Leikvoll (2014) peker på viktigheten av at etablereropplæring generelt ikke er løstrevet og satt ut på anbud for korte perioder, men en integrert del av næringsutviklingsapparatet, som også må sørge for oppfølging - å "leie dem rundt".

Veiledning og mentoring

Støttespillere, rådgivere og oppfølging over tid er viktig, for eksempel i form av mentorordninger. Menon har nylig evaluert Innovasjon Norges mentortjeneste for gründere (Espelien et al, 2018). Målgruppen for Mentortjenesten er innovative gründerbedrifter yngre enn 5 år. Evalueringen viser at Mentortjenesten hovedsakelig benyttes av gründerbedrifter som er fem år eller yngre, de fleste er små bedrifter, med under fem ansatte og/ eller under fem millioner kroner i omsetning. At ordningen treffer de minste foretakene fremstår positivt med hensyn til ordningens relevans, da det vil være naturlig at større foretak også har bedre forutsetninger for å tilegne seg og betale for kompetanse uten offentlig støtte. Evalueringen gir tydelige indikasjoner på at Mentortjenesten har hatt en positiv innvirkning på bedriftenes økonomiske vekst, slik som sysselsettingsvekst og verdiskaping. Bedriftene som

benyttet mentortjenestene har også større sannsynlighet for å overleve, og de har høyere omsetningsvekst. Evalueringen oppsummerer at Mentortjenesten er et godt virkemiddel som gir stor effekt for deltakende gründere og peker på at det bør være lik tilgang til mentormidler i alle landets kommuner.

Det har også vært gjennomført forsøk med mentorordning i jordbruket i flere fylker, blant annet Innlandet. Østlandsforskning har evaluert forsøket i Trøndelag, Innlandet, Agder og Sogn og Fjordane der tilsammen 85 adepter¹ og 82 mentorer har deltatt (Lerfald og Sæther, 2019). Også denne evalueringen oppsummerer god effekt av å ha mentor over tid. Innovasjon Norges ordning har relativt høy terskel med hensyn til innovasjonspotensial, mens mentorordningen i landbruket er et lavterskeltilbud. Det finnes også mentortilbud for kreative næringer, gjennom Kulturrådets (tidligere i samarbeid med Innovasjon Norge) program Ovasjon, tilpasset både nye bedrifter og bedrifter under utvikling. Det kan synes som det er en åpen plass for bransjenøytrale mentortilbud med noe lavere terskel enn det nåværende tilbudet til Innovasjon Norge.

Nettverk og kollegaer er uvurderlig

Å være bedriftsetablerer kan synes ensomt, samtidig som entreprenørskap også som regel krever en kollektiv prosess (Kobro og Leikvoll, 2014). Etablerere har bruk for kolleger å dele gleder og sorger med, og å få råd fra. En tydelig indikasjon på dette behovet er for eksempel nettsamfunnet Gründerklubben på Facebook, med 25 000 medlemmer med aktiv dialog om store og små spørsmål knyttet til det å starte og drive bedrift.

Både forskning og praksis viser også behov for nettverk som kan fungere som kollegaer over tid, og for fysiske møteplasser. Et svar på det voksende behovet i "det nye arbeidslivet" (med flere etablerere, frilansere og selvstendig næringsdrivende) er de mange coworkingsteder som popper opp, også i Norge. Den gamle varianten av dette er næringsshagene, nå vokser det fram et mangfold av slike fellesarbeidsplasser - privat, privat/offentlig, og offentlig drevet og eiet.

Kunnskapsverket har oppsummert eksisterende norsk kunnskap (og noe internasjonalt) om betydningen av fysiske nettverk (i form av coworking) (Andersen, 2019). Begrepet coworking omfatter tre element:

1. Et fysisk sted.
2. Et bevisst sammensatt fellesskap med sosial kontrakt om å dele og samarbeide
3. En funksjon som ledelse, fasilitator eller kurator som legger til rette for at samarbeid, synergi, innovasjon og utvikling finner sted.

Studiene peker på at mange av de enkelte bedriftene rapporterer om nytte av å være deltaker, medlem, leietaker, coworker (flere betegnelser). Det være seg at det har tilflytt konkrete oppdrag og samarbeidsprosjekt som har bidratt til økt inntjening, utvikling av kompetanse, egen forretningsmodell og nettverk. I andre tilfeller kan det først og fremst dreie seg om det sosiale miljøet, om inspirasjon og motivasjon til å gjøre en god jobb. Ofte henger dette sammen.

¹ En som kan mye om et område.

Kompetanse, forståelse og koordinerte ordninger

I tillegg foreligger det en rekke evalueringer og undersøkelser som peker på etablereres behov for rådgivere med kompetanse på og forståelse for etablerernes fagfelt (bl.a. (Ericsson & Andersen, 2016), (Kobro & Leikvoll, 2014), (Vestrum & Alsos, 2007)). Det ønskes rådgivere med god innsikt og oversikt over muligheter, og som kan bidra til å løse en på riktig vei videre. Det er behov for tilgjengelige, samlede ordninger som det er lett å finne fram i og digitale løsninger med “en dør inn”.

2.2 Evalueringsspørsmål og datakilder

På bakgrunn av det teoretiske rammeverket beskrevet ovenfor ble det definert ti evalueringsspørsmål. For å kunne besvare de ti spørsmålene ble det nødvendig å hente inn en rekke data fra ulike kilder og med ulike metoder. Evalueringsspørsmål og datakilder som er benyttet for å besvare spørsmålene fremgår av Tabell 2.1 nedenfor.

Tabell 2.1 Evalueringsspørsmål og datakilder

Evalueringens spørsmål	Dokumentstudie	Statistikk	Spørreundersøkelse	Intervju	Dialog
1. Sammenfaller antall bedriftsetableringer med mottatt tilbud fra etablerersatsing?	x	x			
2. Sammenfaller overlevelsesrate med mottatt tilbud fra etablerersatsing?		x			
3. På hvilke områder opplever bedriftsetablerere å få økt kompetanse ved mottatt tilbud?	x			x	
4. Hvordan er etablerernes tilfredshet med mottatt tilbud?	x			x	
5. Hvordan og i hvilken grad har satsingene bidratt til å bygge nettverk for etablererne?	x			x	x
6. Opplever førstelinjetjenesten kompetanseheving? På hvilke områder?			x		
7. Hvordan er førstelinjetjenestenes tilfredshet med de ulike deler av satsingene?			x		
8. Hvordan har satsingene bidratt til å bygge nettverk for førstelinjetjenestene?			x		x
9. Hvordan står resultatene i forhold til ressursbruken i fylkeskommunen?	x				x
10. Hvilke modeller for organisering kan være relevante og egnet for Innlandet fylkeskommune	x				x

Kunnskapsgrunnlaget er basert på kvantitative og kvalitative data, og det har vært nødvendig å innhente et bredt kunnskapsgrunnlag for å besvare spørsmålene. Nedenfor gis en kort oversikt over datakilder som er benyttet, mens data og en nærmere beskrivelse fremgår av de videre kapitlene i rapporten.

2.2.1 Statistikk

Evalueringsspørsmål 1 og 2 belyses gjennom en kvantitativ analyse av tilgjengelige statistiske kilder. I planleggingen av prosjektet la vi til grunn at det forelå fullstendige populasjonslister med personidentifikasjon eller selskapsidentifikasjon for brukerne av etablerertjenester i Innlandet, og planla å koble denne informasjon mot annen tilgjengelig mikrostatistikk. En slik datakobling ville muliggjort sikre slutninger om effekt av, og dekningsgrad for, etablerertjenester. Det viste seg tidlig i prosjektet at et slikt populasjonsregister over brukerne ikke eksisterte, og vi har kun hatt tilgang til data om brukere av etablererkursene, som utgjør en begrenset del av etablererstøttetilbudet.

Et forsøk på å etablere et populasjonsregister for brukere av etablerertjenester ville derfor ha liten empirisk verdi, og det ble valgt andre metodiske strategier for å belyse etablereraktiviteten i Innlandet. For å illustrere utfordringen med det manglende populasjonsregisteret kan vi nevne to eksempler. For det første; dersom en av de to fylkene har et fullstendig populasjonsregister, mens det andre fylket har registre av begrenset kvalitet, vil det selv ved et tilfeldighetsutvalg fra registrene kunne oppstå systematisk skjevregistrering inn i utvalget fra ett av fylkene, men ikke det andre. Slike skjevheter ville da føre til at gruppene ikke var sammenlignbare, og det ville bli krevende å foreta statistiske vektinger av de to utvalgene for å kompensere for andre eventuelle skjevheter. For det andre vil en ufullstendig registrering av brukerne av etablerertjenestene risikere at det introduseres systematiske skjevheter i sammenligning av brukere på den ene siden, og ikke-brukere på den andre siden. Dette ville vært en aktuell problemstilling da innhold i etablererstøtteordningene er forskjellig i fylkene, og tiltak i Oppland har lavere krav til registrering (nettverkssamlinger, åpne mobiliseringsarrangement) enn i Hedmark (etablererkurs). Vi ville risikere å overvurdere betydningen av etablererstøttetiltakene da det er høyere sannsynlighet for å bli del av utvalget for brukere som er del av mer ressursintensive tilbud. Uten et populasjonsregister av tilstrekkelig kvalitet, ble det også vurdert som for ressurskrevende å gjennomføre en spørreundersøkelse rettet mot brukerne av etablererstøtteordningen, og resultatene vil trolig ha lav kvalitet og liten nytte for evalueringen. I dialog med oppdragsgiverne ble det derfor valgt å kartlegge brukernes behov og forventning ved å rette spørsmål til veilederne. Dette ble gjort ved å inkludere et sett av spørsmål hvor veilederne i etablerertjenesten i de to fylkene ble bedt om å rapportere på vegne av sine brukere. I tillegg er det er innhentet og bearbejdet offisiell statistikk om nyetableringer, og foretatt uttrekk fra foretaksregisteret for nyetablerte foretak i perioden 2014 - 2018.

2.2.2 Spørreundersøkelse

Det ble gjennomført en spørreundersøkelse blant kommuner og organisasjoner som arbeider med etablerertjenester i Hedmark og Oppland fylke. Oppdragsgiver utformet en populasjonsliste på basis av sine kontaktpersoner i det kommunale, regionale virkemiddelapparatet, og blant andre aktører innenfor populasjonen. Populasjonsutvalget bestod av 128 respondenter som mottok undersøkelsen og svarprosenten er på 34 prosent. Det hadde vært ønskelig med en høyere svarprosent da nyorganiseringen av etablerertjenester i det nye Innlandet fylket bør være et viktig anliggende for de berørte. Det ble gjennomført tre påminnelser med sikte på flere svar håpet på en større oppslutning. Det er noe lavere oppslutning fra Oppland, dette kan skyldes tekniske problemer med utsending som førte til at respondentene mottok undersøkelsen noe senere enn Hedmark, og en stund etter nettverkssamlingen hvor deltakerne ble oppfordret til å svare på undersøkelsen.

Styrker og svakheter i materialet

Et problem med denne typen undersøkelser kan være at de som besvarer undersøkelsen ikke er representative for populasjonen. Med et utvalg på 128 representanter² og svarprosent på 34 er analysegrunlaget begrenset. Samtidig er erfaringen at spørreundersøkelser ofte gir lave svarprosent slik at det var ikke så overraskende med 44 svar. På forhånd definerte vi 40 respondenter som kritisk masse, og en hadde da sett for seg en mer jevn for-

² Undersøkelsen ble sendt ut til 132 personer, der fire meldte tilbake at de ikke var aktuelle pga avgått med pensjon, skiftet arbeid osv.

deling mellom fylkene enn det som faktisk er tilfelle. I Hedmark er det 11 kommuner besvarte undersøkelsen mens det i Oppland var 3 kommuner som besvarte den. Fra næringshagene og organisasjoner/ selskapet med formål å utvikle næringslivet og regionen er svarfordelingen jevnere fordelt mellom fylkene. Flere av kommunene har også lagt næringsarbeidet ut til selskaper, fremfor å ha det som kommunalt ansatte, og fra disse er det også kommet inn svar. Men samlet sett er svarandelen fra Oppland lavere enn ønskelig.

For å kompensere for lavere andel svar fra Oppland, er en mulighet å vekte svarene fra Oppland opp slik at Hedmarks svar ikke blir for dominerende. Ulempen med dette er at de som har besvart i Oppland, vil få stor innflytelse på resultatene. Med få svar er det også riktig å stille seg spørsmål om representativitet. Blant kommunene er det fjellregionen (Hedmark) som har flest kommunesvar, mens næringsarbeidet i Hedmark er preget av at mange fra Kongsvingerregionen har besvart undersøkelsen.

Temaene som berøres i spørreundersøkelsen er like for alle som jobber i førstelinjetjenesten. Det har heller ikke vært mulig å operasjonalisere skillet mellom kommunale tjenester og tjenester som er overført til andre organisasjoner. Vi har derfor valgt å ikke vekte svarene i spørreundersøkelsen.

2.2.3 Dokumentstudier

Som grunnlag for evalueringen og gjennomføringen av arbeidet er det gjennomgått en rekke dokumenter:

1. Forskningsrapporter og evalueringer knyttet til relevante ordninger nasjonalt
2. Fylkeskommunale planer, rapporter og andre relevante dokument
3. Evalueringer og revisjoner av de aktuelle fylkeskommunale, regionale og kommunale ordningene

Det vises til referanselisten bakerst i rapporten for en fullstendig oversikt over disse.

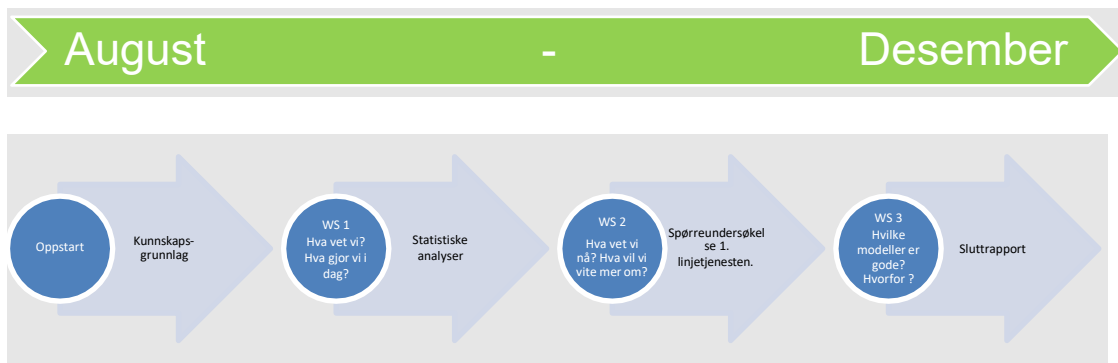
2.2.4 Dialog

Det har vært løpende dialog med oppdragsgiver i gjennomføringen av evalueringen. Formålet med dialogen har dels vært å gjøre løpende avklaringer av evalueringssopplegget og dels for å få samordnet gjennomføringen. Oppdragsgiver har organisert evalueringens tre workshops (arbeidssamlinger).

2.3 Prosessen

Evalueringen ble lagt opp som en prosess i flere faser og der de tre workshopene ble helt sentrale for både fremdrift og kvalitet på evalueringen. Figuren nedenfor viser tema for samlingene og når de ble gjennomført.

Figur 2.2 Skisse over utredningens prosessorganisering med workshops og analyser.

Workshop 1:

For å sikre en så god fremdrift i prosjektet er involvering av aktørene som inngår i evalueringen. Til workshop 1 (WS1) inviterte oppdragsgiver et utvalg av sentrale personer fra førstelinjetjenesten og øvrig virkemiddelapparat, sammen med ressurspersoner fra fylkeskommunene. I tillegg til å presentere formål med evalueringen og diskutere planlagt gjennomføring, ble det lagt opp til diskusjoner og gruppearbeid som har gitt viktige innspill i evalueringen. Spørsmål som ble jobbet med var bl.a.:

- Hvem er framtidens etablerere?
- Hva trenger framtidens etablerere?
- Hva er de største utfordringer for å møte behov i dag?
- Felles forbedringsområder?

Av de ca. 30 som ble invitert deltok ca. 20 deltakere. I etterkant av samlingen sendte representantene for etablererordningene inn en kort beskrivelse av tre bedriftsetableringsløp, fra første kontakt med etablerertjenesten og til de var etablert. Disse beskrivelsene supplerte kunnskapsgrunnlaget for utformingen av spørreundersøkelsen samtidig som de belyste arbeidsprosessene til de som arbeider med bedriftsetablering.

Workshop 2:

Formålet med workshop 2 (WS2) var å inkludere alle som er involvert i arbeidet med bedriftsetablererordningen. Da det ble klart at det var planlagt en felles kick-off-nettverkssamling for alle næringsmedarbeiderne i det nye Innlandet fylkeskommune ble dette også en god anledning til å presentere arbeidet så langt, hente inn flere innspill, observere og ha uformelle samtaler med deltakere.

Det ble avsatt en bolk på siste samling for presentasjon av evalueringen, funn så langt og diskusjon og supplement til de innspill som var hentet inn. Innspillene som kom fra samlingen la ytterligere til rette for ferdigstilling av spørreundersøkelsen til næringsstøtteaktørene, og undersøkelsen ble sendt ut i etterkant av denne. Til slutt i samlingen ba vi deltakere svare med to ord på spørsmålet: Hva skal til for å gi etablererne i Innlandet det beste tilbudet? Resultatet framgår av ordskyen i figuren nedenfor.

Figur 2.3 Oppsummering WS2

Workshop 3:

Workshop 3 (WS3) var et arbeidsmøte med de sentrale personene hos oppdragsgiver. Formålet med møtet var å presentere ulike organiseringsmodeller for næringsstøtten som grunnlag for drøfting av fremtidig organisering i Innlandet fylke. Det ble presentert modeller fra fylker med god historisk næringsutvikling. Modellene som ble valgt var på ulike stadier, fra under utvikling til velutprøvd. Modellene som presentert var fra Vestland fylke, Møre og Romsdal (Hoppid.no) og Rogaland (Skape). Hensikten med dette var å best mulig få belyst hva som fungerer og ikke fungerer, og hvilke erfaringer og vurderinger andre fylker har arbeidet med, og hva de planlegger fremover. Utover dette ble det diskutert hovedresultater fra evalueringen med deltakerne, samt avstemt oppdragsgivers forventninger til leveransen med henhold til tema og frister.

3 ETABLERERSTØTTEAKTØRER I INNLANDET

3.1 Innledning

Virkemiddelapparatet er en betegnelse som brukes på offentlige institusjoner, organisasjoner, programmer og støttetiltak som skal bistå bedrifter til å utvikle ideer og produkter til et marked. Det er vanlig å dele virkemidlene inn i tre hovedgrupper: Lover og reguleringer, økonomiske virkemidler og informative og administrative virkemidler. I dette prosjektet er det først og fremst økonomiske og informative og administrative virkemidler som er i fokus.

Etablererbedrifter befinner seg i en kontekst av lokale, regionale og nasjonale virkemidler, tilbud og satsinger – offentlige og private – som i større eller mindre grad imøtekommer deres behov for finansiering, kompetansepåfyll, rådgivning og nettverk. I denne evalueringen er det et mål å kartlegge hvordan aktørkartet ser ut i Innlandet, hvilke type bedrifter virkemidlene og tilbudene treffer, og hva som evt. mangler. Det nåværende “kartet” over etablererstøtteaktører i Innlandet er godt beskrevet i fylkeskommunale dokumenter som bl.a. Opplands Regional plan for verdiskaping 2018-2030 og Hedmarks Samspill for innovasjon og omstilling i Hedmark, samt i beskrivelser av etablererstøtteordningene i Oppland og Hedmark. Vi har derfor ikke som ambisjon å gi noen uttømmende beskrivelse av aktørkartet her, men gir en kort, overordnet oversikt over de aktørene som er mest relevante som partnere i etablererstøttetilbudet i det nye Innlandet fylke.

3.2 Det regionale virkemiddelapparatet

Etablererstøtte utføres i dag av et bredt spekter av organisasjoner og aktører, ofte i kombinasjon med andre næringsrettede virkemidler. Innenfor dette feltet skiller vi først mellom tre hovedkategorier av aktører: Kommunene, fylkeskommunene og de nasjonale aktørene.

- Den kommunale etablererstøtten er i denne sammenheng finansiert over kommunale budsjetter, og inngår i varierende grad i koordinerte tiltak på regionalt nivå, da i form av at kommunen enten finansierer en veiledningsressurs i felleskap eller etablerer felles prosjektrammer hvor etablererstøtte inngår.
- Fylkeskommunen finansierer, har oppdragsgiveransvar for etablererkurs (Hedmark), og bidrar til koordinering av virkemiddelaktørene innenfor området
- Nasjonale virkemiddelaktører, i første rekke Innovasjon Norge og Siva, har et forvalteransvar for fylkeskommunalt finansierte tiltaksprogrammer, samt nasjonale tiltaksområder i Innlandet.

Uten at vi i denne rapporten kommer til å gå dypere inn i dette, vil vi her også understreke FOU-miljøene sin rolle i dette økosystemet: NTNU-Gjøvik, Høgskolen i Innlandet, Nina og Nibio-Apelsvoll som i varierende grad har formulert ambisjoner om å drive forskningsbasert utvikling, og har etablert ulike tiltak rettet mot etablerere.

3.2.1 Kommunene

«Førstelinje» som begrep er basert på en analogi fra helsevesenet, og viser i dagligtale til en modell hvor alle brukere som skal motta en form for bistand i etablererprosessen skal kanaliseres via et definert kontaktpunkt. Det er i første rekke kommunene som anses for å være førstelinjetjenesten i det offentlige virkemiddelapparatet. De har en sentral rolle for å bistå lokale aktører innen idéutvikling, etablering og videreutvikling. Flere kommuner har egne næringsenheter, enten alene eller gjennom interkommunalt samarbeid. Kommunene spiller en viktig rolle i møte med nye etablerere da de har lokal kunnskap og kompetanse om lokalt næringsliv. Hvordan kommunene vil organisere førstelinjetjenesten er kommunenes ansvar. Det er vanlig med regionale samarbeid, og enkelte steder kjøpes tjenestene fra næringshager eller tilsvarende.

I Innlandet er det ti regionale samarbeid omkring bl.a. næringsutvikling: Sør-Østerdal, Nord-Østerdal, Kongsvingerregionen, Hamarregionen, Valdresregionen, Gjøvikregionen, Hadeland, Lillehammerregionen, Midt- Gudbrandsdal og Nord- Gudbrandsdal.

I tillegg til det gis rådgivning, finnes det i flere av regionene faste arbeidsmiljø og coworkingsteder³ drevet eller støttet av kommuner eller regioner. Eksempler på slike miljøer er HUB Lhmr (Lillehammer), PARK (Hamar), Bright House (Gjøvik) og Kontorfellesskapet, 1724 (Vang i Valdres). Kommuner og regioner arrangerer flere steder jevnlig sosiale og faglige møteplasser for etablerere og andre næringsdrivende.

Mange kommuner har egne kommunale næringsfond og program hvor det kan søkes økonomisk støtte. De kommunale næringsfondene i Hedmark ble evaluert i 2016 (Flatnes, 2016).

3.2.2 Fylkeskommunene

Vi har i denne evalueringen definert fylkeskommunal etablererstøtte som tiltak rettet mot etablerere som er finansiert av eller mottar støtte av en av fylkeskommunene som vil gå inn i Innlandet fylkeskommune. Den fylkeskommunale innsatsen for etablerere ble i sin tid utformet etter lignende prinsipper i de to fylkene og tok utgangspunkt i et felles kunnskapsgrunnlag om behovet for å utvikle etablererstøtteordninger i Hedmark- og Oppland fylkeskommune (Køhn & Grefsrud, 2006). Vi har valgt å belyse ressursbruken i perioden 2016 – 2019, basert på det kunnskapsgrunnlaget som er tilgjengelig.

Felles for begge fylkeskommunene er at de samarbeider med Innovasjon Norge. Det utformes årlig oppdragsbrev fra fylkeskommunene som definerer den økonomiske rammen og formål og føringer for oppdraget. Konkretisering av oppdraget som innretning mot konkrete oppgaver, definering av målsettinger er sammenfallende på noen områder, og de skiller seg fra hverandre på andre områder. Satsning på felles strategiske områder fylkeskommunene har, er bioøkonomi og gründersatsing. Ordningene for næringsarbeidet er ulike og vanskelig å sammenligne. Vårt generelle inntrykk av oppdragsbrevene er at Hedmark er mer konkrete i oppdragsbeskrivelsen enn det Oppland er. Det blir heller ikke riktig å sammenligne hvor mye fylkeskommunene kjøper tjenester fra Innovasjon Norge siden begge

³ Begrepet Coworking er definert i kapittel 2.1.1.

fylkeskommunene har andre tiltak som også er en del av fylkeskommunenes samlede utviklingstiltak rettet mot næringslivet. I tillegg har fylkene har ulik størrelse, forskjellig næringsgrunnlag og sammensetning av næringslivet.

Bevilgningen fra Oppland fylkeskommune går inn i den samlede rapportering til Innovasjon Norge og er rapportert som en del av denne. Formen på den mottatte rapporteringen gjør at det ikke er mulig å redegjøre for ressursbruk, fordeling mellom virkemidler rettet mot etablerere, og resultater som er oppnådd. Vår vurdering er at Innovasjon Norge gjør et betydelig mobiliseringsarbeid rettet mot gründere, etablere og etablerte bedrifter i Oppland. Rapportene skiller heller ikke tilstrekkelig mellom ulike tiltak, og det gjør at det ikke er mulig å sammenligne med Hedmark.

Oppland

Oppland fylkeskommune får til sammen mellom 60 og 70 millioner kroner i året fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til regional utvikling. Fylkeskommunes oppdrag til Innovasjon Norge ble redusert fra 30 millioner kroner i 2016 til 23 millioner kroner i 2019. Det har de siste årene vært en særlig satsing mot å mobilisere flere gründere og å bidra til at disse etablerer virksomhet og lykkes med sine planer. Fordelingen av bevilgningen er ikke tallfestet opp mot de ulike satsningene.

Oppland fylkeskommune yter ikke direkte bedriftsstøtte, men bidrar til næringsutvikling på flere måter:

- Finansierer og igangsetter utviklingsarbeid
- Er programeier av ulike utviklingsprogrammer, omstillingsprogrammer og regionale forskningsfond
- Samspiller med øvrig virkemiddelapparat
- Samarbeid med FoU-miljøer

Oppland har et etablert partnerskap med kommunene som er et forpliktende samarbeid hvor begge parter bidrar med midler til felles mål. Her er det også gjennomgående etablerte regionale partnerskap mellom kommuner. Partnerskapsinstituttet og de regionale partnerskapene ble evaluert i 2014 (Bråta et al, 2014) og det ble da konkludert med at dette er en god arbeidsform, der regionrådene bidrar til å etablere felles forståelse av utfordringene regionalt. Det å samle kompetanse og kapasitet i regionale partnerskap, og å dele beslutningsmyndighet, gjør regionene bedre rustet til å håndtere utviklings- og planleggingsoppgaver. Evalueringen viser at arbeidet med partnerskapene har ført til en bedre og systematisk kontakt mellom regionene og Oppland fylkeskommune.

Dette inntrykket bekreftes i rapporten fra forvaltningsrevisjon av Oppland fylkeskommunes næringsutvikling (Innlandet revisjon, 2017), der det skrives at innhentet informasjon fra aktører som er sentrale i næringsutvikling i ulike deler av fylket tilsier at Oppland fylkeskommune oppfattes som en konstruktiv og kompetent bidragsyter og at de ressurser fylkeskommunen tilfører oppfattes som nyttige i utviklingen av egen næring, næringsklynge og region. Videre pekes det på at Oppland fylkeskommune ikke har foretatt systematiske evalueringer av måloppnåelse når det gjelder støtte til prosjekter og tiltak, eller av den samlede bruken av midler til næringsutvikling. Økt antall arbeidsplasser gjennom flere bedriftsetableringer er tydelig uttrykt som ambisjon, og Innlandet revisjon mener at fylkeskommunen burde søke

mer kunnskap om virkninger av egen innsats på den utvikling man kan observere i bedriftsetableringer og antall arbeidsplasser.

Når det gjelder den spesifikke etablerersatsingen, tilbød fylkeskommunen fram til og med 2015, etablererkurs med VINN som leverandør. 2016 ble brukt til vurdering av videre satsing, og etablererkursene ble ikke videreført etter dette. Det ble utviklet et konsept i samarbeid med Innovasjon Norge med formål å synliggjøre og styrke felles tilbud til etablerere, gründere og næringsliv i Oppland 2017-201, "Etablererreise i Oppland", som omfatter tre satsinger:

- Halvårlige nettverkssamlinger for næringsmedarbeidere, som skal være en felles læringsarena og bidra til bedre veiledere og koblere.
- Facebook- kalender for deling, koordinering og synliggjøring av arrangement. Dette skal bidra til at næringsapparatet framstår mer som "en dør" og at det skapes felles møteplasser og økt kunnskap om de ulike aktørene, samt samarbeid og synergi.
- Samarbeid om og stimulering til lavterskel møteplasser. Her samarbeides det tett med bl.a. Switch 3/ NTNU, HUB LHMR og Bright House og målet er at næringsapparatet samarbeide regionalt om å lage bl.a. "verdens beste gründerkveld". Her bidrar IN med stimuleringsmidler.

Hedmark

Hedmark fylkeskommune mottar også regionale midler, og har som Oppland fylkeskommune utviklingsmidler til prosjekter med regionale effekter i Hedmark. Enkeltbedrifter omfattes ikke av disse ordningene, men de kan søke tilskudd hos Innovasjon Norge Hedmark.

Hedmark fylkeskommunes oppdrag til Innovasjon Norge ble redusert fra 34,25 millioner kroner i 2016 til 24,65 millioner kroner i 2019. I tillegg til dette kommer kostnader til Inkubatorordningen som fylkeskommunene betaler Siva næringshagene for å utføre. I 2016 var kostnaden til Inkubatoroppdraget 2,8 millioner kroner, og det ble økt til 4,8 millioner kroner i perioden 2017 til 2019.

Utover dette kjøper fylkeskommunene etablereropplæring fra regionale aktører. AB utvikling as som holder til på Flisa i Solør er leverandør av etablereropplæringen i hele fylket. Selskapet har hatt denne avtalen fra 2014. Etablerermodellen i Hedmark omfatter tilbud om etablererkurs i alle regioner en til tre ganger i året, og to til tre tilleggskurs for innvandrere. Kurstilbudene omfatter også individuell veiledning. Deltakelsen på etablererkursene er generelt god, og tilbudet får gode evalueringer⁴. I 2018 deltok over 200 deltakere på de ordinære etablererkursene, og nesten 150 personer fullførte, dvs. deltok på minst fire av seks kurskvelder. Tilleggskursene som er rettet mot innvandrere er attraktive og våren 2018 deltok 14 personer på disse kursene, og alle deltakerne fullførte kurset. For å fullføre kreves deltakelse på minst to av de tre kurskveldene. Høsten 2018 var det tre kurs, med til sammen 28 deltakere, og her var fullføringsgraden 86 prosent (AB Utvikling, 2018).

⁴ Det gjennomføres årlige undersøkelser blant de som har deltatt på kurs halvannet til to år tidligere. Undersøkelsene har tidligere indikert at i overkant av 70 % av kursdeltakerne har etablert seg eller arbeider med å etablere egen bedrift på det tidspunktet de besvarte undersøkelsen. I undersøkelsen som ble gjennomført i desember 2018 er etableringsraten på 68 %. Det er også gjennomført en samleundersøkelse for de som deltok på kurs i 2012-17.

I tillegg til kurstilbudet omfatter Hedmarks modell delfinansiering av gründerarrangementer i kommunene eller regionene, kompetansehevede nettverkssamlinger for de som arbeider med utvikling av næring (inkl. landbruk) i Hedmark, og planleggingsmøter på regionalt og fylkesnivå. Samlet bruker fylkeskommunen rundt 2 millioner kroner hvert år i perioden 2016 – 2019 på disse tiltakene.

Øvrige ordninger

Fylkeskommunene samarbeider om FoU-mobiliseringen i regionen og har fordelt ansvaret mellom seg. Hedmark fylkeskommune har det administrative ansvaret for Regionale forskingsfond i Innlandet (finansieres av Kunnskapsdepartementet), mens Oppland fylkeskommunen har ansvaret for Forregion (delfinansiert av Forskningsrådet).

Begge fylkeskommunene bevilger midler til kommunale næringsfond årlig. I Oppland har det de siste årene vært et fylkeskommunalt ønske å avvikle de kommunale næringsfondene, mens det i Hedmark ble foretatt endringer i utmålingskriteriene etter en ekstern evaluering i 2016 (Oxford, 2016).

Gjennom satsingen "Grønn framtid - midler til bærekraftig næringsutvikling" har Oppland fylkeskommune satt av 35 millioner kroner i 2017, med intensjon om å øke denne satsingen de neste årene. Enkeltpersoner og private virksomheter kan søke om penger til utvikling av idéer. Ordningen har som mål å bidra til verdiskaping, sysselsettingsvekst og miljøgevinst. Det er også lagt vekt på at ordningen skal stimulere til idéutvikling og innovasjon. P.t. pågår følgeevaluering (2017-2020) av Grønn framtid (Flatnes, 2019).

Så Kornfondet First:Seed er etablert av Sparebankstiftelsen Hedmark og Hedmark fylkeskommune. Fondet som har en kapital på 100 millioner kroner skal investere i bedrifter i Hedmark, og som aktive eiere bidra kompetanse og nettverk til å utvikle tidligfasebedrifter i Hedmark til vellykkede selskaper som også er internasjonale.

3.2.3 Nasjonale virkemiddelaktører

Innovasjon Norges formål er å være statens og fylkeskommunenes virkemiddel for å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet. Innovasjon Norge er fylkeskommunens operatør for bedriftsrettede virkemidler i distriktene, og er forvalter av etablererstipend. Innovasjon Norge har tre hovedarbeidsområder:

- Entreprenørskap: Sikre at nye bedrifter kan overleve og utvikle seg
- Vekst i bedrifter: Bidra til at bedriftene kan vokse og bli konkurransedyktige
- Innovasjonsmiljøer: Bidra til økt verdiskaping og konkurransekraft ved å skape gode miljøer for innovasjon.

Innovasjon Norge skal profilere norsk næringsliv innenlands og utenlands, samt arbeide aktivt for å profilere og promotere Norge som reisemål i utenlandske markeder. Innovasjon Norge bidrar til å løfte norske bedrifter over i internasjonale markeder og lønnsom eksportvirksomhet, gjennom ca. 30 utekontorer over hele verden. Innovasjon Norge supplerer tilbudet i det private kapitalmarkedet, blant annet ved å bidra med risikokapital i samspill med de private bankene. Oppland fylkeskommune kanaliserte sine bedriftsutviklingsmidler gjennom Innovasjon Norge Innlandet med føringer i årlige tildelingsbrev.

Gründertelefonen er et rådgivningstilbud til gründere og andre som har en ide og vurderer å starte bedrift, eller er i en tidlig etableringsfase og utviklingsprosess. I perioden januar – oktober 2019 var det i overkant av 3 000 henvendelser på telefonen. Av de henvendelser som blir henvist, er det flest henvisninger til 1. linjetjenesten (27 prosent) mens om lag 20 prosent blir henvist til Innovasjon Norges egne nettsider. Dette underbygger betydningen av en velfungerende 1. linjetjeneste. Det er omtrent like mange henvendelser fra hhv Hedmark og Oppland til Gründertelefonen, og samlet utgjør andelen henvendelser fra Innlandet 4 prosent av henvendelsene i perioden. Dvs. at det relativt sett er færre henvendelser til gründertelefonen enn innbyggerandelen i fylket at av landets totale innbyggertall.

Fylkesmannen skal legge til rette for næringsutvikling og innovasjon i landbruket, i samarbeid med andre regionale og lokale aktører. Fylkesmannen samarbeider med offentlige etater og organisasjoner som Innovasjon Norge, fylkeskommunen, kommunene og faglagene i landbruket. Fylkesmannen forvalter BU-midler (Bygdeutviklingsmidler) til utrednings- og tilretteleggingstiltak. Midlene skal støtte opp under nasjonale og regionale satsinger og prioriteringer. Midlene er ikke bedriftsrettet, men skal brukes til felles prosjekter som bidrar til å styrke landbruksnæringen.

Siva (Selskapet for industrivekst SF) skal tilrettelegge for etablering og utvikling av bedrifter i nærings- og kunnskapsmiljø, og koble disse sammen i regionale, nasjonale og internasjonale nettverk. Siva har innovasjonsprogrammer som skal bidra til utvikling av oppstartmiljøer og bedriftsfelleskap. To av disse er *næringshageprogrammet* og *inkubatorprogrammet*.

En **næringshage** er en operatør for Sivas næringshageprogram. Sivas nasjonale næringshageprogram har spesielt fokus på samlokalisering av virksomheter innen næringer med utviklingspotensial, og som har behov for kontakt med større kompetansemiljø. Hvilke næringer som skal inn i en slik næringshage avgjøres av lokale forhold. I næringshageprogrammet 2011 har næringshagene fått en mer målrettet rolle mot bedrifter knyttet til næringshagen som i mange tilfeller ligger utenfor næringshagens lokalisering. Næringshagen gir bedrifter i distriktene et faglig og sosialt miljø. Innlandet har i dag flere næringshager; Landsbyen Næringshage, Skåppå Kunnskapspark (dekker hele Gudbrandsdalen), Valdres

Næringshage og Hadeland Næringshage, Rørosregionen Næringshage, Sør-Østerdal Næringshage, Sør-Hedmark Næringshage. Dette er lavterskeltilbud for gründere og annet næringsliv som ønsker å etablere eller allerede driver næring i regionen.

En **inkubator** er et innovasjonsselskap som skal bidra til utvikling og etablering av nye vekstbedrifter og skape vekst i etablert næringsliv. Inkubatoren tilbyr et faglig og sosialt miljø hvor gründere, bedrifter, akademia, FoU-miljøer, investorer og andre kobles sammen. Inkubatorene skal gi gründere forretningsrådgivning og hjelpe dem fra idé til marked. Det tilbys også rådgivning til etablert næringsliv for å skape vekst og bidra til knoppskyting. I Innlandet er det flere inkubatorer; Skåppå Kunnskapspark AS, Total Innovation AS og Klosser Innovasjon.

3.2.4 Øvrige aktører

Regionale utviklingsaktører som de nevnte ovenfor spiller en rolle utover det å være næringshager og inkubatorer, som å ha førstelinjeoppdrag og utvikle andre prosjekt. Andre relevante aktører er blant annet Ungt entreprenørskap.

Ungt entreprenørskap (UE) er en ideell, landsomfattende organisasjon som i samspill med utdanningssystemet, næringslivet og andre aktører jobber for å utvikle barn og unges kreativitet, skaperglede og tro på seg selv. Det er en selvstendig fylkesorganisasjon i Oppland og Hedmark, og som fra 1. januar 2020 blir til Ungt entreprenørskap Innlandet. Den desentraliserte organiseringen gjør at UE har nærhet til skolen, lokale myndigheter og lokalt arbeids- og næringsliv, der fylkesorganisasjonene forvalter merkevaren lokalt og har det operative ansvaret.

Utover dette er det er en rekke andre aktører som har som mål å bidra til etablering av ny virksomhet. Switch HINN, Komm-In AS, DNB Next, DNB Oppstartlos og Startup Norway for å nevne noen. Flere av disse vil være potensielle samarbeidspartnere i et framtidig helhetlig tilbud til etablerere i Innlandet

3.3 Nasjonale rammevilkår under endring

Utformingen av etablererstøttetiltakene i Innlandet fylkeskommune påvirkes i vesentlig grad av endringer i de nasjonale rammevilkårene. Det er ventet endringer i oppgavefordeling mellom virkemiddelaktørene. I september 2018 utlyste Finansdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet en områdegjennomgang av det næringsrettede virkemiddelapparatet, med en politisk målsetting om å rydde opp "i jungelen av støtteordninger til næringsdepartementet" (Regjeringen, 2019). I den foreliggende rapporten (Deloitte, 2019) blir det lagt fram anbefalinger til reform av det næringsrettede virkemiddelapparatet.

Det er foreløpig uklart hvilke av anbefalingene som blir fulgt opp, og vi vil her gjengi de sentrale signalene som gis på basis av områdegjennomgangen alene. Som overordnet konklusjon anbefaler forfatterne av rapporten at det foretas en forenkling i organiseringen av virkemiddelapparatet, da "dagens fragmenterte struktur med 20 uavhengige aktører" gir et "sett av styrings- og koordineringsutfordringer som gjør dagens løsning ikke oppfyller kravene om å være effektivt, treffsikkert, enkelt og ubyråkratisk" (Deloitte 2019:4). De sentrale anbefalingene fra områdegjennomgangen gjengis i fire punkter:

1. Eksportfinansiering: kompetanse, roller og ansvar for større lån og garantier samles
2. Forretningsdrevet innovasjon og vekst: sterkere regional struktur som forvalter et bredt spekter av virkemidler med nærhet til brukerne – i tett samarbeid med fylkeskommunen og de nasjonale virkemiddelaktørene
3. Forskningsdrevet innovasjon: større vektlegging av åpne program
4. Egenkapitalinvesteringer: virkemidler innrettes mot å utløse vesentlig større private investeringer

I analysen av den regionale organiseringen av virkemiddelapparatet viser områdegjennomgangen til et behov for å avklare ansvars- og arbeidsdelingen mellom nasjonalt- og regionalt nivå. Samlet oppgir områdegjennomgangen at den regionale forvaltningen av næringsrettede virkemidler forvalter et sted mellom 20 og 25 prosent av virkemiddelapparatets ressurser, mens forvaltningen er delt mellom regionale enheter (fylkeskommunen og Innovasjon Norges distriktskontorer) og et nasjonalt nivå (Siva og forskningsrådet). Samlet forvaltes om lag 4 milliarder kroner på regionalt nivå i 2018, mens fylkeskommunene alene forvaltet eller var oppdragsgiver for en regional virkemiddelbruk på om lag 1,5 milliarder kroner (Deloitte 2019: 68).

Som grunnlag for områdegjennomgangen skilles det mellom fire ulike roller i forvaltningen – eier av en virkemiddelaktør, eier av et virkemiddel, forvalter av et virkemiddel, og oppdragsgiver. I forslaget fra områdegjennomgangen foreslås det at eierskapet og det faglige ansvaret for virkemidlene bør ligge hos en nasjonal virkemiddelaktør for å sikre konsistens i innhold, og unngå at det etableres programmer som bidrar til et uoversiktlig, samlet tilbud. For eksempel foreslås det at næringshageprogrammet kan forvaltes regionalt, men ansvaret for faglig utforming av programmet bør ligge på et nasjonalt nivå. Hensynet til å sikre en regional involvering ivaretas ved at fylkeskommunen involveres i utforming av programmet, og får et tydeligere oppdragsgiveransvar for en større gruppe virkemidler.

I organiseringen av det regionale nivået drøfter områdegjennomgangen tre hovedmodeller for organiseringen av de regionale virkemidlene. Utvalget foreslår der å avvikle dagens modell hvor fylkeskommunene plasserer sine oppdrag hos Innovasjon Norge, mens de har forvaltningsansvar for regionale FoU-midler. Forslaget er derfor at en ny regional divisjon i Innovasjon Norge skal eies av alle fylkeskommuner og Innovasjon Norge i felleskap, og at oppgavene knyttet til næringshageprogrammet, regionalt forsknings- og utviklingsprogrammer, samt Innovasjon Norges regionale oppdrag forvaltes av denne divisjon. Områdegjennomgangen gir en liste på 27 konkrete anbefalinger til endringer, og gir tre klare anbefalinger for endring av det regionale nivået. Disse anbefalingene er:

1. Økt oppdragsgiveransvar til fylkeskommunene. Innebærer blant annet å overføre oppdragsgiveransvaret for Arenaprojektene i klyngeprogrammet, Forregion, Mabitordningen, inkubasjonsprogrammet og næringshageprogrammet
2. Opprettelse av regional divisjon med delt eierskap mellom fylkeskommunene og Innovasjon Norge. Denne divisjonen vil ha ansvar for Innovasjon Norges distriktskontorer, og fylkeskommunene vil ha rett til å oppnevne styreleder. Dette vil erstatte fylkeskommunenes minoritetseierskap i innovasjon Norge som i praksis gir liten innflytelse, med et kollektivt eierskap med reell innflytelse på den regionale divisjonen i Innovasjon Norge
3. Avvikling av fylkeskommunenes minoritetseierskap i Innovasjon Norge.

Fylkeskommunene foreslås gitt et utvidet oppdragsgiveransvar for de såkalte B-virkemidlene, derunder inkubasjonsprogrammet, reisemålsutvikling, Mabitordningen, klyngepro-

grammet, og pre-såkornordninger, mens en innenfor disse virkemidlene foreslår at forvaltningen av virkemidlene skal ligge på nasjonalt nivå. Videre foreslås det at fylkeskommunene skal være oppdragsgiver for de såkalte C-virkemidlene (RFF og Forregion, lån og garantier – mindre beløp) og D-virkemidlene (Mentortjenesten, bedriftsnettverk, næringshageprogrammet, markedsavklaringstilskudd). Forvaltningen av C- og D-virkemidlene foreslås lagt til et regionalt nivå, da fortrinnsvis gjennom opprettelsen av en regional divisjon i Innovasjon Norge.

Figur 3.1 Kategorisering av næringsrettede virkemidler

Departementene oppdragsgiver	A-virkemidler <ul style="list-style-type: none"> Norsk Katapult Eksportfinansiering Øvrige virkemidler, f.eks. Forskningsrådets programmer 	Nasjonal forvaltning (nasjonale virkemiddelaktører)
Fylkeskommunene oppdragsgiver	B-virkemidler <ul style="list-style-type: none"> Inkubasjonsprogrammet⁷⁹ Reisemålsutvikling⁸⁰ MABIT-ordningen Klyngeprogrammet – Arena Presåkorn-ordningen⁸¹ 	
	C-virkemidler <ul style="list-style-type: none"> RFF og FORREGION Lån og garantier – mindre beløp 	Regional forvaltning
	D-virkemidler <ul style="list-style-type: none"> Mentortjenesten Bedriftsnettverk Næringshageprogrammet Markedsavklaringstilskudd⁸² 	

Kilde: Deloitte, 2019

Områdegjennomgangens anbefalinger vektlegger et behov for å skille mellom det regionale oppdragsgiveransvaret og forvalterrollen. Som oppdragsgiver for en ny, større gruppe av virkemidler, anbefales det at fylkeskommunene skal få rom til å prioritere innsatsområder innenfor en rammetildeling, og åpner for at fylkeskommunene får anledning til å utforme oppdragene slik de selv ønsker (innenfor rammene av programbeskrivelsene). Det skal her være åpning for å legge føringer på forvaltningen i oppdragsbrevene, for eksempel ved å stille krav til geografisk lokalisering av næringshager og prioritering av nærings- eller bransjeprofil på bedriftsnettverk. Videre vektlegges mobiliseringsansvaret hos fylkeskommunen, hvor regionale virkemidler skal rettes inn mot å mobilisere inn mot nasjonale (og internasjonale) virkemidler.

Anbefalingen om å redusere fylkeskommunenes ansvar for å forvalte ordningen følges opp med en klar anbefaling om å samle regionale fagmiljøer som forvalter næringsrettede virkemidler. I rapporten påpekes det at dagens forvaltning innebærer at regionale, næringsrettede virkemidler forvaltes av fylkeskommunene selv, Innovasjon Norge, Siva eller Forskningsrådet, og det er ønskelig å samle forvaltningen av disse virkemidlene til en regional enhet – 11 i alt. Mer spesifikt påpekes det at:

«En felles regional forvaltningsenhet bør også ha ansvar for førstelinjetjenesten i regionen, da kompetansen om ulike virkemidler vil være mer samlet og henvisningskompetansen kan antas å bli betraktelig bedre. Vår brukerundersøkelse blant nærmere 7 000 bedrifter viser at regional tilstedeværelse er viktig for å formidle informasjon om aktørenes tilbud. En av tre bedrifter som har mottar tjenester fra virkemiddelapparatet har fått informasjon om virkemidler gjennom besøk/ møter, telefon og epost»

(Deloitte. 2019:71)

En skal være varsom med å legge for stor vekt på anbefalingene i områdegjennomgangen, og det er ved utgangen av 2019 uvisst hvilken endelig form grenseoppgangen mellom den nasjonale og regionale forvaltningen av tilbudene vil få. Selv om det er uvisst hvilken av de tre organiseringsmodellene for den regionale forvaltningen av næringsrettede virkemidler som blir realisert, er det verdt å merke seg sentrale premisser som legges til grunn. Forslaget fra utvalget er at oppdragsgiver- og forvalterrollen skilles tydeligere for de berørte virkemidlene, og fylkeskommunenes oppdragsgiverrolle vektlegges, og vektlegger sterkt behovet for en samordnet forvaltning av virkemidlene på regionalt nivå.

Områdegjennomgangens sentrale anbefaling er derfor at fylkeskommunenes oppdragsgiveransvar rendyrkes, og at forvaltningen av næringsrettede virkemidler samles i en regional divisjon av Innovasjon Norge, og at forvaltningen av næringsrettede virkemidler samles til et distriktskontor i Innovasjon Norge med utvidet ansvar for å forvalte de regionale virkemidlene.

En slik samordning av de næringsrettede virkemidlene vil, om den realiseres, ha viktige konsekvenser for organiseringen av en fremtidig etablererstøtte. Fylkeskommunenes rom til å påvirke prioriteringen mellom ulike virkemiddelområder foreslås økt, samtidig som den direkte forvaltningen av virkemidlene reduseres. Samtidig blir koordineringen mellom nasjonale og regionale virkemidler foreslått endret, hvor oppdragsgiver- og mobiliseringsrollen får økt betydning, og fylkeskommunenes eierskap samles i en ny divisjon av Innovasjon Norge.

Dersom dette alternativet realiseres, vil de nasjonale og regionale virkemidlene forvaltes av en Innovasjon Norges distriktskontor, og fylkeskommunenes operative ansvar for virkemidler reduseres. For etablererstøttetiltak, vil det da være avgjørende å avklare hvilket samspill det bør være mellom Innovasjon Norges regionalkontor som vil få utvidet ansvar, på den ene siden, og eksisterende aktørene i kommunene og spesialiserte, regionale virkemiddelaktører, på den andre siden.

4 ETABLERERNE I INNLANDET

4.1 Innledning

Formålet med kapittelet er å kartlegge behovsgrunnlaget for etablererstøtte i de økonomiske regionene som vil inngå i Innlandet fylkeskommune. Etablerere vil i prinsippet kunne få dekket sine behov for veiledning, kompetanseheving, finansiering og nettverksbygging gjennom private og offentlige tilbud, og et vell av aktører tilbyr ulike tjenester på både nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Offentlig støtte til etablerere begrunnes blant annet i et ønske om sikre arbeidstilbud i regionen eller et ønske for å styrke verdiskapingen. For sistnevnte målsetting, er det særlig viktig at tiltakene fører til økt etableringsvirksomhet innenfor sektorer med høy produktivitet. Det er særlig viktig å stimulere såkalte høyvekstbedrifter (gaseller) som bidrar betydelig til regionens økonomi. Uavhengig av hvilke målsettinger som vektlegges for etablerertiltakene må det undersøkes hvilke behov som foreligger i samfunnslivet, og slik ha et grunnlag for å vurdere i hvilken grad tiltakene har en dimensjonering og dekning som svarer til det samfunnsmessige behovet.

Dette medfører at en støter på en krevende avgrensingsproblematikk: Dersom målsettingen med tiltaket er å mobilisere til flere etablerere i en region og slik dreie sysselsettingen over mot private bedrifter, er målgruppen for tiltakene i ytterste konsekvens samtlige arbeidstakere i den yrkesaktive befolkningen i regionen. En slik bred målformulering knyttet til å utvikle en «entreprenørskapskultur» ligger til grunn for en rekke tiltak rettet inn mot skolesektoren, blant annet satsingen på entreprenørskapsutdanning (Fritsch & Storey, 2014). Dersom hovedmålsettingen er å styrke det økonomiske vekstgrunnlaget i en region vil målgruppen primært måtte rettes mot etablerere innenfor sektorer som har høyere produktivitet (og lønnsevne) enn eksisterende næringsliv i regionen, eller har potensiale for høy produktivitet gjennom ulike oppgraderingsprosesser (Brixy, 2014).

Dersom en legger til grunn en bred forståelse av målsettingen, som her er relevant, kan målgruppen for etablererstøtteordningen være potensielle, tidligfase etablerere. Utfordringen blir da at det finnes et begrenset datagrunnlag, da få tidligfase etableringer registreres i noe omforent statistikkgrunnlag. Det som finnes av sikre data er knyttet til selskapsregistrering, det vil si sluttresultatene av etableringsprosessen, da norske foretaksregisteret avleverer grunndata om nye selskapsregistreringer til Statistisk Sentralbyrå og andre dataleverandører.

I denne rapporten legges det til grunn en bred målsetting for etablererstøtten, og det skiller ikke mellom ulike typer etablerere («levebrødsbedrifter» eller «gaseller»), ei heller om sluttresultatene av en etableringsprosess leder til bedrifter med ansatte eller ikke. Datagrunnlaget om etablererne – og deres behov – vil uansett ha begrensninger og vil representere indirekte mål på sentrale målsettinger med etableringsstøtten. For å belyse dette bruker vi resultatene fra spørreundersøkelse rettet mot ansatte som yter etablererstøtte i Innlandet, supplert med statistikk som belyser forekomst av selskapsetableringer i Innlandet og Innlandets økonomiske regioner.

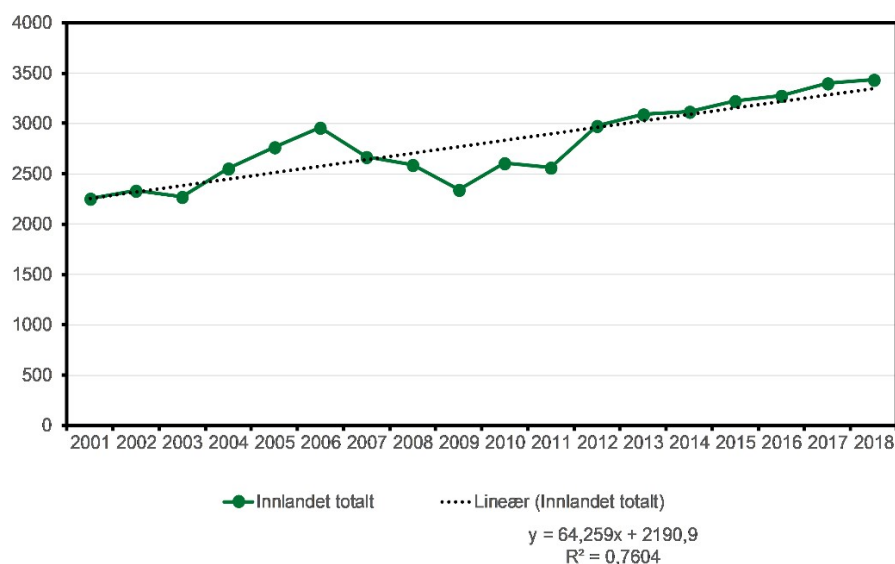
4.2 Etablereraktivitet i Innlandet

På basis av foreleggede regionale planer og planstrategier, er et sentralt mål å kunne tilby etablererstøtte og stimulere til flere nyetableringer i hele det geografiske området som dekkes av Innlandet. Vi skal derfor først beskrive volumet på etableringsaktiviteten i Innlandet som helhet, før vi går inn og kommentere noen trekk ved den regionale fordelingen av etablerere fordelt på de ulike økonomiske regionene i Hedmark og Oppland fylke.

Etableringsaktivitet påvirkes av et bredt spekter av økonomiske beslutninger, og foreliggende statistikk fanger opp omregistreringer, eierskifter og strukturelle endringer. Datagrunnlaget er hentet fra foretaksregistrene, og er basert på hvilke data som rapporteres om et nyetablert foretak fra den rapporteringsansvarlige. I oppgaver over nyetableringer, slik de rapporteres i offisiell statistikk, må en derfor regne med en relativt stor populasjon av etablerere som i realiteten representerer etablerte foretak, hvor endringer av mer teknisk og eiermessig art har ført til at et nytt foretak registreres.

Vi tar her utgangspunkt i registerbasert statistikk over nyetablerte foretak som ikke inkluderer nye foretak i offentlig forvaltning eller primærnæringene. Figur 4.9 nedenfor viser den samlede etableringsaktiviteten gjennom 2000-tallet, og nivåene har i stor grad blitt påvirket av konjunkturoslaget som fant sted 2007-08. Som det fremgår av figuren, ble det i gjennomsnitt etablert i underkant av 2 300 nyetableringer årlig ved inngangen av 2000-tallet, mens det årlig ble etablert i gjennomsnitt 3 370 foretak i årene fra 2016 - 18.

Figur 4.1 Nye foretak i Innlandet – med og uten ansatte 2001 - 2018

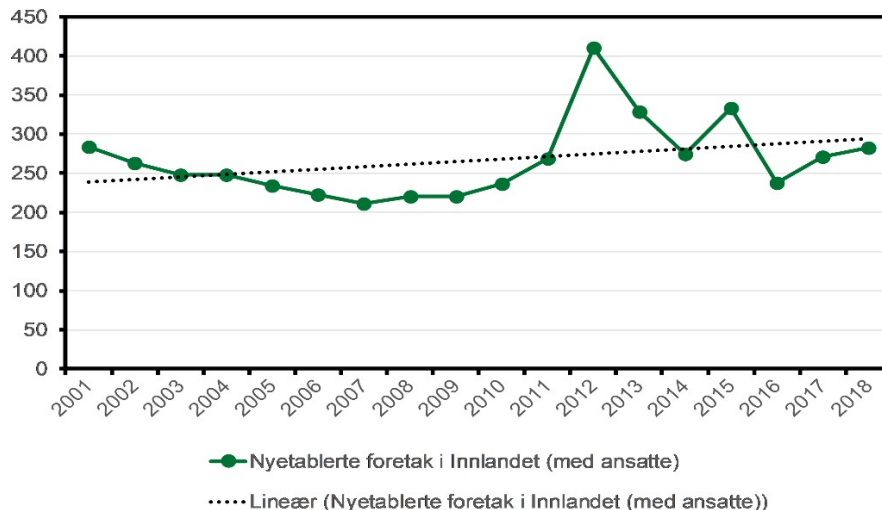

Kilde: SSB statistikkbanken, tabell 06104, bearbejdet av Østlandsforskning

Ser en kun på nyetableringer hvor foretaket er registrert med ansatte i oppstartsperioden, ser vi at antalle etableringer blir vesentlig lavere. I den registerbaserte statistikken som publiseres, er det mulig å skille mellom nyetablerte foretak med ansatte, og etter antall ansatte i det nyetablerte foretaket. Den største gruppen av nyetablerte foretak består av foretak uten ansatte. I Figur 4.2 er antall nyetablerte foretak med ansatte i perioden oppsumert, og vi finner igjen en klar trend i tidsserien hvor skiftene i økonomiske

konjunkturer i stor grad påvirker den samlede etablereraktiviteten. Det er i mindre grad en klar trend i løpet av perioden, og i gjennomsnitt ble det etablert 266 nye foretak med ansatte årlig i fylkene i perioden.

Figur 4.2 Nye foretak i Innlandet med ansatte 2001-2018

Kilde: SSB statistikkbanken, tabell 06104, bearbeidet av Østlandsforskning

Trendene i nyetableringer i Innlandet følger i stor grad nasjonale utviklingstrekk, og reflekterer i stor grad de økonomiske konjunktorene. For utviklingen av et tilbud til etablerere kan det være relevant å skjelle til de absolutte tallene over nyetablerte foretak i Innlandet, som da kan representere et anslag for målgruppen for brukere av etablerertjenestene. Tar vi et gjennomsnitt for de siste fem årene (2014-2018) etableres det i gjennomsnitt 3 431 foretak årlig i Innlandet, mens 283 av disse etableres med ansatte i etableringsåret.

4.3 Deltakelse på etablererkurs

Hedmark- og Oppland fylkeskommune har i ulik grad innhentet data om bruk av tjenestetilbudet til etablerere som ytes i fylkeskommunal regi. Tilbudet i Oppland består i hovedsak av møteplasser og mobiliseringsarrangement, mens Hedmark fylkeskommune har finansiert et kurstilbud til etablerere som gjennomføres av AB utvikling AS. Det foreligger oversikter over deltakere på etablererkursene, og det er gjennomført spørreundersøkelser blant deltakerne på etablererkursene siden 2012. Det finnes ikke tilsvarende oppgaver eller kartlegginger for tilbudet i Oppland.

Med grunnlag i spørreundersøkelsene til deltakere på etablererkursene, er det mulig å beregne hvor stor andel av nyetableringene i Hedmark Fylke som deltar på etablererkurs. I perioden 2012-16 og våren 2017 ble det utsendt et spørreskjema til deltakere på etablererkurs i perioden, med et bruttoutvalg på 804 deltakere i perioden. Det er mottatt 248 svar på spørreundersøkelsen, noe som gir en samlet svarprosent i hele perioden på 31 prosent.

Tabell 4.1 Svarprosent og estimat på antall deltakere på etablererkurs

Tidsperiode	Antall svar	Svarprosent	Kursdeltakere (estimert)
2012	37	26	142
2013	31	28	111
2014	57	36	158
2015	31	39	79
2016*	55	31	177
2017*	37	27	137
2012-2017	248	31	804

Kilde: Hedmark fylkeskommune

Avvikende tidsperioder. Perioden angitt med 2016 inneholder kursdeltakere fra høsten 2015 og våren 2016. Perioden angitt med 2017* inneholder svar fra kursdeltakere som deltok på kurs høst 2016 og vår 2017.

Tabell 4.2 Estimat på antall kursdeltakeres etablering/ ikke etablering av virksomhet etter gjennomført etablererkurs,

Tidsperiode	Respondenter			Kursdeltakere (estimert)		
	Etablert/er i prosess	Ikke etablert	Total (svarprosent)	Etablert/er i prosess	Ikke etablert	Total
2012	24	13	37 (26%)	92	50	142
2013	20	11	31 (28%)	72	39	111
2014	43	14	57 (36%)	119	40	158
2015	26	5	31 (39%)	67	13	79
2016*	40	15	55 (31%)	129	48	177
2017*	25	12	37 (27%)	93	44	137
2012-2017	178	70	248 (31%)	572	232	804

Kilde: Hedmark fylkeskommune

For å gi mer presis forståelse av hva slags dekningsgrad etablererkursene som tilbud har, er det nødvendig å sette noen forutsetninger. Det velges forutsetninger som gir et maksimums estimat for dekningsgraden av etablererkursene blant Innlandets nyetablerte bedrifter. For det første forutsetter vi at samtlige som har oppgitt at de er i prosess med å etablere bedrift faktisk lykkes i å etablere bedriften. Spørreundersøkelsen om etablererkursene ba respondentene oppgi hvorvidt de hadde etablert bedrift, med svaralternativene «Ja, har etablert/arbeider med å etablere», «ja, men har lagt ned», og «Nei, har ikke etablert», og materialet oversendt gjengir en gruppering av svarene på spørsmålet etter år, region, alder på etablerer, og hvilken del av støtteapparatet kursdeltakeren hadde hatt kontakt med. De to første svaralternativene rommer etablerer i ulike faser av etablererløpet, og inkluderer etablerer som a) har lyktes med å etablere en bedrift, b) fortsatt arbeider med etableringsfasen, og c) har etablert en bedrift som har blitt lagt ned. For det andre skal vi forutsette at andelen som etablerer foretak etter definisjonen i punkt 1 er lik i utvalget (N=248) som i populasjonen (N=804). Dette er antakelser som trolig overvurderer antallet nyetableringer blant kursdeltakerne.

Samlet gir disse to forutsetningene grunnlag for å beregne antallet nyetablerte foretak som har deltatt på etablererkurs i perioden spørreundersøkelsen dekker. Beregningene er gjengitt i Tabell 4.3 under. Som det fremgår av tabellen ble det etablert i alt 9 429 nye foretak i Hedmark i tidsperioden vi har data om deltakelse på etablererkurs (første kvartal 2012 til og

med andre kvartal 2017), og vi kan da beregne at deltakerne på etablererkurs ville ha utgjort i underkant av ti prosent av bedriftsetablererne i perioden om samtlige av deltakerne etablerte bedrift. Legger vi til grunn maksimumsestimatet for bedriftsetableringer blant deltakerne på kurset beregnet over, ville etablerer som har gått etablererkurs ha utgjort i underkant av seks prosent av samtlige bedriftsetableringer i perioden.

Tabell 4.3 Estimat på andel nyetablerte foretak der etablerer har deltatt på etablererkurs

	Etablert/er i prosess
Deltakere på etablererkurs 2012-17	804
Maksimumsestimat etableringer blant kursdeltakere	529
Foretaksetableringer i Hedmark 2012-2017	9 429
Maksimumsestimat andel nyetablerte foretak som har deltatt på etablererkurs	5,6 %

Kilde: Hedmark fylkeskommune

Legger vi til grunne samme estimeringsmetode, ser vi at oppslutningen om etablererkursene har vært stabil i perioden, og variert mellom fire prosent (2013 og 2015) og syv prosent (2014 og 2016). Mens antallet deltakere på kurs har økt noe fra 2012 til 2015, økte antallet nyetableringer også i samme periode, og den relative oppslutningen om kursene var derfor stabil.

Etablererkursene er som vi også vil se i andre deler av rapporten et populært tilbud, men tilbudet har en lav dekningsgrad og fanger opp en relativt lav andel av etablererne i Innlandet. Vi skal i neste delkapittel beregne hvor stor andel av etablererne som kommer i kontakt med det vi her vil kalle førstelinjetjenesten som i hovedsak består av veiledere ansatt i kommunene, regionene eller i spesialiserte virkemiddelaktører.

4.4 Hvor mange etablerere kontakter førstelinjen?

Formålet i dette delkapittelet er å kartlegge omfanget av tjenester som ytes direkte av kommuner eller fylkeskommuner, eller ytes med støtte fra disse. For å vurdere ressursbruk og dekning av etablerertjenestene, er vi avhengig av å beregne omfanget av tjenestene og i hvilken innretning tjenestene har. I WS2 ble det avdekket at det ikke forelå et felles rapporteringssystem for brukere av førstelinjen, og relativt få av rådgiverne kunne oppgi et anslag over hvor mange brukere som tok kontakt med førstelinjen i løpet av et år. Oppfølgende intervjuer med utvalgte representanter fra førstelinjen bekreftet dette inntrykket. Det var ikke etablert et verktøy for registrering av brukere som ga grunnlag for rapporter om brukervolum, og det var ingen forskjell på små og store kontorer, eller i regionene.

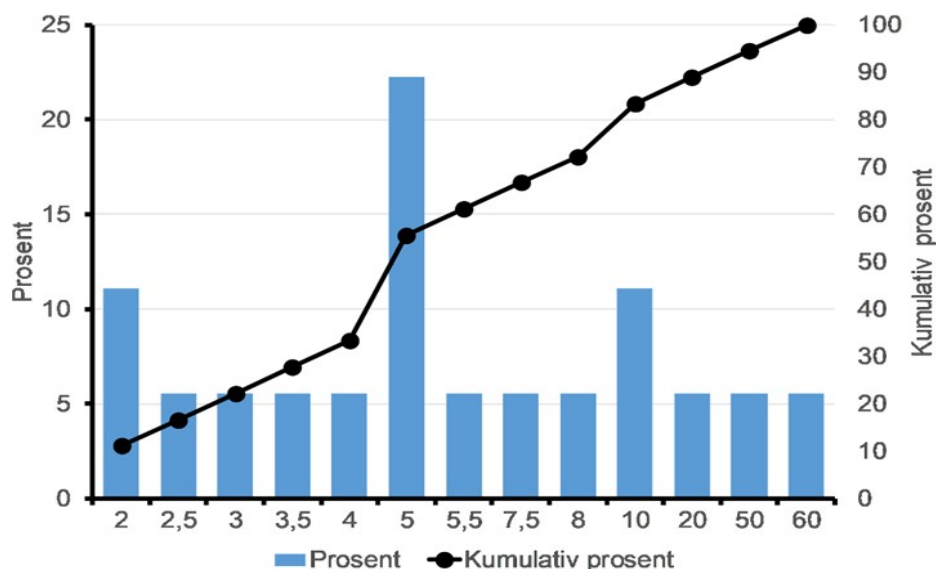
For å etablere et anslag over hvor stor brukermasse som tar i bruk etablerertjenestene, ba vi i spørreundersøkelsen veilederne om å oppgi hvor mange brukere som fikk tjenester i løpet av en typisk måned. En typisk måned ble her forklart som en ordinær arbeidsmåned (ikke ferie eller spesielt aktive måneder i forbindelse med for eksempel avslutning av regnskapsår). Respondentene ble bedt om å ta utgangspunkt i en måned nær i tid når undersøkelsen ble sendt ut (oktober-november 2019). Hensikten med spørsmålsformen var at veilederne skulle erindre hvor mange brukere det hadde vært kontakt med. Det ble valgt

en måned fremfor et lengre tidsperiode med bakgrunn i det ble ansett for krevende å gi presise anslag for lengre tidsperioder (for eksempel et kvartal, halvår eller år).

Estimatene representerer uansett en subjektiv estimering av hvor mange brukere som får tjenester av veilederne på månedsbasis. Selv om et veiledningsløp med etablerere kan ha ulik utstrekning i tid, kan vi anta at antallet brukere innenfor en månedsperiode vil gi et grovt anslag for antallet som bruker tilbudet. For spørsmålet om antall brukere av etablerertjeneste en typisk måned, er resultatene gjengitt i Figur 4.3 under. Vi ser her at det rapporteres om et stort sprik i antall brukere, og veilederne i førstelinjetjenesten oppgir et gjennomsnittlig antall brukere på 14,7 (aritmetisk gjennomsnitt) per måned, mens medianverdien⁵ er 5 brukere i en typisk måned. Samlet påvirkes gjennomsnittlig antall brukere av ekstremverdier på 50 og 60 månedlige brukere. I sum oppga 41 rådgivere å ha anslagsvis 208 brukere i en typisk arbeidsmåned, men da utgjorde de to ekstremverdiene på henholdsvis 50 og 60 brukere mer enn halvparten av de rapporterte brukerne.

Tar vi utgangspunkt i medianverdiene blant rådgivere ansatt i kommunene ser vi også relativt tydelige forskjeller mellom rådgiverne i de ulike sektorene. For rådgivere ansatt i kommunene, er medianverdien 5 brukere per måned, mens hos andre virkemiddelaktører er medianverdien 7,5 brukere per måned. Om en forutsetter at medianverdien som rapporteres for kommunene er representativ for samtlige kommuner i Innlandet, vil det tilsi at den kommunale førstelinjetjenesten bistår anslagsvis 240 etablerere i en typisk måned.

Figur 4.3 Antall brukere av etablerertjenester per måned (prosent)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

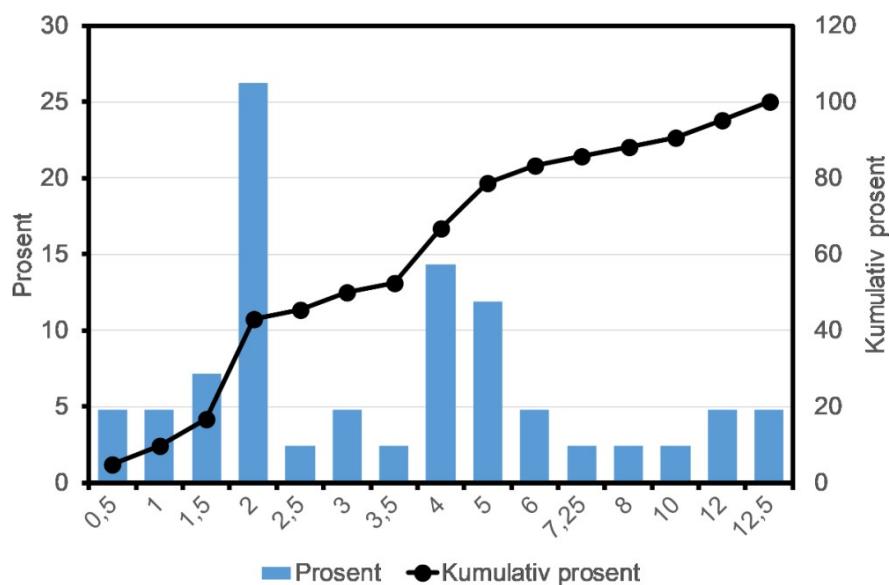
En viktig antakelse som ligger til grunn for å skille etablererstøtteaktørene i henholdsvis førstelinje på den ene siden, og spesialistmiljøer på den andre siden, er at en stor andel av brukerne faktisk tar kontakt med definerte førstelinjeaktører. I den forstand vil betydningen

⁵ Medianverdi er den midterste verdien i et sortert datasett. I datasettet 1,2,6,10 og 60 er median = 6.

av en velfungerende, geografisk spredt førstelinjetjeneste måles like mye på om etablerere tar kontakt, og om de blir formidlet videre til relevant spesialistmiljø.

I spørreundersøkelsen ble veilederne også bedt om å oppgi hvor mange som tok kontakt med etablererstøttetjenesten i en typisk måned. Spørsmålet «Hvor mange nye brukere av etablererstøtte tar kontakt med deg i løpet av en typisk måned?» ble stilt samtlige veiledere, og støtteteksten ba respondentene ta utgangspunkt en vanlig arbeidsmåned nær i tid. I Figur 4.4 gjengis oppgaver over antall nye brukere som kontakter rådgiverne i en typisk arbeidsmåned. Resultatene er i figuren rangert på basis av oppgitte verdier, hvor laveste oppgitt verdi var 0,5 brukere og høyeste verdi 12,5 brukere.

Figur 4.4 Antall nye brukere av etablerertjenester per måned (prosent)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Resultatene må tolkes som et grovt anslag for antallet brukere som henvender seg til førstelinjetjenesten i en typisk måned. Anslagene er basert på rådgivernes evne til å oppsummere uten å ha noe støttesystem å basere beregningen på, og er derfor å anse som en subjektiv estimering som kan påvirkes av kjente kilder til erindringsforskyvning og overvurderingseffekter. Som helhet kan likevel disse estimatene gi grunnlag for refleksjonen. Som det fremgår av Figur 4.4 oppgir halvparten av rådgiverne å få tre eller færre henvendelser per måned, mens 90 prosent av rådgiverne oppgir å få ti eller færre nye henvendelser i løpet av en typisk arbeidsmåned.⁶

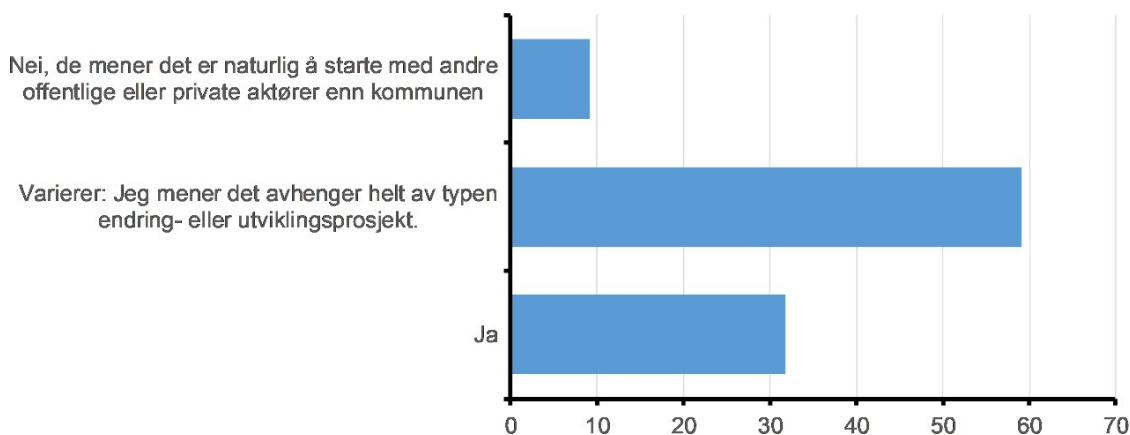
Deler vi materialet mellom rådgivere som oppga å være ansatt i en kommune i Oppland eller Hedmark, og rådgivere ansatt i andre, regionale eller spesialiserte virkemiddelaktører, får en inntrykk av om antallet henvendelser varierer mellom veilederens institusjonelle tilknytning. Særlig blant rådgiverne som har arbeidssted i kommunene (om lag halvparten av respondentene) ser det ut til å ha en relativt lav andel brukere og henvendelser i en

⁶ Det kunne også være interessant å beskrive hvordan antall brukere og nye henvendelser varierer mellom rådgivernes arbeidssted og geografiske tilhørighet. Antall svar i undersøkelsen gir ikke grunnlag for å foreta finmaskede inndelinger etter rådgivernes arbeidssted.

typisk arbeidsmåned. Blant disse oppgir 84 prosent av rådgiverne å ha ti eller færre brukere i en typisk måned, og 84 prosent av respondentene oppgir at færre enn fem nye brukere tar kontakt i løpet av en typisk måned. Det er ikke mulig å fastslå med sikkerhet hvor stort antall etablerere som mottar tjenester fra spesialiserte virkemiddelaktører. Det er likevel verdt å merke seg at antallet brukere av disse tjenestene må være svært høyt om samtlige etablerere i Innlandet skulle antas å være i kontakt med en form for etablerertjeneste i løpet av etableringsfasen. Bare etableringer som resulterte i en selskapsregistrering utgjorde 3 370 foretak årlig, eller i gjennomsnitt 280 hver måned, og da er kun etableringsprosesser som leder ut i nye etableringer tatt med (primærnæringene og offentlig sektor er utelatt).

Det ble også kartlagt hvordan rådgiverne i de ulike delene av etablerertjenesten vurderte betydningen av en stedlig førstelinjetjeneste i kommunene. Representantene fra førstelinjen ble bedt om å vurdere om de trodde at en typisk etablerer vurderte at kommunen var et naturlig første kontaktpunkt når det skulle søkes råd eller støtte fra det offentlige til etablering av bedriften, og fordelingen på svaret er gjengitt i Figur 4.5. under. Som det fremgår av figuren, oppgir en relativt høy andel at det ikke er mulig å avgjøre spørsmålet, da hvilket kontaktpunkt som velges av etablereren varierer etter typen prosjekt. Under 10 prosent svarer definitivt nei. Kun 32 prosent av respondentene svarte entydig «ja» på påstanden om at kommunen ble ansett som første kontaktpunkt for å hente råd om etablering av bedriftene.

Figur 4.5 Førstelinje som første kontaktpunkt for etablerere, (n=43)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Uten felles rapporteringssystem for etablerertjenestene i Innlandet skal en være varsom med å trekke for bastante konklusjoner på basis av spørreundersøkelsen rettet mot førstelinjetjenesten. Analysen gir likevel holdepunkt for å konkludere med at rådgiverne som har svart på undersøkelsen har et relativt lavt antall brukere, med en medianverdi på fem brukere i typiske måneder, og et relativt lavt antall nye henvendelser på månedsbasis. Blant rådgiverne er det også relativt få som oppfatter den kommunale førstelinjen som første kontaktpunkt for etablererne. Som vi drøftet i kapittel 3 og kommer tilbake til i konklusjonen av rapporten, har små ressurser per rådgiver og lavt antall brukere i det kommunale næringsvirkemiddelapparatet konsekvenser for hvilke realistiske målsettinger som kan settes innenfor dagens organisering.

4.5 Hvilke tjenester etterspør etablererne?

I WS1 ble i overkant av 20 veiledere fra førstelinjetjenesten utfordret til å identifisere hvilke behov etablerere etterspurte, viste behov i stor grad ligger innenfor tradisjonell oppdragsforståelse. Workshopen ble gjennomført med gruppeoppgaver hvor veiledere fra ulike regioner og ulike institusjonelle tilknytninger ble samlet for å besvare strukturerte spørsmål knyttet til dagens- og fremtidens utforming av etablererstøtteordningene. I delspørsmål knyttet til behovene hos dagens- og fremtidens etablerere, ga veilederne innspill som bekreftet eksisterende prioriteringer i etablererprogrammet, samtidig som det også kom nye innspill.

Av de mer tradisjonelle behov hos etablererne, ble det pekt på generell rådgivning om utvikling av forretningsplan, veilede om finansiering, samt nettverksbygging. Flere veiledere trakk frem at de møtte etablerere som søkte bidrag til spesifikk kompetanseheving og veiledning innenfor etablererens forretningsområde. I diskusjonen om behov for fremtidens etablerere, vektla de ulike fokusgruppene noen felles temaer, blant annet kapasiteten for å koble inn relevante spesialistmiljøer som var tilpasset etablerernes spesifikke behov⁷. Samlet pekte flere enkeltveiledere på at det var krevende å møte behov som kunne være svært varierende avhengig av hvilken type bedrift som skulle etableres, og en gruppe formulerte det som at veilederne måtte møte «basisbehov + spesialistbehov» hvor spesialistbehovene kunne variere mye⁸.

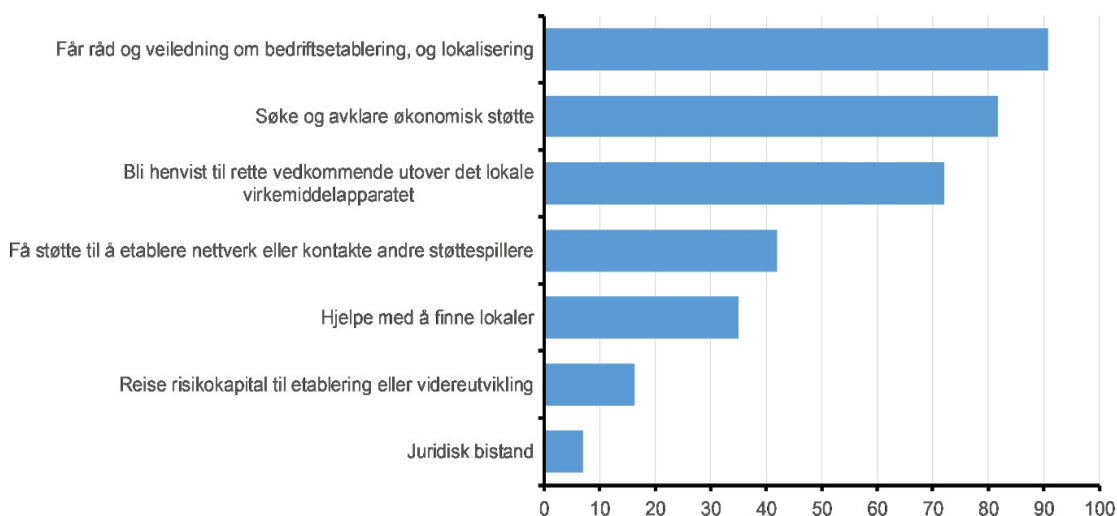
Et hovedbudskap fra WS1 og gruppeoppgavene var at det er stor variasjon i behovene blant brukerne. Både generalistkompetanse og spesialistkompetanse ble trukket frem, mens flere også oppga at arbeid for å utvikle- og styrke etablerernes analyse av markedspotensialet var en felles utfordring i veiledningen. I spørreundersøkelsen ble enkelte av disse temaene kartlagt. Veilederne ble her bedt om å svare på om de opplevde at etablerere forventet bistand innenfor syv spesifiserte områder, og hadde anledning til å krysse av for flere av områdene.

⁷ Referat fra workshop 1 gjennomført i Hedmark Fylkeskommune torsdag 29.08.2019

⁸ Referat fra workshop 1 gjennomført i Hedmark Fylkeskommune torsdag 29.08.2019

Figur 4.6 gjengir resultatene fra kartleggingen.

Figur 4.6 Andel i førstelinjen som oppgir at de opplever at brukerne forventer bistand (n=41-44)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Resultatene fra kartleggingen bekrefter langt på vei innspillene fra WS1 og WS2, og det gir grunnlag for en todeling av de spesifiserte behovene. I den første gruppen finner vi behov som et klart flertall av veilederne oppgir at brukerne forventer bistand til. Her finner vi at over 90 prosent av respondentene oppgir at etablererne forventer bistand innenfor generell bedriftsetablering, mens en høy andel av veilederne også rapporterer om forventninger om bistand til å søke og avklare økonomisk støtte (82 prosent), og en høy andel av veilederne oppgir at brukerne forventer å bli henvist til riktige miljøer utover det lokale virkemiddelapparatet. I den andre gruppen er behovene en mindre andel av veilederne oppgir at brukerne forventer bistand til. I denne gruppen inngår brukernes forventninger til bistand med å etablere nettverk, finne lokaler, reise risikokapital og søke juridisk bistand.

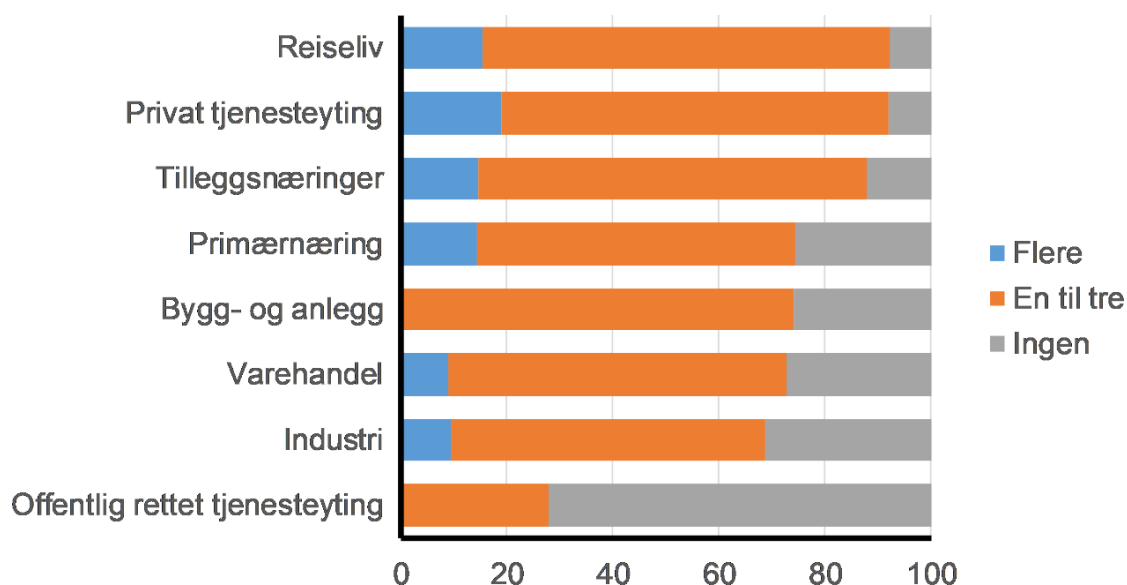
Den lave andelen som oppgir at etablererne forventer bistand til å reise risikokapital fortjener en kommentar. På den ene siden kan den lave andelen skyldes at en høy andel av brukerne består av etablerere med begrenset kapitalbehov, og at etablerere som har behov for finansieringsinstrumenter i større grad henvender seg til institusjoner som rår over slike virkemidler. Dersom det er kjent blant etablerere at den kommunale førstelinjetjenesten i liten grad rår over finansieringsinstrumenter, men (hypotetisk sett) kan bistå i å utforme søknader til ulike støtteordninger, er det ikke uventet at etablerere med ulike behov velger rådgiver etter behov. På den andre siden kan svarene reflektere at tilgangen på slike finansieringsinstrumenter kan variere i regionene veilederne arbeider. I WS1 kom det innspill fra flere av veilederne om at tilgangen til lavterskel finansieringsinstrument var viktig, men veiledere med tilknytning til de ulike regionene rapporterte om varierende tilgang på slike virkemidler i sin region.

4.6 Behov for næringsspesifikk kompetanse

Vi var interessert i å kartlegge hvorvidt organiseringen av etablerertjenestene la grunnlag for å utvikle spesialisert kompetanse i enkelte næringers behov, og om det foregikk en slik spesialisering ute i førstelinjen. Gjennom intervjuer og fokusgruppesamlinger i WS1 og WS2, ble det klart at det var svært få av veilederne som oppga å spesialisere seg innenfor enkelt næringer. Samtlige veiledere oppga også å jobbe innenfor hele spekteret av tjenesteytende sektorer og vareproduserende sektorer. Dette harmonerer med at mange av veilederne i førstelinjen har liten stillingsprosent og relativt sett få brukere, og at det gir lite rom for å spesialisere veiledningskompetansen inn mot avgrensede næringssegmenter.

I spørreundersøkelsen ble veilederne bedt om å oppgi om hvor mange brukere de hadde en typisk måned innenfor sju hovednæringsgrupper. Som de fremgår av Figur 4.7 under, oppgis den høyeste forekomsten av brukere innenfor reiseliv, privat tjenesteyting og landbruk- og landbruksrelaterte tilleggsnæringer.

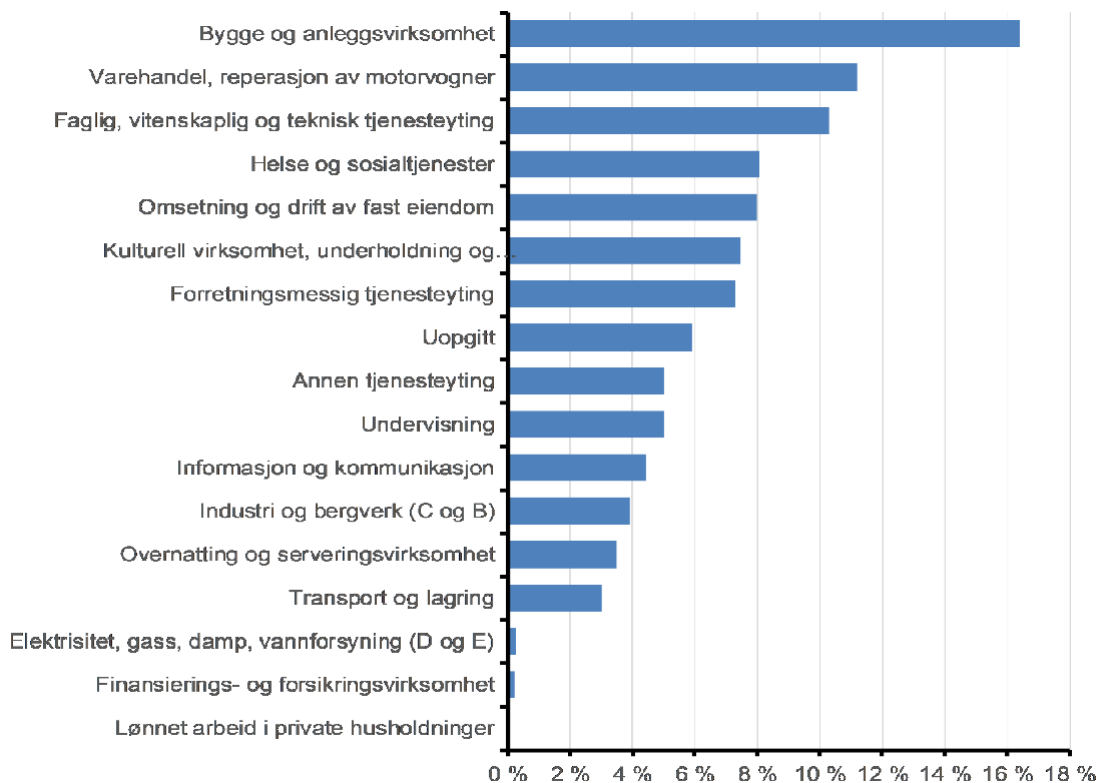
Figur 4.7 Antall brukere av etablerertjenesten per måned, fordelt på brukernes næringsbakgrunn

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Til sammenligning viser Figur 4.8 nedenfor at næringsbakgrunnen til nyetablerte foretak fra 2013 til 2019, fordelt på næringsområde (to-siffer NACE). Selv om oppgavene ikke er direkte sammenlignbare, er det interessant å merke seg at en lav andel av veilederne oppgir å ha brukere innenfor offentlig rettede tjenester, mens slike foretak utgjør en relativt høy andel av de nyetablerte foretakene i perioden. På samme vis utgjør varehandel en svært høy andel av de nyetablerte foretakene i perioden, mens en relativt lav andel av veilederne oppgir å ha et høyt antall brukere fra disse sektorene.

Figur 4.8 Nyetablerte foretak 2013 (3kv) – 2019 (2kv) etter næring (%), eks offentlig rettede tjenester og landbruk, (to-siffer NACE)

Kilde: Statistisk sentralbyrå, tabell 08076, bearbejdet av Østlandsforskning.

På et mer overordnet nivå er det verdt å merke seg at sektorer som i liten grad er definert som strategiske satsingsområder i regionale planstrategier utgjør en relativt høy andel av de samlede nyetableringene i perioden. Mens næringer som industri (lettmetall, skogbasert industri), reiseliv og (til dels) IKT er definerte satsingsområder med tilhørende virkemidler i Innlandet, er sektorer som bygg- og anlegg, varehandel, faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, helse- og sosialtjenester ikke definert som næringsmessige satsingsområder. De sistnevnte næringene som ikke er gjenstand for strategisk målsetting, men utgjør over halvparten av de nyetablerte foretakene i perioden.

Legger en til grunn en bred målsetting om å stimulere til økt etablereraktivitet skulle næringsfordelingen blant nyetablerte foretak tilsi at det er behov for næringsnøytrale tiltak, da kun et mindretall av etablererne har en næringsmessig spesialisering som faller innenfor prioriterte områder. Med et mer detaljert rapporteringsgrunnlag om hvilken næringsbakgrunn brukerne av etablererstøtteordningen har, ville det vært mulig å foreta mer spesifikke analyser av rekruttering og evt. skjevrekuttering av brukere på basis av næring.

4.7 Vekstambisjoner og vekstevne blant etablererne

Et sentralt dilemma innenfor etablererstøtteprogrammene er om tiltakene skal spisses inn mot et fåtall etablerere som har potensiale for å skape større bedrifter (gasellene) eller om etablererstøtten skal innrettes som brede tiltak for å øke tilfanget på – og kvaliteten på – etablerere av ulik type, og slik inkludere bedriftsetableringer som i hovedsak representerer

en tilleggsinntekt for etablereren eller et lavt antall ansatte i bedriften («levebrødsbedrifter»).

I Hedmark og Oppland fylkeskommuners planstrategier er det lagt til grunn at det skal prioriteres både brede mobiliseringstiltak og spissede mobiliseringstiltak. En rekke av veilederne innenfor etablererstøtten har arbeidsplass innenfor virkemiddelaktører som har som eksplisitt ambisjon om å bistå bedrifter med ambisjon om å utvikle større bedrifter, og gjennom støtte til inkubatorprogrammer, kompetansemegling og ulike finansielle støtteordninger anvendes betydelige ressurser for å støtte opp om bedrifter med et høyt ambisjonsnivå for bedriftens omsetning. I tillegg vil Innovasjon Norges nasjonale og regionale apparat ha direkte virkemidler rettet inn mot såkalte «vekstbedrifter», og det kom i løpet av WS1, WS2 og intervjuene opp flere eksempler på til dels overlappende tilbud til disse etablererne.

Etablerere som utvikler forretningsplaner for å utvikle større bedrifter vil (alt annet likt) ha større finansieringsbehov, og på det grunnlag søke seg til tjenester og leverandører som kan bidra med finansiering. I Innlandet vil Innovasjon Norge og lokale privatbanker være tilbydere (Dobloug, 2012). På empirisk grunnlag vil det i forkant være krevende å identifisere bedriftsetablerere som faller inn i den ene eller andre kategorien, og kun etter utforming av en konkret forretningsplan vil det være grunnlag for å vurdere hvilke vekstambisjoner etablereren legger til grunn. Siden slike vekstambisjoner gjerne er usikre i en tidlig fase, må en påregne at bedrifter med lave vekstambisjoner kan oppjustere ambisjonene underveis i etableringsfasen, mens bedrifter med en høy, initiell vekstambisjon opplever å nedjustere vekstambisjonene.

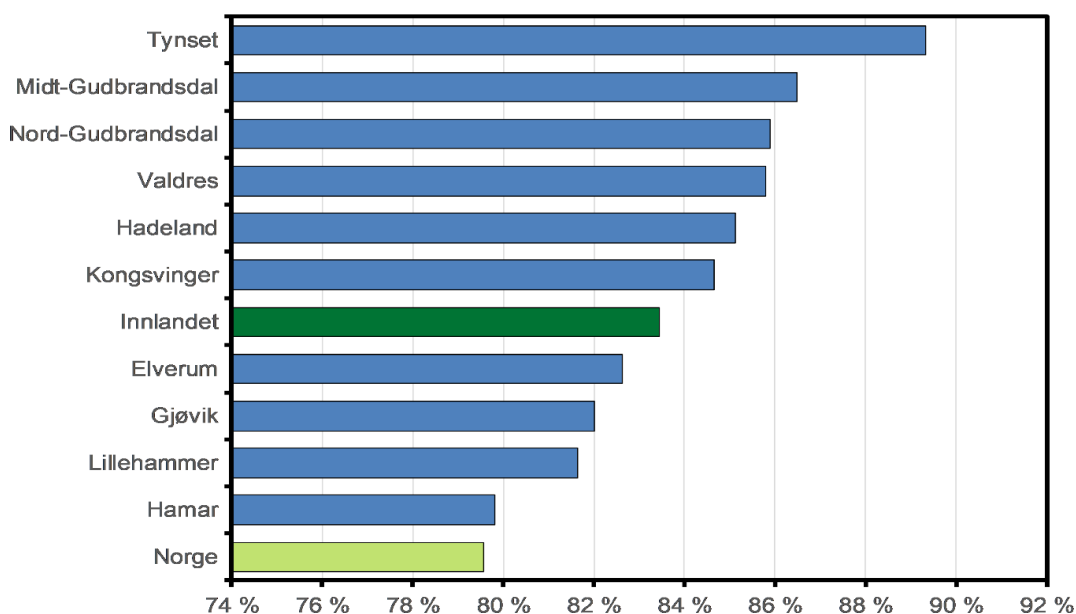
Gjennomgangen av leverandørleddet av etablerertjenester dokumenterte også en viss glidning mellom virkemiddelaktører med generelle etableringstjenester (levebrødsbedrifter og vekstbedrifter) og virkemiddelaktører som spesialiserer på vekstbedrifter. Intervjuer og samtaler med veiledere blant disse spesialiserte virkemiddelaktørene dokumenterte også at flere veiledere opplevde at de spesialiserte virkemiddelaktørene stod i en viss konkurranse om å tiltrekke seg etablererne med høye vekstambisjoner. Dette ga seg hos enkelte uttrykk for en frustrasjon over at Innovasjon Norge og andre virkemiddelaktører i liten grad formidlet kontakt med etablerere med slike ambisjoner, og det indikerer et behov for å gjennomgå hvordan tiltakene bør koordineres også for denne gruppen. Det er veletablert i den empiriske litteraturen at høyvekst-etablerere utgjør en relativt liten andel av den samlede bedriftspopulasjonen, og Doblougs funn om relativt lav etterspørsel etter finansieringstilbud fra høyvekstbedriftene i regionen kan derfor antas å fortsatt ha gyldighet (Dobloug, 2012).

I spørreundersøkelsen ble veilederne videre bedt om å anslå hvor stor andel av brukerne som hadde ulike vekstambisjoner, relatert til levebrødsbedrift (kun sysselsetting til etablereren), en mikrobedrift (1-4 ansatte) eller en bedrift med fem eller flere årsverk, samt hvor stor prosentandel av brukerne som hadde de ulike vekstambisjonene. I fravær av rapporteringssystem oppga veilederne som responderte på undersøkelsen kun egne anslag å støtte seg på i svarene. Det bør derfor vises varsomhet i å legge for stor vekt på resultatene, og materialet gir kun grove indikasjoner på hvilke vekstambisjoner veilederne møter hos brukerne. Få av veilederne oppgir å ha en type bedrifter som dominerende brukergruppe, og resultatene som helhet kan tolkes som om at de fleste veilederne oppgir å ha brukere med ulike vekstambisjoner. Fraværet av spesialisering på enkelte brukergupper er

tydeligst i andelen av veiledere som oppgir at en av brukergruppene utgjør mer enn 40 prosent av brukerne. Det er videre kun 21 prosent av veilederne som oppgir at levebrødsbedrifter utgjør mer enn 40 prosent av brukerne, og kun 21 prosent av veilederne som oppgir at mikrobedrifter utgjør mer enn 40 prosent av brukerne, og ingen av veilederne oppgir at etablerere med ambisjon om å etablere en bedrift med fem eller flere ansatte utgjør mer enn 40 prosent av brukerne.

Dette trekket ved bedriftspopulasjonen gjør seg også gjeldende i samtlige av Innlandets regioner. I Figur 4.9 er det gjengitt en beregning som viser betydningen av slike mikroforetak som andel av samtlige foretak (med ansatte). Figuren er gruppert med SSB økonomiske regioner (ref. Tabell 4.4, s. 44). En høy prosentverdi tilsier her at mikroforetakene utgjør en relativt høy andel av den samlede bedriftspopulasjonen, og at relativt små foretak utgjør tallmessig stor andel av bedriftene. Som det fremgår av figuren, har Innlandet som helhet, og samtlige av de økonomiske regionene i Innlandet en høyere andel mikroforetak enn Norge som helhet, og andelen faller med økende sentralitet for regionen og enkeltkommunen.

Figur 4.9 Mikroforetak (1-4 ansatte) som andel av alle bedrifter med ansatte

Kilde: SSB

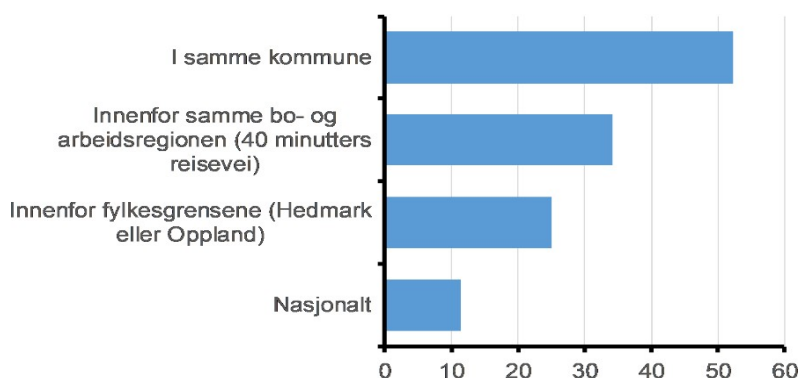
Dersom vi antar at bedriftspopulasjonen i regionene representerer en tilpasning til næringsmessige- og markedsmessige forhold er det rimelig å anta at også nye etableringer vil tilpasse seg de samme forholdene. Ifølge denne antakelsen er det rimelig å forvente at en relativt høyere andel av etablererne i Innlandet vil bestå av mikroforetak, og det derfor er rimelig å forvente at veilederne oppgir at brukerne har slike ambisjoner. At det ytes tjenester rettet inn mot disse bedriftsetablererne kan slik reflektere underliggende markedsførhold, og speile reelle behov i regionene.

4.8 Regionale tjenester og regionale behov

En viktig målsetting i etablererstøtteordningen er at støttetiltakene er tilgjengelig i samtlige regioner i fylkene. Innlandet rommer regioner med ulike rammevilkår for etablering av nye bedrifter. Forskningslitteraturen har dokumentert relativt store forskjeller i etablereraktivitet mellom ulike regioner, og forskjellene har i enkelte land vist seg å være svært stabile (Fritsch & Wyrwich, 2014). Regionale forhold som tilgangen på kapital og tilstedeværelsen av relevante støttefunksjoner er identifisert som faktorer som påvirker nivå og innretningen på nyetablerte foretak (Fritsch & Storey, 2014), mens individuelle faktorer knyttet til lønnsnivå og lønnsomhet, foreldres bakgrunn og egen formuesituasjon syntes å påvirke beslutningen om å etablere foretak (Berglann, Moen, Røed, & Skogstrøm, 2011).

Det er i denne sammenheng interessant å kartlegge hvorvidt rådgiverne i etablerertjenesten opererer primært i sine nærkommuner eller har brukere på ulike regionale nivå. I spørreundersøkelsen ble respondentene bedt om å oppgi på hvilke geografiske nivå brukerne av tjenesten typisk befant seg. En klar overvekt av veilderene valgte å krysse av for svaralternativene som indikerte at brukerne befant seg i samme kommune eller innenfor samme bo- og arbeidsregionen, og henholdsvis 52 prosent og 34 prosent av respondentene hadde krysset for disse alternativene. I og med at spørsmålet som ble stilt åpnet for at respondentene også kunne krysse av på flere svaralternativer, er det merkbart at en svært lav andel av oppgir å ha kunder utenfor fylkesgrensene. Kun en av fire etablererrådgivere oppgir å ha brukere utenfor egen bo- og arbeidsmarkedsregion, og kun 11 prosent oppgir å ha brukere utenfor fylkene Hedmark og Oppland.

Figur 4.10 Lokalisering av brukerne av etablerertjenestene, prosent, (n= 41-42)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Førstelinjetjenesten oppgir slik primært å rekruttere brukere innenfor egen bo- og arbeidsmarkedsregion, og det kan derfor være hensiktsmessig å kartlegge den relative etterspørselen etter etablerertjenester i de relevante regionene. Et utgangspunkt for å studere ulik etterspørsel etter etablerertjenester kan vi finne i Statistisk sentralbyrås rapporter om bedriftsetableringer fordelt på kommunalt nivå. Økonomiske regioner består av kommuner som utgjør regionale enheter mellom fylke og kommune, og er gruppert etter omfang av handel og arbeidspendling mellom kommunene. For å gruppere kommune er det her anvendt Statistisk Sentralbyrås økonomiske regioner (NUTS4), og inndelingen av økonomiske regioner i fylkene er gjengitt i Tabell 4.4 nedenfor.

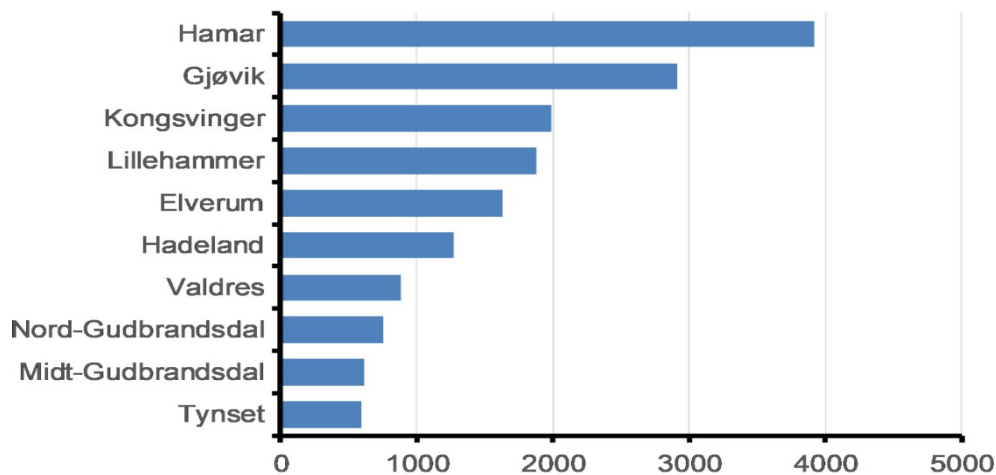
Tabell 4.4 Økonomiske regioner i Oppland og Hedmark Fylke

Økonomisk region (SSB)	Kommuneinndeling 2017-04
Valdres	Sør-Aurdal, Etnedal, Nord-Aurdal, Vestre Slidre, Øystre Slidre, Vang
Kongsvinger	Kongsvinger, Nord-Odal, Sør-Odal, Eidskog, Grue, Åsnes
Tynset	Rendalen, Tolga, Tynset, Alvdal, Folldal, Os i Hedmark
Gjøvik	Gjøvik, Østre Toten, Vestre Toten, Søndre Land, Nordre Land
Hadeland	Jevnaker, Lunner, Gran
Nord-Gudbrandsdal	Dovre, Lesja, Skjåk, Lom, Vågå, Sel
Lillehammer	Lillehammer, Øyer, Gausdal
Midt-Gudbrandsdal	Nord-Fron, Sør-Fron, Ringebu
Hamar	Hamar, Ringsaker, Løten, Stange
Elverum	Våler, Elverum, Trysil, Åmot, Stor-Elvdal, Engerdal

Kilde: Statistisk sentralbyrå, standard for økonomiske regioner⁹

Omfanget av etableringer varierer med befolkningsstørrelse, og for Innlandets del vesentlig skjevfordelt mellom de økonomiske regionene. Som forventet, varierer antall bedriftsetableringer tydelig med befolkningsgrunnlag i regionen, og er derfor i absolutte tall vesentlig høyere i befolkningstette regioner. I perioden 2014-18 ble det etablert i alt 10 701 nye foretak i kommunene som er lokalisert rundt Mjøsa (regionene Hamar, Gjøvik, Kongsvinger, Lillehammer) noe som utgjorde 65 prosent av samlede etableringer i perioden.

Figur 4.11 Foretaksetableringer 2014-2018, gruppert på økonomiske regioner.

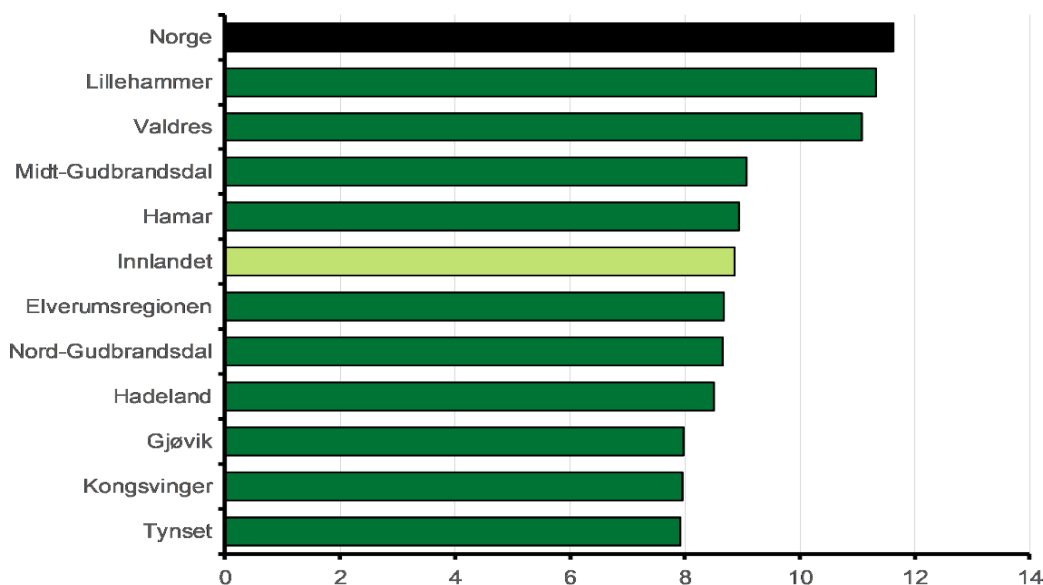
Kilde: SSB

Kontrolleres etablereraktiviteten for befolkningstetthet i regionen, trer det frem et annet bilde. Et mye brukt mål for å kartlegge variasjoner i etablereraktivitet er antall nyetablerte foretak per 1 000 innbyggere i regionen. I Figur 4.12 er antall etablerere per 1 000 innbyggere i 2018 gjengitt for de økonomiske regionene i Innlandet og for Norge som helhet. Som det fremgår av figuren hadde samtlige regioner i Innlandet en lavere

⁹ <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/108/korrespondanser/254>

etablererrate enn Norge som helhet, mens en rekke regioner lavt absolutt antall etableringer har en relativt høy etablererrate.

Figur 4.12 Nye foretak per 1000 innbyggere (2018), gruppert på økonomiske regioner.

Kilde: SSB

Behovet for etablerertjenester i Innlandet ser slik ut til å være betydelig, og har vokst gjennom hele 2000-tallet. Ser en på fordelingen i ulike økonomiske regioner i Innlandet, fremstår det som klart at en finner et tyngdepunkt i de befolkningstette regionene. Det bør bemerkes at også andre, supplerende støttefunksjoner også er tilgjengelig i disse regionene, da de befolkningstette delene av Innlandet også er hjemregion for lokale banker, høyskoler og universiteter, og andre spesialiserte virkemiddelaktører.

Betydningen av befolkningstetthet for antallet etableringer er som forventet, og kan forklares av at en stor andel av bedriftene etableres for å møte etterspørsel fra husholdningene. Både den faktiske bedriftspopulasjonen og etablereraktiviteten er imidlertid svært konsentrert i Innlandet, og en stor andel av etableringene som registreres har forretningsadresse i en av de mest sentrale kommunene i Mjøsregionen. Deler vi inn Innlandet i økonomiske regioner, er derfor regionene i de mest sentrale områdene dominerende i antallet bedrifter og antallet nye bedrifter som etableres. Betydningen av sentralitet for etableringer er imidlertid ikke entydig. Målt i antall bedriftsetableringer per 1 000 innbyggere, finner vi regioner med relativt sett lavt antall etableringer blant både sentrale og mer rurale regioner.

Målsettingen om å sikre robuste samfunn i hele Innlandet tilsier at etablerertjenesten bør ha et bredt, geografisk dekningsområde. Nasjonale og regionale evaluering tilsier også at de personlige møtet mellom brukere av virkemidlene og veiledere i næringsapparatet har stor betydning for å møte behovene hos næringsaktører. En viktig utfordring i Innlandet er at etablerertjenestene skal gi tilbud i et stort geografisk område, og ressursgrunnlaget for spesialisering og kompetanseutbygging i veiledertjenesten i mange organisasjoner og områder er svakt.

4.9 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet presentert funn fra spørreundersøkelsen, WS1 og WS2, og tilgjengelig statistikk om etablerere i Innlandet. Kartleggingen av veiledernes oppfatning av brukerne av etablerertjenesten viste at:

- Etableringsraten per 1 000 innbyggere i Innlandet er lavere enn i Norge for samtlige av innlandets økonomiske regioner. Regioner i både sentrale områder og i mer rurale områder har rom for å øke etableringsaktiviteten.
- Det etableres likevel et høyt antall nye foretak årlig i Innlandet, men relativt få av disse bedriftsetableringene kommer i kontakt med førstelinjetjenesten eller deltar på etableringskurs.
- Få veiledere rapporterer at bedriftsetablererne oppfatter den kommunale førstelinjen som første kontaktpunkt for etablererne.
- Veilederne oppgir i første rekke å ha brukere innenfor samme kommune eller samme økonomiske region
- Veilederne har et relativt lavt antall brukere, med en medianverdi på 5 brukere i typiske måneder, og et relativt lavt antall nye henvendelser på månedsbasis.
- Det store flertallet av veilederne oppgir at brukerne deres ønsker å etablere mikroforetak (1 - 4 ansatte), mens relativt få oppgir å ha brukere som ønsker å etablere tilleggsnæring.
- Veilederne rapporterer at brukerne forventer bistand til generell bedriftsutvikling, til å søke støtte, og til å bli veiledet videre til relevante kompetansemiljøer. Relativt få veiledere har brukere som ønsker bidrag til å sikre finansiering.
- Blant de nyetablerte foretakene finner vi en høy andel innenfor sektorer som i liten grad er prioritert i den regionale næringspolitikken.

5 ETABLERINGSTJENESTEN

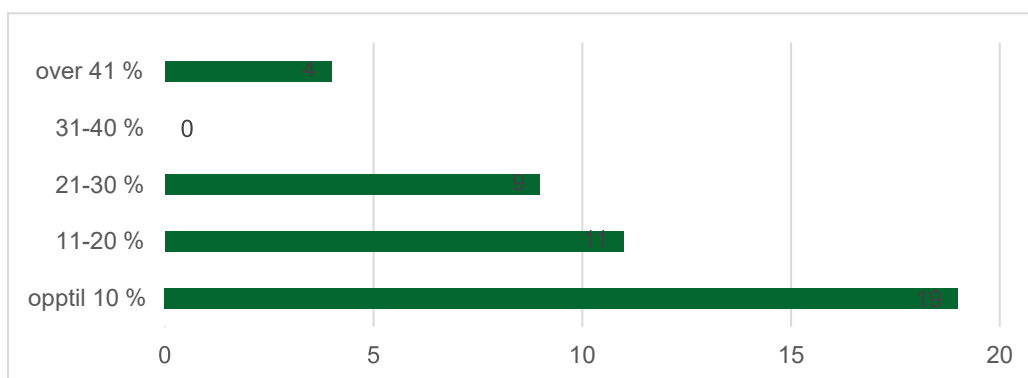
5.1 Innledning førstelinjetjenesten

Dette kapitlet er i stor grad basert på spørreundersøkelsen som er gjennomført blant veiledere i etablererstøtteordninger i Innlandet samt innspill fra nettverkssamlingen for næringsmedarbeiderne i Oppland og Hedmark (WS2). Spørreundersøkelsen ble utsendt til det samme utvalget som var invitert til nettverkssamlingen. Dette omfatter i hovedsak førstelinjetjenesten i kommunene/regionene, og også representanter fra næringshager og inkubatorer, fylkesmann og fylkeskommuner og en del andre tilknyttede aktører. Kapitlet er organisert slik at vi ser nærmere på rammevilkår for førstelinjetjenesten i forhold til etableringsstøtte og hva det kan si om fordelingen av kompetanse i tjenesten. Videre undersøker vi tre praksiser som kan bøte på den ujevne fordelingen av kompetanse: Formidling til andre aktører og spesialiserte kompetansemiljøer, økt bruk av digitale plattformer og deltakelse på nettverkssamlinger. Kapitlet avrundes med vurderinger rundt etablererkurs og betraktninger om utfordringer i førstelinjetjenesten.

5.2 Rammevilkår for etableringsstøtte

Som et ledd i kartleggingen av ressurser som brukes på arbeidet med etablererstøtte ønsket vi å vite om hvor stor andel av arbeidstid som brukes på dette. Slik det fremgår av Figur 5.1 bruker flertallet av respondentene mindre enn 10 prosent av en vanlig arbeidsuke til dette formålet. Ca. en tredjedel av respondentene bruker mellom 11 og 30 prosent til oppgaven. Respondentene er i større grad involvert i andre oppgaver i tillegg til veiledning, nettverkstiltak, bistand eller opplæringstiltak for etablerere.

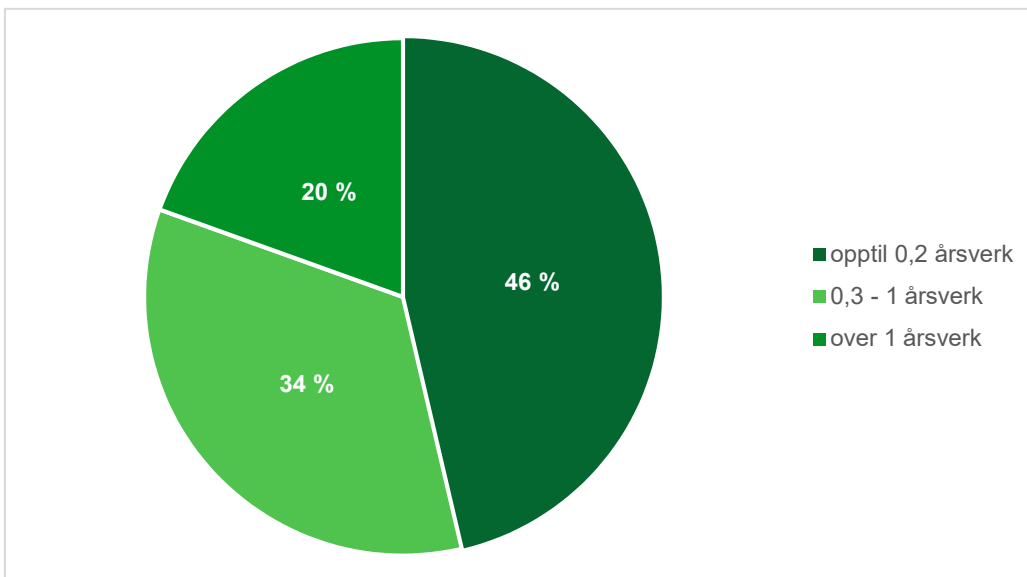
Figur 5.1 Andel av arbeidsuke på etablererstøtte (prosent, typisk arbeidsuke, n=43)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

I tillegg er det av betydning hvor mange årsverk som arbeider med etablererstøtte ved veilederens arbeidssted. Dette kan si noe om i hvilken grad det handler om et etablert kompetansemiljø. Det er i nesten halvparten av svarene under 0,2 årsverk og inngår i for eksempel en næringsavdeling ved kommunen med andre oppgaver. Dette gir en indikasjon på i hvilken grad arbeidstakeren er del av et arbeidsmiljø som har oppgaver knyttet til næringsutvikling som i så måte kompenserer for liten avsatt tidsramme for å yte etablererstøtte.

Figur 5.2 Antall årsverk som arbeider med etablererstøtte i organisasjonen (n=41)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Spørsmålet om hvor stor del av stillingen brukes på andre tiltak eller prosjekter innen næringsutvikling svarer ca. en tredjedel at de bruker mindre enn 30 prosent av sin arbeidstid på dette.

Samtidig oppgir om lag halvparten av respondentene at de bruker over 60 prosent av sin stilling til næringsrelaterte oppgaver, dvs. har det som et dedikert arbeidsfelt. "Små" årsverk finner vi, ikke uventet, i hovedsak relatert til distriktene og mindre kommuner.

Små og sårbare kompetansemiljø spiller naturlig nok på muligheter utenfor seg selv, og her finner vi særlig tre prosesser som er viktige:

- Formidling til andre aktører / spesialiserte kompetansemiljøer
- Bruk av digitale plattformer
- Deltakelse på nettverkssamlinger

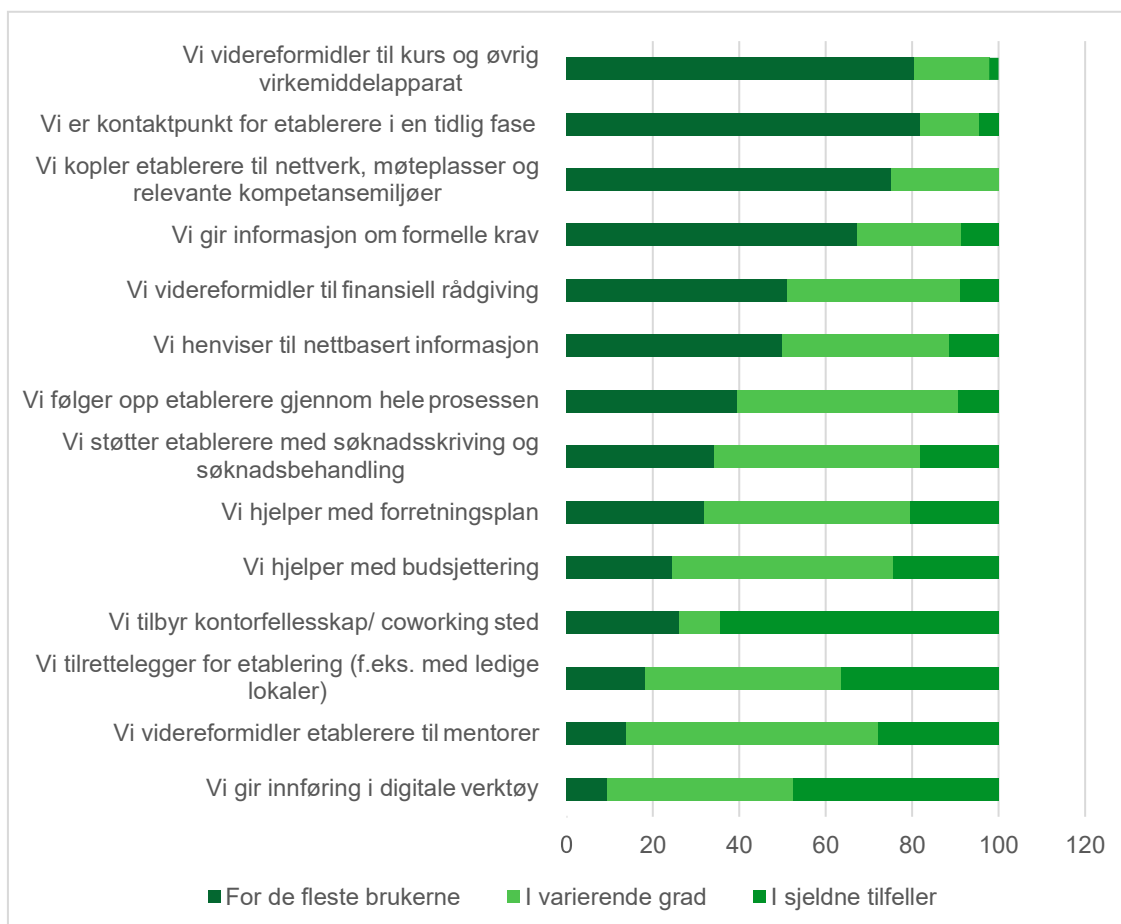
5.3 Formidling til andre aktører og spesialiserte kompetansemiljøer

For de fleste brukere er førstelinjetjenesten kontaktpunkt i en tidlig fase og videreformidler til kurs og øvrig virkemiddelapparat og kopler etablerere til nettverk, møteplasser og relevante kompetansemiljøer i de fleste tilfellene. Rådgiverne fungerer som en omdreinings-skive for videre formidling. En av respondentene uttrykte det slik; «Jeg henviser stort sett folk til Innovasjon Norge».

Kontaktpersonene må da ha god oversikt over andre aktører for riktig formidling. Vi ønsket derfor å vite om førstelinjens erfaring er at brukere med behov for etablererstøtte (veiledning, kompetansetiltak, nettverk, finansiering) har behov som strekker seg ut over det tilbudet førstelinjen tilbyr.

Undersøkelsen bekrefter at veilederne i stor grad viderefremidler brukere til andre, relevante tilbud, og rundt 80 prosent av veilederne oppgir at en tjeneste de yter er å viderefremidle til kurs og øvrig virkemiddelapparat. Sammen med å fungere som et kontaktpunkt, gi informasjon om formelle krav og koble etablere til nettverk oppgis disse funksjonene som tjenester som ytes av over 60 prosent av respondentene.

Figur 5.3 Type tjenester som ytes av førstelinje, prosent (n=44)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Noe som understreker behovet for oversikt over virkemiddelaktørene og deres kompetanse. Riktig kompetanseformidling fremstår derfor som et viktig element i modelleringen av tjenesten. Vi ser ellers at førstelinjen - i større og mindre grad - yter tjenester som å viderefremidle etablerere til mentorer, følge opp etablerere gjennom hele prosessen, støtter etablerere med søknadsskriving og søknadsbehandling, hjelper med budsjettering og forretningsplan, og tilrettelegger for etablering (for eksempel med ledige lokaler). Rundt 10 prosent av respondentene tilbyr alle de tjenestene som omfattes av spørreundersøkelsen, inklusive tilbud om kontorfellesskap / coworkingsteder og innføring i digitale verktøy. I tillegg til disse oppgavene registreres av enkelte at det gis vurdering om kommunen kan støtte prosjektet, veiledning i forhold til markedsstrategi, og undervisning slik som etablererkurs, kurs i forhandlings- og presentasjonsteknikk, teamutvikling, ledertrening og seminarer.

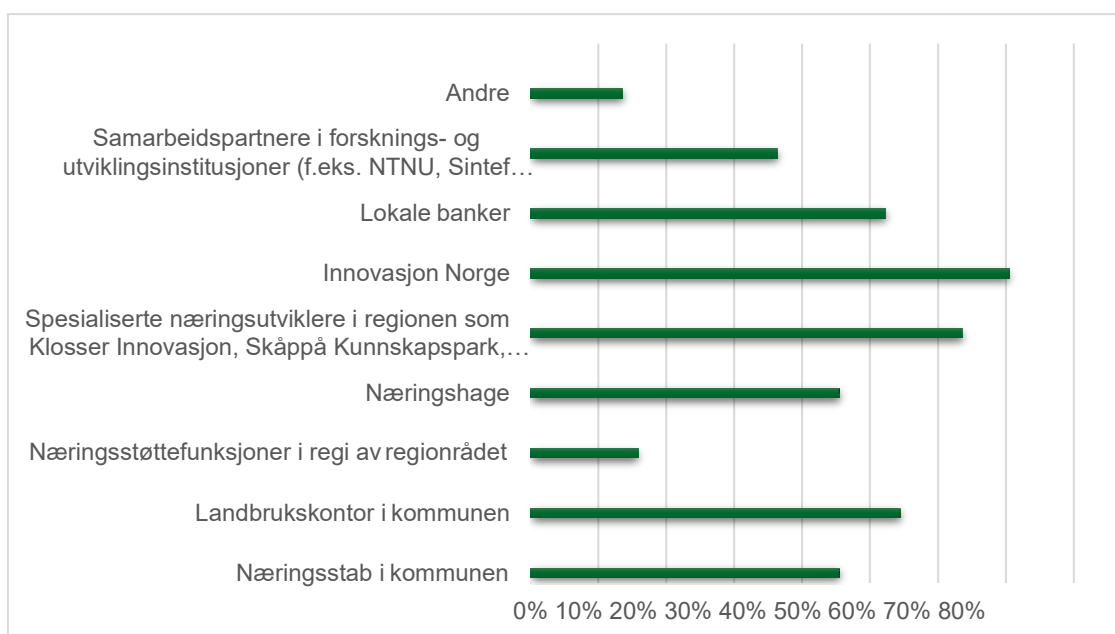
De fleste som oppsøker førstelinjen har behov for etablererstøtte som går ut over det som kan tilbys og viderefremidling til andre, og formidles videre. Øverst på denne lista kommer Innovasjon Norge som den aktøren det formidles oftest til. Deretter følger inkubatormiljø

som Klosser Innovasjon og Skåppå Kunnskapspark. Landbrukskontoret i kommunen samt næringsstab i kommunen er også viktige samarbeidspartner, i tillegg til de øvrige nærings- hage og lokale banker. Samarbeidspartnere i forsknings- og utviklingsinstitusjoner (for eksempel NTNU, Sintef Manufacturing, NCE Heidner) og spesielt næringsstøttefunksjoner i regi av regionrådet er mindre etterspurt.

I kategorien «andre» nevnes i tekstfeltet:

1. Andre i samme bransje, for eksempel nøkkelpersoner med spesifikk kompetanse
2. Klynger og/eller større virksomheter
3. Kompetanserådgivere
4. Nettverk utenfor egen region/eget fylke, relevante fagmiljøer avhengig av bedriftens behov.
5. Revisjon/rådgivning, juss, regnskap
6. Spesialisttjenester innenfor jus, skatt, revisjon, produksjon, design, prototype utvikling, programmering.

Figur 5.4 Videreformidling til andre tjenester (flere alternativer) (n = 34)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Det er med andre ord stort behov for formidlingskompetanse og for oversikt og kunnskap om virkemiddelaktører og det samlede økosystemet for bedriftsetablering lokalt, regionalt og nasjonalt.

5.4 Digitalisering

Om lag to tredjedeler oppgir å bruke digitale verktøy i arbeidet, mens de øvrige ikke oppgir å bruke digitale verktøy. I utdypingsfeltet nevnes ulike former for «verktøy», både kommunikasjonskanaler (Skype, Face-Time), sosiale medier, tekst- og tallbehandlingsprogram.

Av mer omfattende strategi- og utviklingsverktøy som kan brukes i dialogen mellom veileder og etablerer nevnes:

- Entreprenørby (tidligere Lean Business Platform)

- GrowthWheel, digital verktøykasse
- ResOp (strategi og forbedringsarbeid)
- Innovasjon Norges portal for søknader
- Canvas-forretningsmodellen (etablereropplæringen i Hedmark).

Andre verktøy som brukes i næringsmedarbeideres virksomhet er:

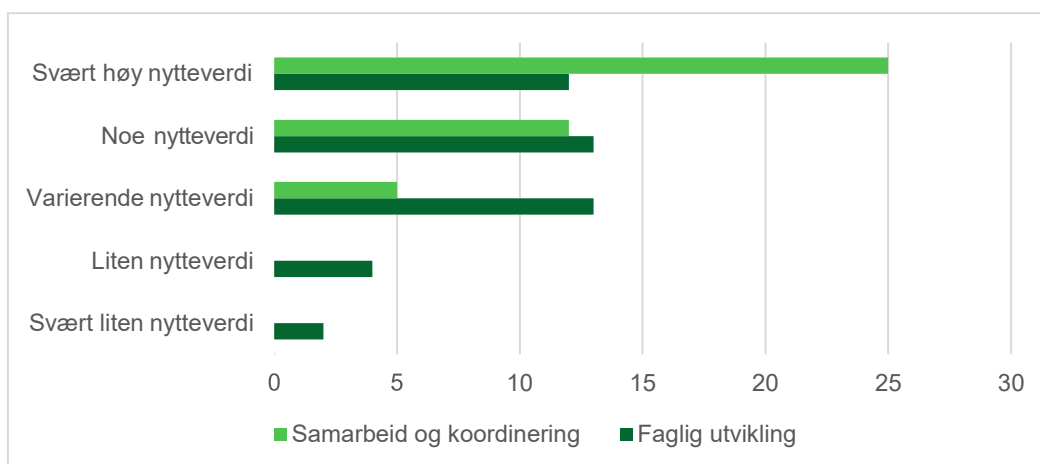
- Winmap, kartløsninger, div. saksbehandlingsprogram
- Saksbehandlingssystem, regionalforvaltning
- Interne CRM systemer, digitale søknader mv.
- Regionalforvaltning.no, Acos websak

Digitale løsninger omtales også i forhold til etablererkurs. Her synes det å være et behov for både å kunne tilpasse løsningene til ulike grupper etablerere og å kunne ha verktøy for som oppfølging etter kursdeltakelsen.

5.5 Nettverkssamlinger

Både i Oppland og Hedmark har det vært arrangert nettverkssamlinger for næringsmedarbeidere i fra hele fylket. Disse har bred oppslutning, 91 prosent oppgir å ha deltatt på disse i løpet av de siste to årene. Vi har spurt om hvordan deltakere vurderer nytten av nettverkssamlingene for å løse oppgavene, faglig utvikling, og samarbeid og koordinering.

Figur 5.5 Næringsmedarbeidernes Vurdering av nettverkssamlingene (n=44)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

Deltakerne mener nettverkssamlingene er viktig for samarbeid og koordinering. En av respondentene kommenterer det slik i kommentarfeltet; «*Dette er eneste faste møteplass for meg der jeg treffer andre i mitt fylke som jobber med oppfølging av etablerere*». Å bli kjent, bygge nettverk, knytte kontakter, samarbeid er hovedpoenget med å dra på samling, slik det ligger i begrepet nettverkssamling. Dette er særlig viktig i en struktur der mange jobber alene og med en liten stillingsprosent.

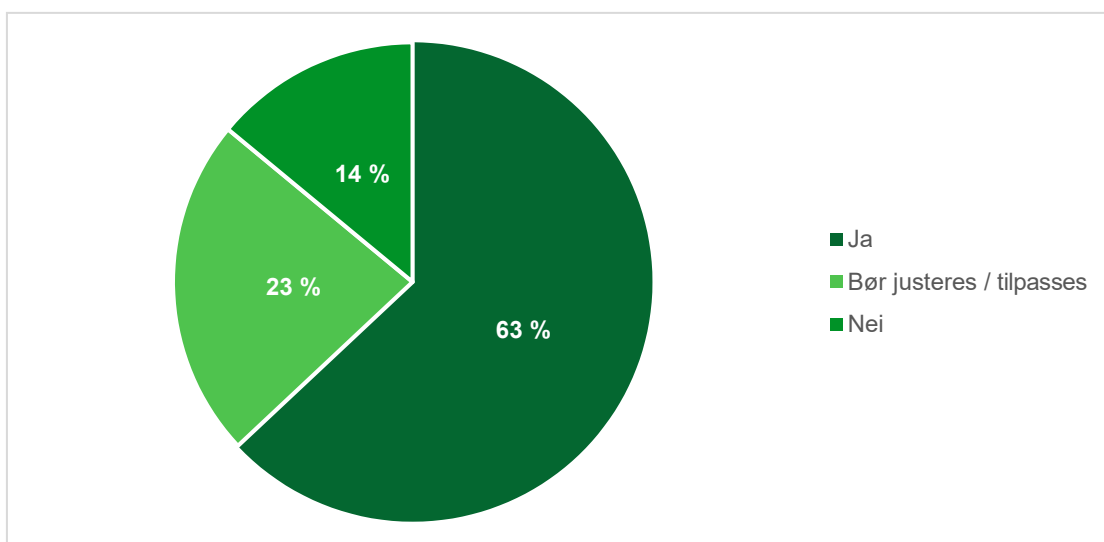
Et flertall mener også at samlingene er viktige for den faglige utviklingen. Her pekes det på at det er viktig å få innsikt i virkemiddelapparatet med hensyn til prioriteringer, organisering og kontaktpersoner. Kommentarfeltet (og innspill på den siste felles nettverkssamlingen) peker på at det er ønsket om enda mer faglig innhold på samlingene.

5.6 Etablererkurs

Etablererkurs har som formål å øke kompetansen hos den enkelte etablereren. Som tidligere omtalt arrangeres det p.t. etablererkurs i Hedmark, men ikke i Oppland. Det fremkom imidlertid under WS1, at det hender at også næringsmedarbeidere i Oppland henviser deltakere til etablererkursene i Hedmark.

Hvor velegnet respondentene mener etablererkurs er for etablerere fremgår i figuren nedenfor. 63 prosent mener kursene er velegnet, og kommenterer også på det i tekstfeltet: *Etablererkurset slik jeg kjenner det (har selv gått på det) gir en helhetlig gjennomgang av forretningsmodell og en introduksjon til markedsforståelse. Videre favner en også de formelle oppgaver rundt bedriftsetablering, noe virkemiddelapparatet ikke bruker så mye tid på.*

Figur 5.6 Egnethet av etablererkurs (n=43)

Kilde: Egen spørreundersøkelse

23 prosent mener at kursene bør justeres eller tilpasses. Her er det interessante innspill i kommentarfeltet til videreutvikling av (i hovedsak velegnede) kurs:

- Det bør være mulighet for digital tilgang til fysisk kurs
- Kvalitet og innhold bør oppdateres
- Kursene bør inkludere mentorer og nettverk
- Oppfølgingsmøte i etterkant
- Konkurrentanalyse og markedspotensialet er for dårlig kartlagt
- Materiale fra kurset blir utilstrekkelig som dokumentasjon ved søknad om tilskudd og kapital
- Det er viktig å avdekke kunnskapsbehovet innledningsvis
- Innvandrere har kultur og språkutfordringer, i tillegg til at de som andre må tilegne seg mye ny kunnskap som etablerere.
- En kombinasjonsmodell av digitale løsninger og fysiske samlinger, trening og veiledning bør utvikles.

Spørreundersøkelser rettet mot deltakerne på etablererkurs har over tid vist høy tilfredshet med tilbudet blant deltakerne. Blant deltakerne på etablererkursene som har svart på spørreundersøkelsen er det gjennomgående høy tilfredshet med kurstilbudet. Blant de som har

svart på spørreundersøkelsen (31 prosent) oppgir mellom 73 prosent (2015-16) og 97 prosent (2016-17) av respondentene at de ville ha anbefalt andre å delta på etablererkurs.

5.7 Oppsummering

De samlede ressursene til etablerertjenester er spredt utover små stillinger i en del kommuner. Aktørene må i mange tilfeller relatere seg til andre oppgaver utover næringsutvikling generelt. Det tydeliggjør behovet for nettverkssamlinger, videreformidling og bruk av digitale verktøy. Men i mange tilfeller samarbeider kommunene regionalt og samler ressursene i mindre sårbare interkommunale team. Nettverkssamlinger er et positivt tiltak spesielt på samarbeid og koordinering, og har potensiale for å i enda større grad gi faglig utvikling.

Det er en del som beklager ressursmangel i kommunen og for lite tid for å bry seg om etablerere. Det er også konstatert en mangel på finansieringsmuligheter for mindre prosjekter som ikke faller inn under slike Innovasjon Norge støtter. *«Hvis kommunen skal være førstelinjetjenesten så må ressursene dit økes»*. Ressursøkning er et tydelig svar på en del av utfordringene som er nevnt. Dette bør også føre til en økning i antall individuelle rådgivningstimer. *«Mange trenger noen som er med dem hele løpet»*. Det er svært stor bransjeulikheter og ulike behov som krever mer individuell tilpasning med innhold og tid. Det etterlyses også midler fra fylkeskommunen til kommunale næringsfond, tildeling av regionale virkemidler fra staten til kommunene for å gi handlingsrom og en enkel grunnfinansiering fra kommunale næringsfond gjennom mer samarbeid mellom kommuner.

Oppsummeringen av spørreundersøkelsen tilsier at:

- Etablerertjenester bør ha økt fokus på digitalisering og markedsføring
- Digitale løsninger for finansiering, såkalte snille penger, via crowdfunding.
- Det etterlyses en felles nettside for bedre samordning av informasjon om aktørene, som hvor de spesialiserte miljøene finnes for ulike etablerere
- Det er fortsatt behov for forenkling, samordning og oversikt over de ulike virkemiddelaktørene i regionen.

6 KONKLUSJON

6.1 Innledning

Et viktig mål for evalueringsprosessen har vært å mobilisere fylkeskommunens egne ansatte og veiledere i næringsapparatet til en felles idedugnad om å videreutvikle Innlandets tilbud til etablerere. Gjennom workshoper, intervjuer og en spørreundersøkelse rettet mot veilederne har vi innhentet innspill og forslag til videreutvikling av tilbudet. Veilederne har bidratt aktivt med å dele erfaringer og innspill, og har kommet med flere forslag til tiltak som vil styrke etablererordningen.

Som en innledning til sammenfatningen skal vi først gjenta noen sentrale funn med relevans for Innlandets etablererstøtteordning. Som vi så i kapittel 3.3, er anbefalingen fra den nasjonale områdegjennomgangen å sikre en tettere samordning av det næringsrettede virkemiddelapparatet. Brukerundersøkelsene fra Innovasjon Norge og andre virkemiddelaktører har over tid dokumentert at brukerne av disse tjenestene etterspør forenkling av et komplekst virkemiddelapparat, med mange ulike ordninger som dekker lignende behov, og ulike leverandører har overlappende tilbud. Samtidig viser evalueringer at en kritisk faktor for tilfredsheten med det næringsrettede virkemiddelapparatet er den personlige kontakten mellom brukere og veiledere som kan formidle informasjon og kontakt med relevante spesialistmiljøer.

Resultatene fra evalueringsprosessen for etablererstøtteordningene i Oppland- og Hedmark fylkeskommuner gir grunnlag for å anbefale en tilsvarende samordning og tydeliggjøring av ansvarsområder, og mot slutten av kapittelet peker vi på noen områder som bør prioriteres i et slikt arbeid. Vi skal i dette kapittelet først gjennomgå hovedfunnene fra kunnskapsinnhenting, presentert i kapittel 3, 4 og 5 av rapporten. Deretter gjennomgår vi innspill til modeller for å organisere et felles etablererstøtteprogram som ble innhentet som del av evalueringen og presentert i workshop 3. Til sist sammenfatter vi noen anbefalinger for videreutvikling av en etablererstøtteordning i Innlandet.

6.2 Sammenfatning av kunnskapsgrunnlaget

Det fylkeskommunale programmet for etablerere ble utformet etter like prinsipper og tok utgangspunkt i et felles kunnskapsgrunnlag om behovet for å utvikle etablererstøtteordninger i Hedmark- og Oppland fylkeskommune (bl.a. Køhn & Grefsrud, 2006). De siste årene har det direkte fylkeskommunale bidraget inn i etablererstøttetiltakene utviklet seg noe ulikt. I Hedmark har den fylkeskommunale forvalterrollen inkludert tiltak rettet mot å støtte opp under en kommunal førstelinjetjeneste og kompetanseheving og nettverkstiltak for veilederne, mens i Oppland har innsatsen vært rettet inn mot å støtte opp om nettverksinitiativ rettet mot næringslivet i de ulike regionene. I tillegg har Hedmark videreført en felles mobilisering inn mot etablererkurs, hvor det kommunale og regionale veilederapparatet koordinerer mobiliseringstiltak og gjennomføring av etablererkurs. I Oppland, har en større del av forvaltningsansvaret for etablererordningen blitt lagt inn som del av Innovasjon Norges oppdrag, og det ble for Opplands del valgt å prioritere mobiliseringstiltak og en felles digital plattform fremfor å videreføre etablererkursene (jfr. kapittel 3.2.2).

Evalueringen viser at veilederne gjennomgående uttrykker stor tilfredshet med det fylkeskommunale bidraget til etablerertjenesten, og tilfredsheten med både nettverkssamlingene og etablererkurs er høy. Innspill fra veiledere bekrefter ønske om en videreføring av etablererkurs, da kompetansehevingen et slikt kurstilbud representerer letter arbeidet vesentlig med å følge opp etablererne. Enkelte veiledere i Oppland har valgt å gi råd til etablerere om å melde seg på etablererkurs i Hedmark, da begrunnet med at tilgjengelig veiledningstid ikke er tilstrekkelig for å gi den kompetansehevingen mange etablerere har behov for (jfr. kapitlene 5.5 og 5.6). Langt de fleste deltakere på etablererkursene i Hedmark anbefaler også andre å ta kurset, som kan tolkes som om de er fornøyd med kurset¹⁰.

Evalueringen har også avdekket behov for fortsatt utvikling av etablererkursene om de skal møte behovene blant etablererne. Gjennom workshopene og intervjuer, uttrykker veilederne et ønske om at etablererkursene bør utvikle og bruke digitale læringsplattformer, være mer fleksible når det gjelder gjennomføring, og åpne for mer tilpassede læringsmoduler målrettet mot spesifikke behov hos etablererne.

Veilederne oppgir også stor tilfredshet med nettverkssamlingene som arrangeres i fylkeskommunal regi. Særlig pekes det på at nettverkssamlinger er et positivt tiltak for å sikre samarbeid og koordinering, og har potensiale for i enda større grad å gi faglig utvikling. Flere av veilederne etterspør likevel en mer faglig innretning på nettverkssamlingene, og en ønsker seg samlinger som i større grad innretter seg mot hvordan veilederne i ulike regioner og institusjoner mer direkte kan samarbeide om å yte tjenester til brukere med ulike behov.

Oppslutningen om nettverkssamlingene og etablererkursene som tiltak skyldes i første rekke en tilfredshet med eksisterende tilbud, men kan også forklares med at etablererkurset avbøter et ressursbehov hos veilederne. Som analysen i kapittelet om førstelinjetjenesten avdekket har et flertall av veilederne en svært begrenset stillingsressurs viet til veiledning av etablering, og oppgavene kombineres enten med andre næringsrettede oppgaver eller andre oppgaver i organisasjonen. Over halvparten av veilederne arbeider i fagmiljøer med mindre enn ett samlet årsverk dedikert til etablererstøtte. Særlig i kommunene arbeider svært mange av veilederne alene, og vi har karakterisert kompetansemiljøene som sårbare (kapittel 5.2). Veilederne oppgir også å mangle både timerressurser og tilgang til lavterskel finansieringsstøtte, og i flere intervjuer oppgis det at ressursene til å fungere som en reell mobiliseringskanal og førstelinje mangler.

Ressursavsetningen kan forstås som et resultat av, og en årsak til, en relativt lav bruk av etablerertjenestene i førstelinjen. Som vi redegjorde for i kapittel 3, henviser begrepet førstelinje til en forestilling om at samtlige brukere skal kanaliseres inn i virkemiddelapparatet via ett, første kontaktpunkt. Veilederne rapporterer om at brukere er i første rekke rekruttert innenfor samme kommune eller samme region. Samtidig tilsier bruksfrekvensen av veilederne at det er rom for å både øke mobiliseringen til, og styrke kanaliseringen inn mot, det første kontaktpunktet for den regionale etablererstøttetjenesten. Som vi så i kapittel 4.2, oppgir de fleste veilederne å ha et lavt antall brukere i en typisk arbeidsmåned, og få veiledere oppgir at en typisk etablerer anser den kommunale førstelinjen som første kontaktpunkt. De fleste veilederne som svarte på undersøkelsen oppgir å ha brukere innenfor

¹⁰ Spørreundersøkelsen, spørsmål: *Vil du tilrå andre å delta på etablererkurset, der 90 prosent har svart Ja, vil tilrå.*

samme kommune eller økonomiske region, og det store flertallet oppgir at brukerne ønsker å etablere mikroforetak (1 - 4 ansatte).

Forventningene til førstelinjetjenesten (kapittel 4.3) og tjenestene som ytes av veilederne (kapittel 5.3) viser godt samsvar. Kartleggingen avdekket videre at brukerne forventet bistand til generell bedriftsutvikling, til å søke støtte, og til å bli veiledet videre til riktig kompetansemiljø, mens veilederne oppgir at informasjon om formelle krav, videreformidling til kurs og øvrig virkemiddelapparat, og kontaktpunktfunksjoner er viktige tjenester. Som vi diskuterte i kapittel 4, må bruken av etablerertiltakene hos veilederne også forstås som et resultat av hvilke brukere som kanaliseres til den kommunale- eller regionale førstelinjetjenesten. Det er sannsynlig at etablerere med behov for større investeringer og risikokapital i en oppstartsfasen vil henvende seg direkte til støttespillere som forvalter slike virkemidler, da i første rekke hos private banker og Innovasjon Norge.

Et tydelig budskap fra veilederne som deltok i fokusgruppeintervjuer og diskusjoner i workshop 1 var et ønske om tettere koordinering av arbeidet mellom ulike veiledere og mot øvrig virkemiddelapparat. Her viste gjennomgangen av aktørene som tilbyr etablererstøtte på regionalt nivå et stort felt av aktører og virkemidler, og mange av virkemidlene og programmene regionalt og nasjonalt har definert inn mobilisering av næringsliv og entreprenørskap som en delmålsetting. Med mange aktører, og sammensatte behov hos brukerne, oppstår det et behov for koordinering av arbeidet som går utover at veilederne møtes jevnlig til nettverkssamlinger. Her foreslo svært mange av veilederne at det burde følge en form for kundestyringsverktøy med veilederoppdraget (Customer Management System) som gjorde det mulig å følge opp brukere som var videreformidlet til andre aktører, og lett skaffe oversikt over aktive veiledere med spesialistkompetanse i andre miljøer.

Det er også oppslutning blant veilederne om en ambisjon om å etablere en felles digital kommunikasjonsplattform ut mot brukerne. Det er videre ønske om å satse videre på digitale løsninger som letter informasjonsflyten ut mot brukerne. I kapittel 5 gjengis tydelige budskap fra veilederne om at virkemidlene må forenkles, og det bør gjøres en felles innsats for å lette brukernes evne til å identifisere relevante kompetansemiljøer. En styrket digital informasjonsplattform ut mot brukerne, vil i så måte avlaste en del av informasjonsoppgavene som faller på veilederne i førstelinjen, og åpne opp for å prioritere andre, mer verdifulle veiledningsoppgaver.

Områdegjennomgangen av virkemiddelapparatet viser til bred dokumentasjon av behovet for et personlig kontaktpunkt for å videreformidle kontakt mot spesielle virkemidler og spesialistmiljøer som kan bistå etablerere, og områdegjennomgangen foreslår å styrke samordningen av miljøene som forvalter de næringsrettede virkemidlene (kapittel 3). Observasjonen har også relevans for etablererstøtteordningene i Innlandet. Som vi viste i kapittel 4, er det et stort volum av nyetableringer i Innlandet årlig, men etableringsvolumet i de økonomiske regionene tyder fortsatt på et rom for å heve etableringsaktiviteten. Selv om det store flertallet av etablererne er lokalisert i de befolkningstette områdene, viser etableringsratene rom for å heve etableringsaktivitet i både sentrale og rurale økonomiske regioner.

Dersom ambisjonen til Innlandet fylkeskommune er å utvikle et tilbud til etablerere i samtlige økonomiske regioner i Innlandet tilsier funnene i kunnskapsgrunnlaget at det er behov for å styrke og samordne førstelinjen i de fleste regionene. Veilederne vil trolig fortsatt spille en nøkkelrolle i å representere etablerernes første kontaktpunkt inn mot det næringsrettede

virkemiddelapparatet, men arbeider med begrensede ressursrammer, i små kompetansemiljøer og med en stor del av stillingen knyttet til andre oppgaver. Videre viser intervjuene, workshopene og spørreundersøkelsen at veilederne etterspør smartere metoder for å møte etablerernes behov, og det etterspørres særlig digitale samarbeidsplattformer for veilederne, og at innsatsen for å forenkle kommunikasjonen om ulike tilbud ut mot etablererne videreføres.

6.3 Anbefalinger til videreutvikling av etablererstøtteordningene

Innspill og data samlet inn i denne evalueringen bekrefter at etablereres behov er sammensatt av fire tema, og at en etablererstøttemodell må svare opp alle disse fire behovene. Den må samlet sett tilby flere element, som sees i sammenheng og utgjør en helhet:

- Kurs og kompetansetiltak
- Rådgivning og mentoring
- Økonomiske virkemidler
- Nettverk og coworking

Det tydeligste signalet er at aktørene må koordinere sine tilbud, slik at landskapet av tilbudet til etablererne oppfattes som oversiktlig. Ordningen (e) må framstå som tilgjengelig, og like tilgjengelig uavhengig av hvor i fylket man bor. I tillegg må det være kommunisert på forståelige måter, med relevant informasjon samlet på ett sted digitalt. Det har blitt tydelig i prosessen at målgruppene for etablererstøtten i innlandet er mangfoldige, og at tilbudet må tilpasses både unge og eldre, innvandrere og innfødte, levebrødsbedrifter og vekstbedrifter.

Figur 6.1 Elementer i videreutviklingen av etablererstøtteordningen

Evalueringsprosessen gir etter vår mening grunnlag for å prioritere fire målsettinger i det videre utviklingsløpet for en etablererstøtteordning i Innlandet fylkeskommune:

1. Utvikle robuste førstelinjetjenester i alle regioner
2. Investere i samordning av veiledningen på tvers av regioner og spesialisering
3. Utvikle et kompetanseprogram for veiledere og en sertifiseringsordning
4. Formuler tydeligere oppdrag, etabler klarere avgrensning av oppgaver

Vi skal i det påfølgende utdype anbefalingene med noen utdypende merknader.

6.3.1 Robuste veiledningsmiljøer i alle regioner

Kunnskapsgrunnlaget har vist at Innlandet fortsatt har rom for å løfte etableringsaktiviteten i samtlige regioner, og nasjonale evalueringer i blant annet indikatorrapporten tilsier at det er rom for å vesentlig løfte næringslivets utnyttning av det regionale og nasjonale virkemiddelapparatet. Innlandet som region har i varierende grad lykkes med å utnytte nasjonale virkemiddelprogram, og utenfor enkeltstående miljøer (NCE Heidner og SRM) er utnyttningen av de forskningsbaserte utviklingstiltakene lav (Spilling, 2018). For store deler av næringslivet i Innlandet vil lavterskel mobiliseringstiltak rettet mot etablerere ha stor betydning, og især for viktige næringer innenfor reiseliv, bygg- og anlegg og deler av industrien, vil etablererstøtteordningen (kombinert med regionale og kommunale tiltak) representere viktige supplement til nasjonale virkemiddelprogram.

En samordning av de regionale virkemiddelprogrammene (Innovasjon Norge og Siva) vil for Innlandets del ikke medføre redusert behov for å ha etablererstøtteordninger av høy kvalitet, men snarere øke betydningen av gode, lavterskel tilbud til mikrobedrifter og bedrifter som tradisjonelt ikke treffes av nasjonalt eide virkemiddelprogram. Med økt vektlegging av fylkeskommunenes ansvar for en slik mobilisering inn mot nasjonale virkemidler, vil behovet for stedlig tilstedeværelse i samtlige regioner øke, og det vil være behov for å utvikle mer robuste fagmiljøer og økonomiske rammer for å møte etablerernes behov.

Ambisjonen om å utvikle næringslivet i samtlige av Innlandets økonomiske regioner bør følges opp med en ambisjon om å utvikle robuste fagmiljøer som kan møte varierte behov fra etablerere. Evalueringen viser tydelig at dagens førstelinje er sårbar og til dels fragmentert, og det er sterkt behov for mer robuste fagmiljøer for å dekke brukernes behov. Førstelinjens evne til å fange opp – og mobilisere til – vil avhenge av hvor mye tid veilederne har til å prioritere arbeidet, og med minimale stillingsressurser spredt over flere organisasjoner, vil det i mange regioner være svært knappe rammer for å arbeide systematisk med mobilisering og veiledning.

6.3.2 Investeringer i samordning av etablererveiledningen

Den nasjonale områdegjennomgangen og brukerundersøkelser hos de nasjonale virkemiddelaktørene vektlegger betydningen av personlig kontakt mellom bruker og veileder for at bedrifter og etablerere skal formidles til riktig virkemiddel- og kompetansemiljøer. Med mange veiledere og veiledningsinstitusjoner som skal tilby tjenester til samme brukergruppe, oppstår det et stort behov for å koordinere innsatsen.

Utviklingen av næringslivet tilsier at fremtidens etablerere vil ha økte og mer spesialiserte kompetansebehov. Samlet har Innlandet et bredt spekter av spesialistmiljøer, og har kompetansemiljøer i forsknings- og utviklingsmiljøene som dekker sentrale kompetanseområder innenfor vareproduksjon (Sintef/ NTNU), reiseliv (Skåppå, HiNN), og bioteknologi (Klosser/ HiNN). En effektiv utnytting av disse spesialistmiljøene forutsetter at det samlede tjenestetilbudet som møter etablererne er koordinert. Mens sannsynligheten for at en enkeltstående veileder i samtlige regioner kan dekke hele bredden av kompetansebehov hos sine brukere i egen region er lav, er sannsynligheten for at det finnes en spesialist innenfor fagområdet i Innlandet relativt høy. Som oppdragsgiver og medfinansierer, er det naturlig at fylkeskommunene stiller seg i spissen for å utvikle et slikt system for koordinering. Satsingen på en felles digital infoside som er gjennomført etter initiativ fra Oppland fylkeskommune og Innovasjon Norge bør også videreføres.

Utnytting av digitale samarbeidsplattformer og kundeoppfølgingssystemer åpner for en langt mer effektiv koordinering av veiledningsressurser og brukere. Erfaringene fra andre fylkeskommuner tilsier også at slike systemer kan tas i bruk med relativt lave investeringer i teknologi.

6.3.3 Investeringer i veilederens kompetanse

Tilbudet om å delta på nettverkssamlinger oppfattes positivt av veilederne i begge fylkeskommunene, men representerer en begrenset innsats for å heve kompetansen hos veilederne. Vi anbefaler at tiltakene rettet mot kompetanseheving hos veilederne videreføres, og at de dreies mer direkte mot oppdraget veilederne er satt til å løse. Et robust fagmiljø forutsetter høykompetente veilederne med innsikt i generell bedriftsutvikling, virkemiddelapparatet, digitale teknologier og forretningsmodeller, og markedsanalyse og pilotering, og rask endringstakt i både virkemiddelapparat og næringslivets behov tilsier at behovet for kompetanseheving vil være tilstede kontinuerlig.

For å løfte kompetansen hos veilederne og (på sikt) styrke attraktiviteten til stillingen som etablererveiledere anbefaler vi at det utvikles et dedikert kompetanseprogram for veiledere, og Innlandet bør ta i bruk eller tilpasse sertifiseringsordninger for veiledere som er utviklet i andre regioner. Her er det et godt grunnlag for å utvikle kompetanseprogram i samarbeid med både Høgskolen i Innlandet og NTNU som har fagkompetanse innen entreprenørskap og innovasjon

6.3.4 Tydeligere oppdrag og felles rapportering

Brukerne av etablererstøtteordningene utgjør en variert gruppe, med sammensatte behov, hvor mange av brukerne som del av forretningsutviklingsprosessen vil falle av. Det er derfor særlig på dette området behov for tydelige oppdragsbrev som spesifiserer hvilke type brukere de ulike virkemiddelaktørene skal prioritere, og et felles rapporteringssystem som muliggjør å følge opp resultatene fra ressursinnsatsen. Fraværet av en form for registrering av brukerne på tvers av de ulike virkemiddelaktørene gjør oppfølgingen av, og evaluering av effektene av tiltakene svært krevende, og bør prioriteres.

Som vi har beskrevet i kapittel 3, er aktørbildet i bevegelse og våre anbefalinger i denne omgang tar ikke stilling til hvem som konkret skal fylle de ulike rollene i tilbudet til et framtidig system for etablererstøtte i Innlandet. Det som imidlertid er klart er at den videre utformingen må gjøres i tett samarbeid mellom fylkeskommunen, fylkesmannen, Innovasjon Norge, kommunene/ regionene de regionale utviklingsaktørene (som driver næringshager og inkubatorer).

Uavhengig av hvordan den endelige utformingen av det nasjonale virkemiddelapparatet vil bli, vil det i Innlandet være behov blant etablererne som faller utenfor hovedmålsettingene i nasjonale virkemidler. For fylkeskommunen i Innlandet vil det særlig være behov for å videreutvikle og styrke tilbudet til etablerere med moderate vekstambisjoner (levebrødsbedrifter), samt sikre god regional tilstedeværelse for en førstelinje som kan sikre god utnytting av nasjonale og regionale virkemidler. Innlandet har også en næringsstruktur med en høy andel av svært små foretak (mikroforetak), og dette er bedrifter som tradisjonelt har hatt lav utnytting av næringsrettede virkemidler.

6.4 Innlandets etablererstøtte

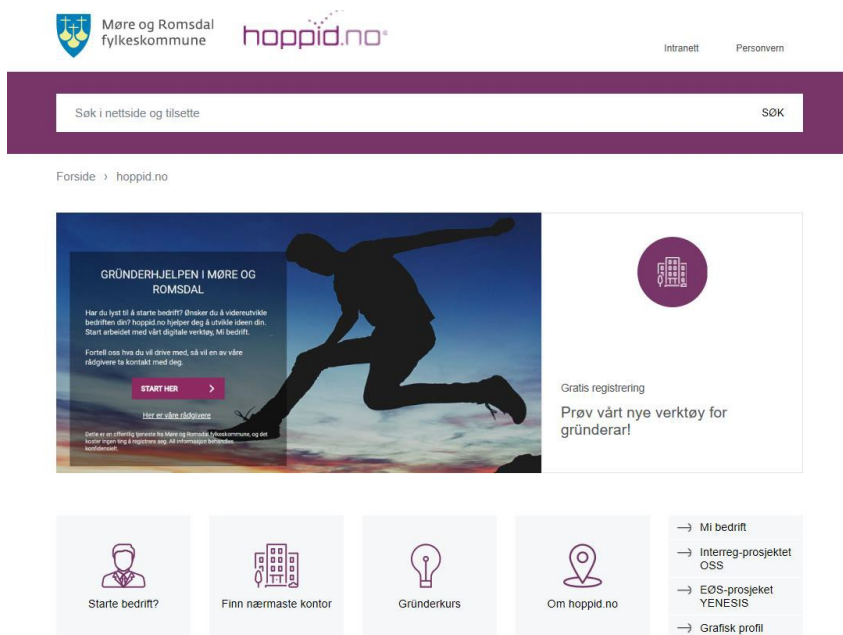
Oppdragsgiver ønsker å være innovative i utviklingen av ny modell for entreprenørskapsstøtte. Det betyr, mener vi, ikke at man nødvendigvis skal finne opp hjulet på nytt, da det er gjort gode og viktige erfaringer andre steder. Innovasjon kan også handle om å kombinere etablerte løsninger på nye måter. Fylkeskommunen bør derfor hente erfaringer og løsninger og tilpasse dem til sin kontekst.

Oppdraget har derfor omfattet å hente inspirasjon fra andre fylkeskommuners modeller for organisering av etablererstøtte. I arbeidet med evalueringen har vi søkt på alle fylkeskommunenes hjemmesider etter informasjon om bedriftsetablering, etablererstøtte, tilbud til gründere og næringsutvikling, samt eksisterende vurderinger av fylkeskommunenes etablererstøtte (bl.a. Kobro og Leikvoll, 2014). Framstilling av tilbudet på hjemmesidene har dannet utgangspunkt for samtaler med et utvalg av fylkeskommunene ved deres kontaktpersoner på området. Vi har også lent oss på informasjon fra de nasjonale nettverkssamlingene for fylkeskommunenes næringsaktører når vi i dialog med oppdragsgiver ba tre aktører om å presentere sine modeller og prosesser i forbindelse med workshop 3. Vi hentet inn informasjon om tre modeller: Møre og Romsdal med «hoppid.no-modellen», Rogaland fylkeskommune med sitt konsept «Skape», og Vestland fylkeskommune, som er i prosess med å utarbeide sin nye «Vestland Koordinerte Entreprenørskapsreise». I kapittel 6.4.1- 6.4.3 gis en kort og overordnet presentasjon av disse.

6.4.1 Møre og Romsdal: Hoppid.no – modellen

Hoppid.no er et enhetlig tilbud som gis i samarbeid mellom fylkeskommunen, kommunene, Innovasjon Norge og fylkesmannen i Møre og Romsdal. De lokale hoppid.no-kontorene gir gratis råd og veiledning, tilbud om kurs og opplæring, råd om tilskudd og finansiering og hjelp i søkeprosesser og til nettverksbygging. Det tilbys også avklaringsmidler for den enkelte bedrift. NIFU gjennomførte i 2005 en kartlegging og analyse av entreprenørskap i fylket. Rapporten konkluderte med et behov for å revitalisere gründerkulturen i fylket. En av utfordringene det ble pekt på, var en klarere funksjonsdeling i virkemiddelapparatet og samspill mellom de ulike delene av det. Hoppid ble etablert som et fireårig prosjekt i kjølvannet av dette, med varighet 2006 – 2010. Prosjektet ble evaluert av Oxford Research i 2011, og som har beskrevet Hoppid.no som et ambisiøst og dynamisk program med unik innretning. Det ble anbefalt videreført med justeringer i kontorstrukturen, kursporteføljen, verktøyene og kommunikasjonskanalene og utnyttelsen av kompetansen til rådgiverne. Hoppid.no er siden videreført og videreutviklet. Her er det tatt i bruk et felles verktøy (Entreprenerdy) for dialog og utvikling av forretningsplaner, og veilederne gjennomgår en sertifisering knyttet til bl.a. bruk av dette verktøyet.

Figur 6.2 Hoppid.no modellen.

Kilde: Møre og Romsdal fylkeskommune (<https://mrfylke.no/hoppid.no>)

6.4.2 Rogaland fylkeskommune: Skape

Skape er et partnerskap mellom alle kommuner i Rogaland, Fylkesmannens landbruksavdeling og Rogaland fylkeskommune, som også er administrativt ansvarlig for Skape. Siden 2007 har Skape hatt som ambisjon å være en dør inn for bedriftsetablerere og gründere i Rogaland. Skape gir individuell veiledning og opplæring til bedriftsetablerere og gründere i Rogaland som vil starte egen bedrift. Skape ønsker på en enkel og brukervennlig måte å gi oversikt over ulike tilbud i Rogaland, samtidig som det også henvises til annen nyttig informasjon med relevans for bedriftsetablering. Tilbudet i Skape:

- Generell informasjon for etablerere
- Individuell veiledning til etablerere
- Etablererkurs
- Temakvelder
- Seminar og forum for etablerere
- Etablererkalender som viser alle aktiviteter i distriktet
- Jevnlige introduksjonskurs om etablering av bedrift

Figur 6.3 Hjemmesiden til Skape.

Kilde: hjemmesiden til Skape (<https://skape.no/>)

6.4.3 Vestland fylkeskommune: Vestlands koordinerte entreprenørskapsreise (i prosess)

Det nye Vestland fylkeskommune vil omfatte dagens Hordaland og Sogn og Fjordane fylkeskommuner. Vestland er i likhet med Innlandet i prosess med å finne formen på organisering av etablererstøtten/- tilbudet i det nye fylket. Arbeidstittelen er VKE – Vestlands koordinerte entreprenørskapsreise. Målene for VKE er:

En helhetlig løsning, å samordne tilbudet til alle de gode hjelpere i fylket (næringshager, inkubatorer, kommuner, fylkeskommunen, næringssselskap m.fl.)

- Et likt tilbud til etablerere uansett geografisk tilhørighet
- Et nært tilbud
- Et fleksibelt tilbud med høy kvalitet
- En digitalisert løsning, men med muligheter for personlig kontakt og møte
- Tilbud til små og mellomstore bedrifter

I utviklingsprosessen legges det vekt på først å identifisere hvilke kjerneprosesser VKE skal inneholde, dvs. hva trenger brukerne. Deretter skal det avklares hvilke roller som skal inngå og hvordan disse skal organiseres, herunder hvilke eksisterende program og tiltak som skal inngå og hvilke som skal erstattes. Hvilke aktører / leverandører skal koordineres i VKE? (kommuner, VIS, inkubatorer, Innovasjon Norge (gründertelefonen), NAV, UE m.fl.) Anledningen brukes til å rydde i landskapet. En viktig del av prosessen er også å kartlegge hvilke metodikker og pedagogiske verktøy som brukes og vurdere behov for en enhetlig metodikk som benyttes på tvers av programmer og rådgivere.

Underveis i arbeidsprosessen er det utarbeidet et forslag til «postulater» - overordnede prinsipper som kan være til inspirasjon også for Innlandet.

Figur 6.4 Postulater for Vestlands koordinerte entreprenørskapsreise

Postulater for VKE

- Postulat 1. VKE fokuserer på entreprenørens behov!
- Postulat 2. De enkelte programmene* i VKE har et tydelig formål og målbare resultatkrav – som grunnlag for analyse og forbedring!
- Postulat 3. I VKE er det et tydelig skille mellom mottaksprogrammet og dybdeprogrammene!
- Postulat 4. VKE har tydelig avklarte roller som ivaretar hele entreprenørskapsreisen.
- Postulat 5. Dybdeprogrammene i VKE skal gå over tid!
- Postulat 6. VKE har integrerte og koordinerte programmer!
- Postulat 7. VKE erstatter ikke mennesker med maskiner, men muliggjør ikke-fysiske møter og digital kunnskapsoverføring og prosess-støtte, samt bedre ressursutnyttelse!
- Postulat 8: Alle VKEs programmer bygger på en felles faglig plattform!
Den faglige plattformen skal videreutvikles i tråd med forskningen på feltet

6.5 Anbefalinger i 8 punkter

Basert på vår gjennomgang og eksisterende kunnskap, anbefaler vi følgende prinsipp for: Innlandets entreprenørskapsstøtte:

- 1) Omfatte en helhet av eksisterende og nye supplerende tilbud om:
 - Kurs og kompetanseprogram
 - Rådgivning og mentoring
 - Finansiering og tilgang til investorer
 - Nettverk og coworkingsteder
- 2) Bygge på modeller utprøvd og evaluert i andre fylker
- 3) Utvikle en felles merkevare
- 4) Gi et likt tilbud og lik tilgang over hele fylket
- 5) Ta i bruk et felles digitalt verktøy for dialog og forretningsutvikling
- 6) Utdanne og sertifisere veiledere med basis i en felles faglig plattform fundert på oppdatert kunnskap om entreprenørskap og innovasjon
- 7) Være tilpasset og tilgjengelig for både levebrødsbedrifter/mikroprenører og vekstbedrifter
- 8) Bygge på regionale partnerskap, med robuste veiledermiljø på regionnivå

I påvente av den endelige utformingen av det nasjonale virkemiddelapparatet kan arbeidet med å sikre god regional tilstedeværelse for førstelinjen starte med alle punktene ovenfor.

7 REFERANSELISTE

ABUtvikling AS, (2015), *Årsrapport 2015 - Etablereropplæringen i Hedmark*, Flisa: ABUtvikling AS

ABUtvikling AS, (2016), *Årsrapport 2016 - Etablereropplæringen i Hedmark*, Flisa: ABUtvikling AS

ABUtvikling AS, (2017), *Årsrapport 2017 - Etablereropplæringen i Hedmark*, Flisa: ABUtvikling AS

ABUtvikling AS, (2018), *Årsrapport 2018 - Etablereropplæringen i Hedmark*, Flisa: ABUtvikling AS

Andersen, T. (2018): *Mellom fag og folk. En studie av lederrollen i Mattilsynet*. ØF-rapport 13/2018). Lillehammer: Østlandsforskning.

Andersen, T., Ibenholt, K. og Hauge, A. (2018): *Mellom tech og kultur. Kulturinkubatoren og dens plass i utviklingen av kreative og kulturelle næringer i Stavanger-regionen*. Kunnskapsverket rapport 02/2018. Elverum: Kunnskapsverket v/Høgskolen i Innlandet.

Andersen, T. (2019). *Coworking på norsk. Fysisk miljø, fellesskap og tilrettelegging for samarbeid*. (Kunnskapsverket notat nr. 01-2019). Lillehammer: Kunnskapsverket

Arnesen, T (2009), *Næringslivets erfaring med kommunal førstelinjetjeneste i Hedmark*, ØF-rapport 12/2009, Lillehammer: Østlandsforskning

“Avtale om sammenslåing av Hedmark fylkeskommune og Oppland fylkeskommune”, 2018), signert avtale om sammenslåing, datert 3. januar 2018 av fylkesrådsleder i Hedmark fylkeskommune og fylkesordfører i Oppland fylkeskommune.

Berglann, H., Moen, E. R., Røed, K., & Skogstrøm, J. F. (2011). *Entrepreneurship: Origins and returns*. Labour economics, 18(2), 180-193.

Bjerck, M., Røhnebæk, M., Eide, T.H., og Andersen, T. (2018): *Motivasjon og hindre for inkludering av flyktninger. Et dypdykk i arbeidsgiverperspektivet*. ØF-rapport 02/2018. Lillehammer: Østlandsforskning.

Brixy, U. (2014). *The Significance of Entry and Exit for Regional Productivity Growth*. Regional Studies, 48(6), 1051-1070. doi:10.1080/00343404.2014.895804

Bråtå, H.O., Higdem, U., Gløtvold-Solbu, k. & Stokke, M. (2014). *Regionale partnerskap – positivt for regional utvikling og utfordrende for kommunal forankring. En evaluering av partnerskapsinstituttet i Oppland*. ØF-rapport 7/2014. Lillehammer: Østlandsforskning

Capdevilla, I. (2019), *Translating the Practice of Coworking from Urban to Rural Areas. The Case of Cowocat Rural, the Catalan Association of Rural Coworking Spaces*, Leibniz Institute for Research on Society and Space (IRS) (Erkner, Germany)

Dahle, Y. et.al (2019): *Get Give Make Live: An Empirical Comparative Study of Motivations for Technology, Youth, and Arts Entrepreneurship* (kommer oppdatert publikasjon)

Dobloug, T. A. (2012). *Høyvekstbedrifter og regionale finansieringssystemer (Vol. 2)*: Lund University.

Ericsson, B., Andersen, T (2016): *Hvordan lykkes stort som små? Mikrobedrifters kapasitetsutfordringer*. ØF-rapport 05/ 2016). Lillehammer: Østlandsforskning og Kunnskapsverket.

Enehaug, H. m.fl. (2009): *Entreprenørskap blant innvandrere*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet

Espelien, A, Grimsby, G, Wifstad, K, Stormo, L.K., Grünfeld, L.A. (2018), *Evaluering av mentortjenesten for gründere*, Menon-publikasjon nr. 82/ 2018, Oslo: Menon economics

Flatnes, A, (2016), *Evaluering av kommunale næringsfond i Hedmark*, Kristiansand: Oxford Research

Flatnes, A, (2019), *Følgeevaluering av næringsfondet Grønn framtid. Delrapport 2019*, Kristiansand: Oxford Research

Flatnes, A, (2019), *Evaluering av næringsprogrammet i Gjøvikregionen*, Kristiansand: Oxford Research

Fritsch, M., & Storey, D. J. (2014). *Entrepreneurship in a regional context: Historical roots, recent developments and future challenges*. In: Routledge.

Fritsch, M., & Wyrwich, M. (2014). *The Long Persistence of Regional Levels of Entrepreneurship: Germany, 1925–2005*. *Regional Studies*, 48(6), 955-973.
doi:10.1080/00343404.2013.816414

Fuzi, A. (2016): *Space for creative and entrepreneurial activities? Coworking spaces in the entrepreneurial landscape of an economically challenged region*. Thesis Cardiff Metropolitan University: Cardiff, UK.

Hartvigsen Lem, C (2017), *En hedersbetegnelse*, Magma nr. 08/2017, Oslo: Econa tidskrift

Hedmark fylkeskommune (udatert), *Resultater fra spørreundersøkelse blant deltakere på etablererkurs i Hedmark 2012-17*, Hamar: Hedmark fylkeskommune

Hedmark fylkeskommune, Oppland fylkeskommune, *Bioøkonomistrategi for innlandet*, Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/afc36304247d48f0a3546f992e0e0305/bioekonomistrategi-for-innlandet_feb18.pdf

Hedmark fylkeskommune, *Samspill for innovasjon og omstilling i Hedmark, Regional strategi for innovasjonsstrukturen i Hedmark (2016-2020)*, hentet fra <https://www.hedmark.org/globalassets/hedmark/naringsutvikling/samspill-for-innovasjon-og-omstilling-i-hedmark.pdf>

Hedmark fylkeskommune, Oppland fylkeskommune, *Strategi for forskning, utvikling og innovasjon i Hedmark og Oppland 2017-2020*, hentet fra <https://www.regionaleforskningsfond.no/siteassets/rff-innlandet/strategi-for-forskning-utvikling-og-innovasjon-2017-2020.pdf>

Higdem, U., H.O.Bråtå og P.K. Alnæs (2018): *Partnerskapet for næringsutvikling er livlaga*. ØF-rapport 15-2018, Lillehammer: Østlandsforskning

Kirkpatrick, D. L. (1959). *Techniques for Evaluation Training Programs*. Journal of the American Society of Training Directors, 13, 21-26.

Kobro, L.E, Leikvoll, G.K. (2014), *En etablert etableringstjeneste. Utredning av etablerertjenesten i Buskerud*, TF notat nr. 36/ 14, Bø i Telemark: Telemarksforskning

Kommunal- og regionaldepartementet (2009), *Lokal vekstkraft og framtidstruktur Om distrikts- og regionalpolitikken*, (Meld. St. Nr. 25 (2008-2009), hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-25-2008-2009/id554564/>

Køhn, E., Grefsrud, R. (2006). *Ny etablerermodell i Hedmark*. ØF-rapport 21/ 2006, Lillehammer: Østlandsforskning

Lerfald, M. og B. Sæther (2019): *Evaluering av mentorordningen i landbruket*, HINN skriftserie 8-19, Lillehammer: Høgskolen i Innlandet

Lillehammerregionen (2017), *Gründerundersøkelsen 2017*, PP presentasjon, Lillehammer: Lillehammerregionen

Næringsutvikling i Hedmark fylkeskommune, Forvaltningsrevisjon 2015 – 2017. (2017). Løten: Hedmark Revisjon IKS

Områdegjennomgang av det næringsrettede virkemiddelapparatet. (2019). Oslo: Deloitte

Oppland fylkeskommune, *Grønn framtid*, hentet fra <https://www.oppland.no/gronnframtid/>

Oppland fylkeskommune. Næringsutvikling. (2017). Forvaltningsrevisjonsrapport. Rapport 1 – 2017. Lillehammer: Innlandet Revisjon IKS

Regjeringen (2019, 27/9) "*Starter arbeidet med å rydde opp i virkemiddel-jungelen*", hentet 4/11-2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/starter-arbeidet-med-a-rydde-opp-i-virkemiddel-jungelen/id2612290/>

Spilling, Olav (2018), *Innovasjon i Innlandet*» notat utarbeidet for Sparebank1 Østlandets konjunkturbarometer.no

Vareide, K. (2019): *Næringsutvikling i distriktskommuner i 2030*. TM-notat 19/2019, Bø i Telemark: Telemarksforskning

Vestrum, I.K. og G.A. Alsos (2007): *Klar for etablering? Evaluering av etablererkurs i Nord-Trøndelag*. Bodø: Nordlandsforskning

8 VEDLEGG

Vedlegg 1: Deltakere workshop 1

Organisasjon	Navn
Oppland fylkeskommune	Dag Arne Henriksen
	Inga Blæsterdalen
Hedmark fylkeskommune	Helmik Slora Kristiansen
	Torunn H. Kornstad
Innovasjon Norge	Mathias Bakke Haugen
Rådhuset Vingelen	Linda Merethe Ramberg
Klosser innovasjon	Kristian Bakke Haugen
Total Innovation	Ådne Midtlin
Fra førstelinja i alle regioner	
Gjøvikregionen Utvikling	Brooke Skjellerud
Lillehammerregionen Vekst	Henning Holmbakken
Ringeby kommune	Frode Martinsen
Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor	John Ludvik Dalseg
Sel kommune	Torfinn Stenersen
Valdres Næringshage	Hilde Tveiten Døvre
Odal Næringshage	Tove Gulbrandsen
Trysil kommune	Gro Svarstad
ERNU (Elverumregionen næringsutvikling)	Tone Lien
HRU (Hamarregionen utvikling)	Eli Arnkværn Bryhni
Ringsaker kommune, landbruk	Gerd Lodden Solberg
Tynset og Alvdal kommuner, landbrukskontoret	Ole Sylte Heggset
Høgskolen i Innlandet/ Østlandsforskning	
	Per Olav Lund
	Eivind Merok
	Torhild Andersen
	Winfried Ellingsen

Vedlegg 2: Spørreskjema

Evaluering av etablerertjenester i Innlandet

Side 1

Østlandsforskning ved Høgskolen i Innlandet skal evaluere satsingen på bedriftsetablerere i Hedmark- og Oppland fylkeskommune.

I denne sammenhengen ønsker vi å stille noen spørsmål til deg som vi håper du kan svare på. Undersøkelsen vil ta ca. 15 min. Dine svar vil gi viktige innspill til hvordan etablererstøtten organiseres i Innlandet fylke fremover.

Du mottar skjemaet fordi du arbeider med å yte tjenester til etablerere i Oppland eller Hedmark. Satsingene på bedriftsetablerere i de to fylkene omfatter både tilbud som gis i kommunalt eller regionalt regi, fylkeskommunenes egne tilbud direkte til etablererbedrifter og tilbud til målgruppen via andre aktører støttet av fylkeskommunene (kommuner, næringshager, inkubatorer mm.).

Alle svar inklusive kommentarer vil bli anonymisert. Har du spørsmål til denne undersøkelsen kan disse rettes til Winfried Ellingsen på telefon 922635 50.

Sideskift

Side 2

Del 1: Bakgrunn

Hvilken kommune eller organisasjon arbeider du ved? *

Del 2: Rammevilkår for etableringsstøtte

Kan du anslå hvor stor andel av en typisk arbeidsuke du arbeider med etablererstøtte?

Oppgi i prosent av typisk arbeidsuke.

Med etablererstøtte menes det her veiledning av personer som ønsker å etablere bedrift, organisering av nettverkstiltak for etablerere, bistand til å sikre finansiering for etableringsprosjekt, og opplæringstiltak for etablerere.

Hvor mange årsverk arbeider med etablererstøtte ved din organisasjon?

Oppgi i årsverk ved din arbeidsplass (dvs. 0,2 årsverk dersom din arbeidsplass har 20 prosent stilling avsatt til etablererstøtte).

Hvor stor del av stillingen din brukes på andre tiltak eller prosjekter knyttet til næringsutvikling generelt?

Oppgi i prosent av et årsverk

Bruker du digitale verktøy i ditt arbeide med å veilede etablerere?

ja

nei

Hvis du har svart ja på forrige spørsmål , beskriv hvilke digitale verktøy du/dere bruker

Dette elementet vises kun dersom alternativet «ja» er valgt i spørsmålet «Bruker du digitale verktøy i ditt arbeide med å veilede etablerere?»

Har du deltatt på nettverkssamlinger for etablererordning/næringsapparat i fylkeskommunal regi de siste to årene?

ja

nei

Hvordan vurderer du nytten av nettverkssamlingene for å løse dine oppgaver overfor etablererne når det gjelder følgende:

	Svært høy nytteverdi	Noe nytteverdi	Varierende	Liten nytteverdi	Svært liten nytteverdi
Faglig utvikling	☐	☐	☐	☐	☐
Samarbeid og koordinering	☐	☐	☐	☐	☐

Har du/dere hatt annen nytte av nettverkssamlingene, vennligst beskriv.

Del 3: Brukere av etablererstøtteordning

Brukerne av mine etablerertjenester befinner seg i hovedsak:

- I samme kommune
- Innenfor samme bo- og arbeidsregion (40 minutters reisevei)
- Innenfor fylkesgrensene (Hedmark eller Oppland)
- Nasjonalt

Tror du etablerere anser kommunen som første kontaktpunkt når det søkes råd eller støtte fra det offentlige til etablering av bedriften?

- Ja
- Varierer: Jeg mener det avhenger helt av typen endring- eller utviklingsprosjekt.
- Nei, de mener det er naturlig å starte med andre offentlige eller private aktører enn kommunen
- Annet

Vennligst spesifiser "annet"

- i Dette elementet vises kun dersom alternativet «Annet» er valgt i spørsmålet «Tror du etablerere anser kommunen som første kontaktpunkt når det søkes råd eller støtte fra det offentlige til etablering av bedriften?»

Ta utgangspunkt i en gjennomsnittlig måned: Hvor mange personer bruker dine/deres etablerertjenester?

Forklaringstekst: Med bruker menes det her etablerere som benytter en av fire tjenester i etablererstøtte – veiledning, finansiering, kompetanse eller nettverk.

Hvilke typer næring ønsket etablererne å starte bedrift innenfor?

Ta utgangspunkt i brukerne av etablerertjenesten i en gjennomsnittlig måned.

	Ingen	En til tre	Flere
Primærnæring (jord-, hage- og skogbruk)	☐	☐	☐
Tilleggsnæring til landbruket	☐	☐	☐
Bygg- og anleggsnæringer	☐	☐	☐
Industri	☐	☐	☐
Reiseliv (restaurant og overnatting, opplevelsesnæringer)	☐	☐	☐
Varehandel	☐	☐	☐
Privat tjenesteyting	☐	☐	☐
Offentlig rettet tjenesteyting (F.eks.: privat barnehager)	☐	☐	☐

Hvor mange nye brukere av etablererstøtte tar kontakt med deg i løpet av en typisk måned?

Kan du anslå hvor mange av etablererne du har vært i kontakt med som hadde ambisjon om å utvikle en bedrift som gir sysselsetting for etablereren og flere arbeidsplasser i tillegg?
i prosent

0 1-20 21-40 41-60 61-80 81-100

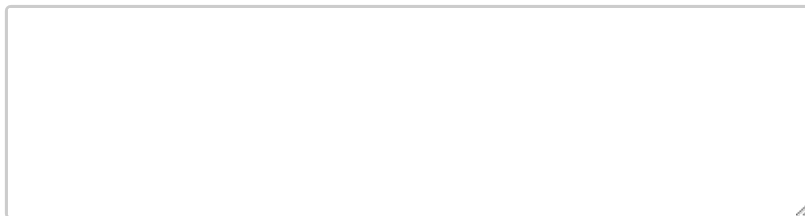
Kun sysselsetting for etablereren (Levebrødsbedrift)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opptil 4 årsverk (Mikrobedrift)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Flere enn fem årsverk	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor stor andel av etablererne du har vært i kontakt med etablerer faktisk en bedrift?
Anslagsvis i prosent

På basis av din erfaring, hvilke forventninger tror du etablererne har til støtteapparatet?

	Ja	I noen grad	Nei	Usikker
Søke / avklare økonomisk støtte (tilskudd, subsidierte lån, avgiftsreduksjon ol.)	☐	☐	☐	☐
Reise risikokapital til etablering eller videreutvikling	☐	☐	☐	☐
Få råd og veiledning om bedriftsetablering / - lokalisering / -utvikling	☐	☐	☐	☐
Bli henvist til rette vedkommende ut over det lokale virkemiddelapparatet	☐	☐	☐	☐
Juridiske avklaringer (f.eks. arbeidsgiver, mva.)	☐	☐	☐	☐
Få støtte til å etablere nettverk eller kontakte andre støttespillere	☐	☐	☐	☐
Få hjelp til å finne lokaler til bedriften	☐	☐	☐	☐

Hvis du/dere opplever andre forventninger, vennligst spesifiser.

Del 4: Etablererstøtte i din organisasjon

Hvilke tjenester yter din organisasjon til etablerere?

	For de fleste brukerne	I varierende grad	I sjeldne tilfeller
Vi gir informasjon om formelle krav	☐	☐	☐
Vi er kontaktpunkt for etablerere i en tidlig fase	☐	☐	☐
Vi henviser til nettbasert informasjon	☐	☐	☐
Vi viderefremidler til kurs og øvrig virkemiddelapparat	☐	☐	☐
Vi viderefremidler til finansiell rådgiving	☐	☐	☐
Vi kopler etablerere til nettverk, møteplasser og relevante kompetansemiljøer	☐	☐	☐
Vi viderefremidler etablerere til mentorer	☐	☐	☐
Vi følger opp etablerere gjennom hele prosessen	☐	☐	☐
Vi støtter etablerere med søknads-skriving og søknadsbehandling	☐	☐	☐

Vi tilrettelegger for etablering (f.eks. med ledige lokaler)	☐	☐	☐
Vi hjelper med budsjettering	☐	☐	☐
Vi hjelper med forretningsplan	☐	☐	☐
Vi tilbyr kontorfellesskap/ coworking sted	☐	☐	☐
Vi gir innføring i digitale verktøy	☐	☐	☐

Andre tjenester, vennligst beskriv

Har du hatt brukere med behov for etablererstøtte (veiledning, kompetansetiltak, nettverk, finansiering) som går ut over det du kan tilby?

I løpet av det siste året

- Ja
- Nei

Har du opprettet kontakt mellom bruker og en av de følgende alternativer?

 Dette elementet vises kun dersom alternativet «Ja» er valgt i spørsmålet «Har du hatt brukere med behov for etablererstøtte (veiledning, kompetansetiltak, nettverk, finansiering) som går ut over det du kan tilby?»

- Næringsstab i kommunen
- Landbrukskontor i kommunen
- Næringsstøttefunksjoner i regi av regionrådet
- Næringshage

- Spesialiserte næringsutviklere i regionen som Klosser Innovasjon, Skåppå Kunnskapspark, Sivas næringshager (eller andre)
- Innovasjon Norge
- Lokale banker
- Samarbeidspartnere i forsknings- og utviklingsinstitusjoner (f.eks. NTNU, Sintef Manufacturing, NCE Heidner)
- Andre

Hvis du har svart andre, vennligst spesifiser

- i Dette elementet vises kun dersom alternativet «Andre» er valgt i spørsmålet «Har du opprettet kontakt mellom bruker og en av de følgende alternativer?»

Har du rådet brukere til å delta på etablererkurs i 2019?

- Ja
- Nei

Synes du at eksisterende etablererkurs er velegnet for etablerere som du har vært i kontakt med?

- Ja
- bør justeres / tilpasses
- Nei

Vennligst utdyp eventuelle justeringer eller tilpasninger.

- i Dette elementet vises kun dersom alternativet «bør justeres / tilpasses» er valgt i spørsmålet «Synes du at eksisterende etablererkurs er velegnet for etablerere som du har vært i kontakt med?»

Hva anser du for å være de største utfordringene med å møte behovene til etablerere?

Hvilke endringer vil du foreslå for å styrke etablererstøtteordningen i Innlandet?

Hvem mener du bør være de viktigste målgruppene for framtidens etablererstøtte i Innlandet?

- Unge mennesker
- 'Grått gull', eldre etablerere med bakgrunn fra arbeidslivet
- 'Satellitter' fra eksisterende virksomheter
- Innvandrere
- Arbeidsledige/arbeidssøkere
- Frihetssøkende arbeidstakere
- Det bør ikke være noen spesiell målgruppe

Se nylige endringer i Nettskjema (v789_3)

Høgskolen
i Innlandet

På oppdrag fra Hedmark fylkeskommune i samarbeid med Oppland fylkeskommune har Østlandsforskning ved Høgskolen i Innlandet evaluert satsingen på bedriftsetablerere i de to fylkene. I evalueringen kartlegges og beskrives dagens ordninger i de fylkene, og rapporten avsluttes med råd til fylkeskommunene om hvordan det nye Innlandet fylket kan organisere etablererstøtten fremover.